

ACTA REG. SCIENT. UNIVERSITATIS CLAUDIOPOLITANAE
FRANCISCO-JOSEPHINAE ANNI MCMI—II.

FASCICULUS I.

I—II.

BESZÉDEK,

MELYEK

A KOLOZSVÁRI FERENCZ-JÓZSEF M. K. TUDOMÁNY-EGYETEM
MCMI—II. TANÉVI RECTORA ÉS TANÁCSÁNAK BEIKTATÁSA

ÉS

A TANÉV MEGNYITÁSA ALKALMÁBÓL

1901. ÉVI SZEPTEMBER HÓ 25-ÉN TARTATTAK.

KOLOZSVÁR,

AJTAI K. ALBERT MAGYAR POLGÁR KÖNYVNYOMDÁJA.

1901.

I.

BESZÉD,

melylyel

Vályi Gábor

a jog- és államtudományok doktora, a statisztika ny. r. tanára, a II. alapvizsgálati bizottság tagja és az államtudományi államvizsgálati bizottság elnöke, a jog- és államtudományi karnak 1878/9-ik és 1891/2-ik tanévi volt dékánja, 1879/80 és 1892/3-ban volt prodekanja s az egyetemnek az 1900/1. tanévi rectora

A TUDOMÁNY-EGYETEM KORMÁNYÁRÓL LELÉPETT

1901. szeptember 25-én.

Nagytekintetű Egyetemi Tanács!
Tisztelt Gyülekezet!

Most, midőn egyetemünk új tanévének megnyitási ünnepélyére gyűltünk össze, mely ezúttal már a 30-dik, nekem, mint múlt tanévi rector-nak, teszi kötelességemmé ez ünnepélynek az eddigi szokás által szentesített rendje, hogy mielőtt megtörténék a most kezdődő tanévre választott rector-nak székfoglalása s ezzel az új egyetemi év megnyitása, jelentést tegyek a lefolyt 29-ik évnék eseményeiről.

Midőn e kötelesség teljesítéséhez kívánok kezdeni, ígérem, hogy csakis a jelentékenyebb eseményekről és adatokról fogok tárgyak szerint összefoglalt és lehetőleg rövid áttekintést adni, teljesen mellőzve azon részletes adatok szószserinti felolvasását, melyek a jelentésemhez csatolt mellékletekben foglaltatnak, s melyeket a jelentés kinyomata után minden érdeklődő átnézhet.

A lefolyt év általános jellemzése.

Általános jellemzésül elmondhatom a megelőző évről, hogy lefolyása a rendes mederben történt s elég nyugodt volt. Az egyetem egyes karainál zavartalanul folyt a tanítás s a tanügyi igazgatás

menete. Egyetemünk tisztviselői a szokott buzgósággal és szakértelemmel végezték eléggé felszaporodott teendőiket. Az egyetem tanácsának ülésein, melyeken az elnöki tiszttel kellett betöltenem, a tanácskozás folytonosan nyugodt mederben maradt és a vitatkozás sohasem vert fel oly nagy hullámokat, hogy a tanácskozás vezetése nagyobb nehézséget okozott volna. A tanács minden egyes tagja részéről mindig a legnagyobb jóakaratot és a legbuzgóbb támogatást voltam szerencsés tapasztalni. Az egyetemi hallgatóság is, az év elején lefolyt 2 zajosabb gyűlés kivételével, elég csendesen viselkedett.

Ily kedvező körülmények között részemről nem volt szükség nagy erőfeszítésre, erélyesebb fellépésre vagy rendkívüli intézkedések tételére, és így rectori működésem szorítkozhatott a napról-napra előforduló rendes teendők csendes végzésére. Azon kimagyarázhatatlan lelki állapot mellett, melyben felejthetetlen fiam korai gyászos halála óta folytonosan vagyok és melytől, úgy látszik, aligha fogok valaha teljesen szabadúlhatni, szerencsésnek mondhatom magamat, hogy ennyit is tudtam végezni.

Promotio sub auspiciis Regis.

A lefolyt év eseményei közül, mint olyat, a mely kiemelkedik az egyetemi rendes ügymenet keretéből, első sorban azon látogatást emelem ki, melylyel Dr. Zsilinszky Mihály államtitkár úr Ő Máltósága szerencsételte egyetemünket, hogy, mint Ő Felsége a Király személyének képviselője, részt vegyen azon lélekemelő ünnepélyen, mely az egye-

temünk 2 kitünő növendéke: Reinbold ^{Béla} Emil orvos-
tudományi és Flórián Károly államtudományi dok-
torjelölt részére Ő Felsége által engedélyezett és
múlt évi november 29-re kitűzött »promotio sub
auspiciis Regis« alkalmából tartatott. Rectori tisz-
teből kifolyólag kötelességemnek tartottam Ő
Méltóságát az egyetem nevében üdvözölni meg-
érkezésekor s tőle búcsút venni távozásakor; de,
mint Ő Méltóságának is előre bejelentettem, arra
nem mertem vállalkozni, hogy magán a felavatáson
is én végezzem a rectori teendőket, mert attól
kellett félnem, hogy a felavatás egész lefolyása
alatt azon gondolatnak leszek rabja, hogy felejtethet-
etlen fiamnak is már nemsokára talán kilátása
lehetett volna arra, hogy szintén ily ünnepélyes
felavatásban részesüljön, minthogy a szükséges elő-
feltételeknek a középiskolai és egyetemi előtanul-
mányokra vonatkozó része már nála is megvolt;
méltán aggódhattam tehát, hogy az ezen körül-
ményre való emlékezés annyira zavarólag fog rám
hathatni, hogy nem leszek képes teendőimet az
ünnepély természetének megfelelő hangulatban s a
kellő lendülettel végezni. Dr. Fabinyi Rudolf prorektor
úr, méltányolva aggodalmamat, szíves készséggel
vállalkozott a helyettesítésre, s az ő közreműkö-
dése bizonyára csak előnyére szolgált az ünnepély
lefolyásának, melyet az I. számú függelék egész
részletesen feltüntet, szószerint közölve a királyi
képviselő úr Ő Méltóságának a jelöltekhez intézett
gyönyörű buzdító beszédét is.

Építkezések.

Két nagyon nevezetes mozzanatot vagyok szerencsés kiemelhetni az egyetemi építkezések terén is: egyfelől azt, hogy valahára, legalább nagyjában, készen láthatjuk egyetemünk díszes központi épületét, úgy, hogy az előadások a jelen félévben már folyhatnak az épület legutóbb kiépült részében is; másfelől pedig azt, hogy ideg- és elmegyógyászati intézetünk új telepének épületcsoportjára nézve is biztos kilátásba van helyezve, hogy pár hét alatt használatba lesz vehető.

Ez építkezések bevégződése valóban oly korzakos jelentőségű esemény egyetemünk életében, hogy méltán foglalkozhatom ezzel itt, jelentésének mindjárt az elején.

Csak most, 29 évi várakozás után, mondhatjuk el, hogy tanszékeink s hivatalaink túlnyomó nagy része az egyetem méltóságának megfelelő helyiségekkel van ellátva, ha még nem is mindenik véglegesen és elég kényelmesen.

Különösen kiemelendő jelentősége van az új központi épület bevégzésének első sorban a bölcsészeti karra, második sorban pedig a math. és természettudományi karra nézve. A központi épület már előbb kiépült részeiben ugyanis a bölcsészeti kar tanszékei közül csakis a földrajzi jutott végleges és egészen megfelelő helyiségekhez; a math.-természettudományi kar tanszékei közül csak a fizikai, az ásványtani és növénytani részesült akkor ideiglenes és elég megfelelő gondoskodásban; ezt megelőző-

leg pedig csak a vegytani nyert végleges s az állattani ideiglenes elhelyezést; e 2 kar többi tanzékei és dékáni hivatalai azonban csak most jutnak, az épület legutóbb elkészült részében, alkalmas helyiségekhez. Valódi megváltás tehát az illető tanártársakra nézve, hogy azon nyomorgás után, melynek a régi központi épületnek többnyire czellaszerű szűk szobáiban s még inkább az azon épület lebontása miatt bérbe vett régi vármegyeház nagyrészt még czélszerűtlenebb helyiségeiben hosszú időn át ki voltak téve, végre valahára az új épületben levő czélszerű helyiségeikbe vonúlhatnak be. S a régi megyeházából való ezen átköltözködés az államkincstárra is mintegy 9000 koronára menő jelentékeny megtakarítást jelent, minthogy a 6000 koronában megállapított bérösszegezen kívül még az állami és városi adó, valamint a víz- és csatornadíj is volt fizetendő, elég bizonyosságául annak, hogy nálunk az állam nemcsak magánegyénektől kénytelen drágán megszerezni azt, a mire szüksége van.

Építkezéseink történetének rövid áttekintése eléggé bizonyítja, hogy egyetemünk iránt mily későn nyilatkozott meg a legfelsőbb intéző körök részéről az a jóakarát, a mely az új építkezések megindítása és folytatása érdekében szükséges volt.

Egyetemünk felállítása és megnyitása 1872-ben oly rögtönözve s a kellő előkészület nélkül történt, hogy a megnyitáskor s azután még éveken át nem volt egyetlen egy teljesen czélszerűnek mondható helyiségünk sem. A volt erdélyi főkormányzéknek eredetileg a jezsuita-rend számára épített

s ezért túlnyomóan szűk czellaserű szobákból álló épületei, valamint az Erdélyi Múzeumegylettől átvett kertben levő 2 épület átengedtetett ugyan az egyetem számára, de az ezekben levő helyiségek nem voltak elegendők mind a 4 kar elhelyezésére, annál kevésbbé, minthogy a könyvtárt is ott kellett elhelyezni. Az előbbi kir. jogakadémiának és az orvos-sebészi intézetnek pedig, mely 2 felsőbb tanintézet volt arra hivatva, hogy alapjául szolgáljon az új egyetem jogi és orvosi karának, szintén nem volt saját alkalmas épülete. Ezért a jogi kar a volt jogakademiának a róm. kath. lyceumban bírt helyiségeit foglalta el, s az orvosi kar is megtartotta az előbbi orvos-sebészi intézetnek a lyceum-épületben s a Károlyina-kórházban bírt helyiségeit. A bölcsészeti kar teljesen, a math.-természettudományi pedig túlnyomó részben a kormányshéki épületekben nyert elhelyezést, az utóbbi karnak csak állattani és növénytani intézete vitetvén a Múzeumegylet 2 kerti házába; s az orvosi kar több intézete is a kormányshéki helyiségekbe utaltatott. Tanszékeink túlnyomó nagy része tehát a főkormányshéki épületcsoportban volt mindaddig összeszúfolva, míg a 80-as évek elején felépült első új épületünk: a vegytani intézet, melyben az előadások az 1882/3 tanév 2-ik felében megkezdettek ugyan, de ünnepélyes megnyitása csak 1884. október havában történt meg, Trefort akkori minister úr jelenléte mellett. Így több, mint 10 évi várakozás után azon intézetünk jutott először az akkori igényeknek megfelelő czélszerű és jól felszerelt

helyiségekhez, mely csakugyan a legrosszabbúl volt előbb elhelyezve, azon a főkormányszéktől átvett földszinti kis házban, melynek szűk és törpe szobái akármi célra alkalmasabbak lettek volna, mint épen vegytani intézetnek. Eléggé ki is emelte ezt Dr. Martin Lajos volt érdemes collegánk, midőn az intézet öngyikossá lett első igazgatója, Dr. Fleischer, temetésén tartott beszédében, egyenes oki összefüggésbe hozta az érdemes igazgató korai gyászos halálát az intézet törpe és szűk s kellően nem szellőztethető szobáinak botrányosan rossz levegőjével. Valódi gúny volt tehát a sorstól, hogy a közegészségtan legelemibb kívánalmait is nélkülöző ezen helyiségeket, a vegytani új intézet elkészülte után, épen a közegészségtan tanárának kellett elfoglalnia.

Második nagy építkezésünk a leíró- és tájböncztan, a kórboncztan és a törvényszéki orvostan intézetei számára emelt díszes épület volt, mely az 1888/9. tanév folyamán vétetett használatba. Ennek elkészülte már lényegesen könnyített a központi épületcsoport túlszűköségén s az állami kincstárt is megszabadította a lyceumi helyiségekért fizetett bér egy részétől.

Harmadik új épületünk, mely az élettani és a közegészségtani intézetek részére emeltetett, hamar következett a második után, s már az 1889/90. évben használatba vétetett.

Ezeket követte mint negyedik, s az eddigieket jelentőség, terjedelem és költségesség tekintetében felülmúló építkezés: az 1893 ban megkezdett és

csak most bevégzett központi új épület, melynek költségeire 9 részletben 1,800.000 korona volt előirányozva. Ennek keleti szárnya és déli főhomlokzatának a mellett levő része épült ki legelőbb, minthogy itt csak a régi vegytani intézet rozszant földszintes háza volt lebontandó. Ez a rész az 1895/6. tanév elején vétetett használatba. Itt azonban előadási helyiségeket csak a jogi kar s a bölcsészeti kar földrajzi tanszéke kapott, minthogy a többi helyiségekbe a könyvtárt kellett ideiglenesen elhelyezni, valamint a rectori hivatalt, a jogi kar dékáni hivatalát, a quaesturát és a gondnoki hivatalt, melyeknek előbbi helyiségei az építkezés folytathatása céljából le voltak rombolandók.

Midőn 1898-ban készen lett a nyugati szárny s a főhomlokzat mellette levő része, ott kapott ideiglenesen helyet a physikai és az ásványtani intézet, véglegesen pedig a rectori hivatal s az orvosi kar dékáni hivatala, s ugyanekkor helyeztetett el a keleti szárnyban az új rendezkedés alkalmával megüresült helyiségekben ideiglenesen a növénytani intézet is, melynek múzeum-kerti háza a szülészeti intézet építése miatt lebontás alá került.

Most, legutoljára épült ki a déli főhomlokzat középső része, a benne levő nagy díszteremmel, s az épület északi fele. Itt vannak a bölcsészeti és a math.-természettudományi karok fennebb már említett helyiségei; a jogi kar dékáni hivatala és szigorlati termei, valamint az ifjúság egyesületei számára átengedett több helyiség.

A főhomlokzat középső részét elfoglaló nagy

díszterem (aula) elkészítése és berendezése legkésőbbre maradt, minthogy főleg az előadási helyiségekkel kellett sietni, hogy azokban az előadások minél előbb megkezdethessenek. Mai ünnepélyünknel tehát dísztermünket még nem vehettük használatba, de azért már most is kifejezést adhatunk örömünknek a felett, hogy egyetemünk végre, 29 évi várakozás után, egy oly nagy terem birtokába is jutott, a mely, nemsokára a kellő berendezéssel és díszítéssel is ellátva, hivatva leend, mint egyetemünk aulája, arra, hogy alkalmas helyiségéül szolgáljon összes ünnepélyeinknek, közöttük a már eddig is feltűnő nagy számmal előfordult oly doktori felavatásoknak, melyek Ő Felsége a Király legmagasabb védnöksége alatt (sub auspiciis Regis) történnek.

Megszűnik tehát valahára azon, már egyetemünk felállítása óta tartó szégyenletes állapot, hogy egyetemi ünnepélyeinkre a városi vigadó elég tágas, de nem nagyon díszes termét voltunk kénytelenek elkérni, mely helyiség még költséges díszítést is igényelt; vagy pedig, ha ezen, a többivel szemben mégis legalkalmasabbnak mondható helyiség, esküdtszéki tárgyalásra, mint épen jelenleg is, vagy valami más célra már le volt foglalva, oly nem elég téres helyiséggel kellett megelégednünk, mint a városház közgyűlési terme, vagy pedig ezen új központi épület időközben elkészült részének valamelyik nagyobb tantermében kellett meghuzódnunk, mint a mai alkalommal is, hol azonban az ünnepélyünket megjelenésével szerencsétlőtő díszes közönség-

nek oly padokban kellett és kell most is szorongania, a melyek az egyetemi ifjúság részére sem mondhatók elég kényelmeseknek.

A központi új épület teljes kiépülésével lehetőségessé lett a hosszabb időre szóló állandó elhelyezkedés, s valahára megszabadultunk az utóbbi évek alatt annyiszor szükségessé vált sok költözködéstől is. Eljutottunk tehát odáig, hogy most már méltán elmondhatjuk, hogy van egy oly díszes és nagy épületünk, mely valóban megérdemli a központi nevet; mert ebben tartatik összes előadásaink túlnyomó nagy része, a mennyiben csak az orvosi kar előadásai s a math.-természettudományi kar állattani és vegytani előadásai tartatnak a falakon kívül; ebben van aulánk, torna- és vivótermünk s mindenféle hivatalos helyiségünk is, sőt itt vannak a hallgatóság összes segély-egyesületeinek s a Múzeum-Egyesületnek helyiségei is. Sajnos, hogy az Egyetemi Kör most még nem juthatott a részére ez épületben kilátásba helyezett állandó otthonhoz; reméljük azonban, hogy, ha megtörténik a könyvtárnak s még valamelyik intézetnek külön épületben tervezett elhelyezése, az Egyetemi Kör is megkapja rég óhajtott állandó helyiségeit.

A mint ezen központi díszes épületünket a most kiépült rész juttatta befejezéshez, épen úgy fejezi be ideg- és elmegyógyászati intézetünk most felépült egész épuletszoportja az orvosi kar és a Károlyi-kórház egyelőre czélba vett nagyobb építkezései sorát. Most már ezen intézetünk is, mely

szintén sokáig volt kénytelen bérbentartott célszerűtlen helyiségekben nyomorogni, a többi orvosi új intézetekéhez hasonló mintaszerű berendezéssel és felszereléssel fog a szenvedő emberiség érdekében működni, s az államkincstár is jelentékeny bérösszegetől szabadul meg. Hogy ez intézetünk is mily jelentékeny költségbe került, bizonyítja az, hogy építésére 772.500 korona, belső felszerelésére pedig 500.000 korona irányoztatott elő.

Az orvosi kar többi klinikai épületei közül a sebészeti, belgyógyászati és szülészeti már az 1899/1900. tanév első felében vétetett használatba s ugyanezen tanév 2-ik felében a szemészeti és bőrgyógyászati is elkészült. Így az orvosi kar jelenleg létező intézetei közül már csak az általános kórtani és a gyógyszerzeti, melyek most ideiglenesen egy tanár vezetése alatt állanak, és a szövettani, mely ezidőszereint az állattanival van egybekapcsolva, nem bírnak minden tekintetben megfelelő új épületekkel. A kórtani és gyógyszerzeti intézetek számára építettett ugyan egy új tanterem, de az egyik kisajátított háznak ez intézetek számára berendezett szűk és alacsony szobái csakis oly ideiglenes helyiségekül tekinthetők, melyek helyett a kívánalmaknak teljesen megfelelő új épület volna minél előbb emelendő. Ugyanez mondható az állattanival most együttlevő szövettani intézetről is, melynek ideiglenes javítása és bővítése épen a lefolyt tanév elején bevégeztetett ugyan, de azért most sincs oly állapotban, hogy elhelyezése véglegesnek volna tekinthető. Ez utóbbi intézetnél azon körül-

mény is kívánatossá teszi a minden tekintetben kielégítő végleges elhelyezés siettetését, mivel éppen ezen intézetünk részesült már ismételten s éppen a lefolyt tanévben is azon szerencsében, hogy külföldi tudósok heteken át időztek és dolgoztak mintaszerűeknek éppen nem mondható helyiségeiben, mert ide jöttek, hogy gyakorlatilag tanulmányozzák az intézet igazgatójának nagyjelentőségű és külföldön is feltűnést keltett új módszereit, s ezért érdekünkben állana, hogy ezen érdemes vendégeink jó hírt vihessenek magukkal hazájukba ez intézetünk helyiségeiről és felszereléséről is.

Az egyetemi új építkezések történetének fen- nebb közölt rövid áttekintése azt is eléggé bizonyítja, hogy új építkezéseink mily nagy része esik a jelenlegi nagyérdemű Vallás- és közoktatásügyi Minister Úr Ő Nagyméltóságának még aránylag rövid működési idejére. Míg előtte, több mint 22 év alatt csak a vegytani intézetet s az orvosi kar részére készült két régibb épületet kaptuk, az ő minisztersége alatt jött létre az orvosi kar és a Karolina-kórház előbb említett 5 új klinikai intézete, az azokhoz tartozó igazgatósági és gazdasági épületekkel, valamint az ideg- és elmegyógyászati klinikának 8 külön épületből álló egész épületcsoportja is. A most bevégzett központi épület megkezdett ugyan már gróf Csáky minister úr idejében, de már az első keleti rész építésének bevégzése és használatba vétele is a jelenlegi Minister úr idejére esik, a másik 2 rész építésének pedig már egészen ő szabta meg az irányát is, az eredeti

terveket jelentékeny módosításoknak vetve alá. Így elmondhatjuk, hogy az Ő Nagyméltósága működése alatt létrejött épületeink nemcsak szám, hanem érték szerint is sokszorosán felülmúlják előbbi összes építkezéseinket.

Örök hálával tartozunk tehát Ő Nagyméltóságának egyetemünk iránt általában s különösen az építkezések terén is folytonosan tanusított kiváló jóakarataért, melylyel lehetővé tette, hogy aránylag rövid idő alatt ennyit haladjunk, s főleg azon nagy erélyéért, melylyel az orvoskari klinikák építésének több mint 2 évtizeden át szőnyegen levő, de az illetékes 2 ministerium tárgyalásai közben mutatkozó sok nehézség miatt mindig függőben maradó kérdését oly gyorsan megoldásra tudta vezetni, mihelyt személyes tapasztalás alapján meggyőződött azon tarthatatlan állapotokról, melyek a Karolina-kórház előbbi klinikai helyiségeiben fennforogtak. Méltán sóhajthatunk fel, hogy mennyivel hamarabb juthatott volna egyetemünk építkezés és felszerelés tekintetében, még az előbbi kedvezőtlen pénzvviszonyok között is, mostani kedvezőbb helyzetébe, ha a döntő helyen kezdettől fogva ily jóakaratot és erélyt tapasztalhattunk volna.

Épen ez az Ő Nagyméltósága részéről mindig tapasztalt jóakarát bátorít fel arra a reményre is, hogy gyorsan megoldáshoz fogja juttatni a könyvtárunk számára emelendő külön épület régóta vajdó kérdését is, a mely megoldás már csakugyan elodázhatatlannak mondható, mivel a könyvtár jelenlegi ideiglenes helyiségei annyira túl van-

nak zsúfolva, hogy az új könyvek elhelyezésére teljességgel nincs hely; e mellett attól is lehet tartani, hogy a kisebb teher hordozására szánt vasgerendák, melyek a falak egy részét is tartják, nem lesznek képesek hosszú időn át elbírní a túlhalmozott könyvek óriási súlyát, melynek megkezdett könnyítéséhez hiányzik a kellő tér, még azután is, ha használatba vétetik azon egyetlen új szoba, melyet a könyvtár a központi épület most bevégzett részéből kap. A még létező egyéb bajokon is, hogy p. o. az olvasóterem nem elég nagy, mellette nincs ruhatári helyiség, teljesen hiányzik a tanárok külön dolgozó szobája, csak egy oly új épületben lehetne kellően segíteni, mely egyenesen könyvtári czélokra emeltetik.

Az új központi épületben már is tapasztalható némi túlzásfolttság s ezzel kapcsolatos kényelmetlenség is csak úgy csökkenthető, ha a könyvtár onnan kimozdítatik, s ha ezen kívül még az ott úgyis csak ideiglenesen elhelyezett intézetek valamelyike is külön új helyiséget kap, a mi leg hamarabb a növényteni intézetre nézve volna kívánatos, minthogy annak a botanikus-kertben, vagy közvetlen közelében kell lennie, hol hely is könnyen szorítható részére. — Esetleg a botanikus kert közvetlen közelében levő állattani intézet volna a növényteni intézet részére átadható, s akkor az állattani intézet kapna előbb új épületet. Legsürgősebb azonban minden esetre a könyvtár kimozdítása.

Az épületek fenntartása érdekében történt intézkedések közül, mint az ilyféle kiadások mértékét felülhaladót, a kórtani és gyógyszerintézetek telkén épített támasztófal újraépítésére vonatkozót tartom kiemelendőnek. E jelentékeny kiadás azért vált szükségessé, mivel a telek előbbi tulajdonosa által épített támasztófal egy része a sok esőzés miatt kidúlt, s a műszaki vizsgálat az új tanterem épületét is veszélyeztetettnek találta, ha a támasztófal nemcsak bedúlt részében, hanem egész hosszúságában újra nem építetik. Ez aztán sürgősen meg is történt.

Egy másik sürgős építkezésünk, botánikus kertünk határfalának elkészítése, melynek a nyár folytán szintén meg kellett volna történnie, fájdalom, maig is függőben van, s e halogatásból már is jelentékeny kárunk támadott; mert valami elvete-medett emberek, átmászva a rozzant deszkakerítésen, legértékesebb növényeinkben oly vad pusztítást vittek véghez, hogy veszteségeink pótlására évek, sőt évtizedek szükségesek. Valóban nagyon kíváncsiak volna, hogy a régóta elhatározott kőfal-kerítés, melynek költsége már régóta ki is van utalványozva, de megkezdett kiépítése, a város által az utcaszélesítés érdekében támasztott igények következtében, hosszú időn át függőben maradt, még most az őszen teljesen kiépíttessék, hogy így az új igazgató buzgó vezetése mellett szépen fejlődő botanikus kertünk, mely az utóbbi időben a nagy közönség érdeklődését is fel tudta kelteni maga iránt, védve legyen további vad pusztítások

ellen. A kert fejlődhetése érdekében azonban a már régóta kért végleges üvegházak kiépítése is siettetendő volna, minthogy a jelenlegi favázás ideiglenes üvegházak kijavíthatatlan állapotban kezdenek lenni.

A tanári kar viszonyai.

Áttérve a tanári Kar viszonyainak feltüntetésére, először is azon érzékeny veszteségekről kell említést tennem, melyek egyetemünket a lefolyt évben érték.

1900. december 21-én halt el Hódmező-Vásárhelyen, 80 éves korában, dr. Imre Sándor, egyetemünk bölcészet-, nyelv- és történettudományi karának nyugalmazott tanára, ezen kar volt dékánja, s az egyetem volt rectora, ki egyetemünk felállítása óta egészen 1886-ban történt visszavonulásáig, mint a magyarnyelv- és irodalomnak országoshirű tanára, egyetemünknek egyik büszkesége volt, s tanártársai körében már kezdetben oly általános tekintélynek örvendett, hogy az egyetem ünnepélyes megnyitásakor közegyetértéssel ő kéretett fel, hogy gróf Mikó Imre királyi biztos megnyitó beszédje után a tanári kar nevében nyilatkozzék. A rectori méltóságra is mindjárt az első alkalommal ő választatott volna meg, midőn a sor az ő karára került, ha ő maga el nem hárította volna akkor magától e megtiszteltetést; az 1878/9. évi legközelebbi alkalommal azonban, minden vonakodása mellett is, ő választatott meg rectorrá, s ekkor a választást el is fogadta. Kiváló tudományos érdemeiért a

Magyar Tudományos Akadémia is rendes tagjai diszes sorába emelte s a Kisfaludy-Társaság is tagjává választotta. A mint annak idejében összes tanártársai jókívánata, de egyszersmid a távozása feletti általános sajnálkozás kísérte őt a jól megérdemelt nyugalomba, épen oly általános volt a bánat most, midőn a halál véget vetett még nyugalmaztatása után sem szünetelő tudományos tevékenységének. Egyetemünk tanácsa és bölcsészeti kara küldöttség útján volt képviselve a Hódmező-Vásárhelyen történt temetésen.

A folyó 1901. év ápril hava 9-én vesztettük el dr. Halász Ignácot, egyetemünk bölcsészeti, nyelv- és történettudományi karánál a magyar nyelvtudomány és az összehasonlító finn ugor nyelvészet érdemes tanárát, s ezen kar volt dékánját, életének 46-ik s egyetemi tanári működésének 8-ik é.ében. Halála nagyon váratlanul jött, mert senkisémm képzelte volna, hogy az az egészséges arcszínű s erős testalkatu férfiú, ki Imre Sándor előbb említett temetésén még erejének teljességében képviselte egyetemünket, mint a küldöttség egyik tagja, ily hamar lehessen a halál martalékává. A megboldogultat meggátolta ugyan korai halála abban, hogy élete főcéljául kitűzött nagy művét bevégezhesse, de azért szaktudománya terén kifejtett irodalmi működése oly jelentékeny volt, hogy a Magyar Tudományos Akadémia és a helsingforsi Finn-Ugor Társaság is tagjává választotta; tanítványai pedig annyira szerették, hogy emlékére, csakhamar halála után, diszes ünnepélyt rendeztek be sem

várva a bölcsészeti karnak ily ünnepély tartására vonatkozó határozatát. Temetése Budapesten történt, hol a halál épen akkor érte őt utol, midőn rég lappangott veszedelmes betegsége ellen egy jól sikerült műtét útján keresett orvoslást. Temetésén nemcsak tanácsunk és az első sorban érdekelt kar hivatalos küldöttsége volt jelen, hanem a nevezett kar tagjainak nagy része is, élénk bizonyosságául azon általános kedveltségnek, melynek a megboldogult tanártársai részéről is örvendett.

Jog- és államtudományi karunk tanárai sorából is elhunyt a lefolyt év alatt dr. Szabó Gyula, a magyar közjog magántanára s Kolozsvár sz. kir. város törvényhatóságának tanácsosa, 1901. ápril. 21-én, 43 éves korában. Neki, másnemű elfoglaltsága miatt, nem adatott ugyan meg az, hogy a magántanári működése kezdetén felkeltett szép reményeket eléggé megvalósíthassa, s hogy a tanítás és az irodalom terén teljesen érvényre juttathassa azon szép tehetségeket, melyeket édes apjától dr. Szabó Károlytól örökölt, ki egyetemünkön a magyar történelem nagyérdemű tanára s történeti irodalmunk egyik disze volt; de az a pár értekezés, a mely utána fennmaradt, eléggé bizonyítja, hogy kedvezőbb körülmények között irodalmunk nevesebb munkásai közé emelkedhetett volna. Temetésén szintén volt egyetemünk képviselve.

A most említett halálesetek által okozott veszteségeken kívül még egy nagyon érzékeny veszteséget szenvedett egyetemünk, dr. Lindner Gusztávnak, a magyar közjog, közigazgatási és pénzügyi

jog ny. r. tanárának nyugalomba vonulása következtében, a ki az 1879/80. tanév óta folytonosan a legnagyobb buzgósággal, a tanári kötelességek pontos és lelkiismeretes teljesítésében sohasem lankadva működött egyetemünknel, melynek jog- és államtudományi kara már mindjárt kezdetben az által is kifejezést kívánt adni iránta érzett nagyrabecsülésének, hogy a pályázati hirdetés mellőzésével, meghívás útján ajánlotta őt kinevezésre, azon kiváló érdemek alapján, melyeket ő a politikai közélet terén, mint volt országgyűlési képviselő, a hazai közoktatásügy terén mint a nagyszombati jogakadémia érdemes tanára és erélyes igazgatója, az irodalom terén pedig mint az erdélyrészi hazafiatalan irányu szász hírlapok ellensúlyozására általa alapított és nagy sikerrel fentartott politikai hírlap szerkesztője s mint az irodalomnak különben is lelkes munkása szerzett. Itteni tanári működése teljesen igazolta a hozzá fűzött reményeket, mert tanszékén mindig a magyar közjog hamisítatlan igazságait hirdette, s oly tiszta magyar nyelven, hogy kiejtésén senki sem vette volna észre, hogy nem ez volt már az anyanyelve is. Hogy a kar bizalmát mily mértékben birta, bizonyítja az is, hogy ismételten volt a karnak dékánja, az 1881/2. és 1895/96. tanévek alatt, s mint ilyen, az 1895/6. tanév utolsó napjaiban a rectori teendőket is végezte, a betegség által akadályozott dr. Martin Lajos akkori rector helyett, s az 1896/7. tanév megnyitási ünnepélyén az előbbi tanévre vonatkozó rectori beszámoló beszédet szintén ő tartotta,

mint rector-helyettes. Éveken át volt tagja a könyvtári bizottságnak, valamint elnöke előbb a torna-vívó-bizottságnak, később pedig a Mensa-Academica bizottságának; elég bizonyoságaul annak, hogy egyetemünk minden ügye iránt szeretett érdeklődni. Tekintettel erős testalkatára és sokszor tapasztalt nagy munkabíráására, nem hittük volna, hogy ily korán távozik körünkől; az utóbbi időben túlságosan felszaporodott doctori szigorlatok azonban, melyeken többnyire 3 tárgyból egy egész órán át kellett kérdeznie, annyira megviselték idegrendszerét, hogy orvosi komoly figyelmeztetés alapján kénytelen volt a mult tanév első félévének végén nyugalmaztatását kérni. Pár hónapi előleges szabadságolás után, csakugyan meg is történt végleges nyugalomba való helyezése, 1901. ápril 1-től kezdődőleg. Mi, tanártársai pedig azon őszinte kívánsággal kísértük őt a több mint 30 évi lankadatlan tanári működés után jól kiérdemelt nyugalomba, hogy még az évek hosszú során át legyen alkalma a társadalmi és politikai közélet terén hirdetni és érvényre juttatni a magyar közjog hamisítatlan tanait, új lakóhelyén, Nagy-Szebenben, mely régi sikereinek is színtere volt.

A tanári karunkat ért ezen veszteségekkel szemben szaporodott a ny. r. tanárok száma azzal, hogy dr. Kosutány Ignác az egyházjog ny. rk. tanára, ugyanazon tárgy ny. r. tanárává neveztetett ki, s így a jog- és államtudományi karnak már a pályázati kérvények felterjesztésekor egyhangulag

ily értelemben kifejezett óhajtaása egy év leteltével teljesezésbe ment. Minthogy azonban e kinevezés a tanév bevégzése után történt, a tanári személyzetnek a 2 sz. függelékben közölt kimutatásába még nem vétetett fel.

Dr. Lindner Gusztáv és dr. Halász Ignác tanszékei a lefolyt tanév alatt még nem voltak betölthetők, de helyettesítésükre megtörténtek a szükséges intézkedések. A dr. Linder által a magyar közjogból hirdetett előadásokat dr. Kiss Mór ny. r. tanár tartotta meg s ugyanő kérdezt a szigorlatokon is e tárgyól, míg a magyar közigazgatási és a pénzügyi jogból dr. Pisztóry Mór és dr. Vályi Gábor ny. r. tanárok kérdezt a szigorlatokon; dr. Halász Ignác helyett pedig dr. Széchy Károly bizatott meg a kéredezéssel.

Magántanári képesítést nyertek a lefolyt tanév alatt 6-on: dr. Szabó Sándor sárospataki jogakadémiai tanár, a magyar pénzügyi jogból; dr. Raffay Ferencz ügyvéd, a magyar magánjogból; dr. Oberschall Pál pozsonyi kir. jogakadémiai ny. rk. tanár, a magyar büntetőjogból; dr. Kolozsvári Bálint kassai kir. jogakadémiai ny. rk. tanár, a magyar magánjogból; dr. Jancsó Miklós belgyógyászati tanársegéd, a klinikai propaedeutikából; dr. Erdélyi Pál egyetemi könyvtárigazgató, az újabb magyar irodalom történetéből. E 6 új magántanár közül egyetemünkön csak a két utóbbi fog ugyan előadásokat tartani, de a szaporodás így is örvendetes. Valóban nagyon kívánatos egyetemünkre nézve a magántanárok számának folytonos szaporodása,

főleg azon szempontból, hogy az egyes karoknál még hiányzó külön tanszékek legalább így pótol-
tassanak némileg. Sajnos, hogy a mostani tandíj-
rendszer a magántanárok szélesebbkörű hatását is
jelentékenyen akadályozza.

Segédtanerőink száma is szépen szaporodik;
most ismét kaptunk 2 adjunctust; egyet az élettani,
egyét a vegytani tanszék mellé. Tanársegédeink
száma is szaporodott 2-vel: az elmegyógyászati és
a régészeti intézetnél. Az elmegyógyászati intézet-
nél egy új gyakornoki állás is rendszeresített. E
szaporulatok azonban a 3. sz. függelékben még
nincsenek mind feltüntetve, mivel a betöltés még
nem történt meg mindeniknél.

Megtörtént valahára a torna és vivómesteri
állás rendszeresítése is, 2.400 kor. fizetéssel, 200
kor. pótlékkal és 500 kor. lakáspénzzel. Ez állásra,
tanácsunk javaslata alapján, Vermes Lajos okle-
veles vivómester neveztetett ki, a ki az ezen ál-
lással összekötött teendőket, ideiglenes megbízatás
alapján, már eddig is dicséretes buzgósággal és
szakértelemmel végezte.

Az összes tanerők létszámát a 2. és 3.
sz. függelék, a hirdetett előadásokat és
azok óraszámát pedig a 4. sz. függelék tün-
teti fel. Lényeges változás a megelőző évvel szem-
ben egyiknél sem fordul elő.

A tanároknak a lefolyt tanévben esedékessé
vált kórpótlékaikról az 5. sz. függelék, a
helyettesítési díjakról, utiköltségeke-
ről, jutalmakról és segélyekről a 6.sz.

függelék ad kimutatást. A tanári személyzet irodalmi működéséről a 7. számú függelék ad karonként részletes áttekintést.

Azon kitüntetésekéről és megbízatásokról pedig, melyekben tanári karunk egyes tagjai a lefolyt tanév alatt részesültek, a 8. sz. függelék nyújt tájékozást.

Itt kell említést tennem azon öröndetes eseményről is, hogy a lefolyt tanév alatt ismét 15 ny. r. tanárunk lépett a magasabb fizetési fokozatba, s így most már összes ny. r. tanáraink a budapestiekével teljesen egyenlő alápízetés élvezetében vannak.

A tandíjjövedelem s az egész tandíjrendszer tekintetében azonban oly lényeges különbség áll fenn még most is a két egyetem között, hogy egy külföldi ember alig tudná megérteni, miként tartható fenn ugyanazon egységesen kormányzott ország két egyetemén annyi időn át két ily különböző s egymással elvi ellentétben álló rendszer. A budapesti rendszernek, mely a hazánkban jelenleg fennálló korlátolt tanulási szabadságnak elvileg is jobban megfelel, alapja a tanárookra nézve az egyenlőség és méltányosság; ezzel szemben a mi rendszerünk, melynek csak a nálunk nem létező s nem is ajánlatos korlátlan tanulási szabadság s a szintén nem létező párhuzamos tanszékek vagy előadások mellett volna értelme, maga a megtestesült egyenlőtlenség és méltánytalanság, a tanárookra vonatkozólag. A budapesti rendszer a jogi és az orvosi karnál minden ny. r. tanárra nézve ugyanazon egyenlő

jutalékot állapítja meg; a bölcsészeti karnál is 12 tanárt a hivatali idősebbség sorrendje s nem tárgyaik szerint ugyanazon jutalékban részesít, másik tizekettőt pedig e jutalék felerészében; s még a theologiai karnál is biztosítja a legidősebb tanárra nézve a magasabb, az utána következőre pedig a kisebb jutalékot. Így mindenik ny. r. tanár vagy tényleg kap jutalékot, vagy legalább remélheti, hogy idővel ő is fogja kapni. Méltánytalanság csak annyiban fordul elő Budapesten, hogy olyan tanároknál, kik a mi egyetemünkről mentek oda, az itteni tanári szolgálat ideje a sorrend megállapításánál nem vétetik tekintetbe. Így történhetett meg az, hogy egy volt érdemes tanártársunk, ki nálunk már 1872-ben rendes tanár volt, csak a bölcsészeti legutolsó 24-ik helyre juthatott, (mint ez a múlt tanévi budapesti rectori beszámoló beszédhez csatolt névszerinti kimutatásból kitűnik), holott voltakép a 6-ik hely illette volna őt meg, s akkor a magasabb jutalékot kapta volna.

A hallgatóságra nézve is annyiban méltányosabb a budapesti rendszer, a mennyiben, ha a tandíj egyszer le van fizetve, nincs többé senki korlátozva a hallgatandó tárgyak s azok órái számára nézve, s így bármely irányban mindenki alaposan kiképezheti magát.

A mi rendszerünk szerint az idősebbség a tanárokat nemhogy tandíjra jogositná, hanem lassanként azt is megfosztja, kinek előbb volt valami tandíja. A tandíjjövedelem magassága pedig nálunk, különösen a jogi karnál, csakis a tárgy természete-

tétől függ, mert magasabb ily jövedelme csak annak lehet, a ki alapvizsgálati tárgyat ad elő. A bölcsészeti karnál is csak az számíthat magasabb ily jövedelemre, kinek tárgyát a joghallgatók is kötelesek hallgatni. Így oly aránytalanságok állanak elé, hogy a jogi karnál van oly tanár, kinek tandíja több mint kétszeresen meghaladja a budapesti magasabb jutalékot, s a budapesti tandíjkiegészítésben részesülő régibb tanárok közül is csak 3-nak van az övénél valamivel magasabb tandíjjutaléka, ámbár e tanár tandíjából 3 páratlan kórpótléka már le van vonva. Ugyancsak a jogi karnál van két oly tanár, kinek tandíja közel kétszer annyi, mint a budapesti jutalék, s még két tanár, kinek tandíja a budapesti magasabb jutalékot jóval túlhaladja. Ezen alapvizsgálati tárgyakat előadó öt tanár közül az egyiknek, a bölcsészeti jog tanárának, tárgya megszűnván azonban a most kezdődő tanévben alapvizsgálati tárgy lenni, tandíja valószínűleg jelentékeny csökkenésnek lesz kitéve. Az említett öt tanár tandíja a múlt tanév 1. felében 52·64%-át, a 2-ikban pedig 66·90%-át képezte az egész jogi kar tandíjának; mely lényeges különbségnek az az oka, hogy az alapvizsgálati tárgyakat a 2-ik félévben is hallgatja, a vizsgálatra tekintettel, mindeki, míg a többi tárgyak 2-ik félévi hallgatását sokan elhagyják, a szegénység miatt. Így a hallgatóság mindenirányu alapos kiképzése lényegesen megnehezítettetik, a mi azonnal megszűnnék, mihelyt a budapestihez hasonló egységes félévi tandíj hozatnék be nálunk is. Akkor majd megszűnnék azon visszás

állapot is, hogy egyetemünkönél 21 oly tanár legyen (1 a jogi, 8 az orvosi, 8 a bölcsészeti és 4 a math. karnál), a ki semmi tandíjt nem kap, s a mostani rendszer szerint kilátása sincs, hogy valaha kap hasson. A budapestihez hasonló magas jutalék természetesen egyik karnál sem volna megállapítható, minthogy arra nincs fedezet; de kisebb teljesen egyenlő vagy az órák száma szerint irányuló jutalék rendszeresíthető volna az egyes karok vagy összes tanárai, vagy legalább a régiebbek részére. Az átmenet pedig történhetnék a létező igények minden sérelme nélkül, mint már rectori székfoglalásom alkalmával rámutattam.

Ha tekintetbe vesszük, hogy Ausztriában az egyetemi tanároknak a miénkhez hasonló módon szabályozott tandíjjövedelme az 1898. szeptember 19-iki törvény alapján keresztülvitt fizetésemeléskor teljesen elvételre s csak azon tanárok élvezhetik ott előbbi tandíjjövedelmüket, kik a magasabb fizetésről és nyugdíjról végkép lemondtak, hálásan kell elismernünk, hogy nálunk a fizetésemelés sokkal kiméletesebb módon történt meg, mert mindenki megtarthatta továbbra is bármily magas tandíját, s e mellett alapfizetésünk is csak 400 koronával kisebb, mit azonban eléggé ellensúlyoz az, hogy kórpótlékaink száma nemcsak 4, mint Ausztriában, hanem 5, s így az elérhető legmagasabb nyugdíj éppen annyival több, mint a mennyivel az alapfizetés kevesebb.

Ez az Ausztriában keresztülvitt radikális reform is annak példájául hozható fel, hogy a miénkhez

hasznló tandijrendszer a tanárok jövedelmére nézve ott is oly türhetetlen egyenlőtlenséget hozott létre, a melyet szükségesnek tartottak megszüntetni.

A tanszékek és intézetek szükségleteinek a múlt tanév alatt utalványozott költségeiről a 9. számú függelék nyújt tájékoztatást. Kitűnik e kimutatásból, hogy a megelőző évi 201.296 kor. 44 fillérrel szemben, most 216.041 kor. 44 fillér adatott ki, tehát az emelkedés csaknem 15,000 korona, sőt voltaképen 35,000 korona, ha t. i. tekintetbe vesszük, hogy az előző évi kimutatásba a könyvtárnak akkor 20,000 koronára fölemelt átalánya is felvétellett, mi a mostani kimutatásból hiányzik, mivel már állandóan rendszeresítve van. Pedig már a megelőző évben is nagyon magas összegű rendkívüli kiadások fordultak elő, p. o. a Karolina-kórházban elhelyezett egyetemi kórodák tudományos felszerelésére 1-ső részleteként 40,000 korona és 4 orvoskari intézet részére több mint 24,000 korona adatott. A mostani kimutatásban is 100,000 korona körüli folytatólagos felszerelési költséggel szerepelnek az orvoskari intézetek.

Egyetemünk összes állandósított kiadásait a közölt kimutatás természetesen nem tüntetheti fel. Egyetemünknek a f. 1901. évre költségvetésileg megszavazott állandó fentartási összege ugyanis 966.192 korona, mely összegből 629.670 kor. esik a személyi járandóságokra, 336.522 kor. pedig a dologi kiadásokra; átmeneti kiadásaink összege

71.000 kor., beruházási kiadásunk pedig 800.000 korona, mely utóbbiból 500.000 kor. az elmekórtani intézet építési és felszerelési költségei első, illetőleg második részére, 200.000 kor. a központi épület építési költségének 9 ik részletére, 100.000 kor. pedig a klinikák belső felszerelésének 3-ik részletére esik. Ha összehasonlítjuk ezen összegekkel az 1873. éveket, midőn egyetemünk először szerepel az állami költségvetésben, azt találjuk, hogy mostani rendes kiadásaink több mint 3-szorosan túlhaladják az akkoriak összegét, mely 160.025 frtban, azaz 320.050 koronában volt megállapítva beruházási kiadásunk pedig akkor épen semmi sem volt. A különbség tehát elég öröndetesnek mondható.

Hallgatók.

Áttérve a hallgatók viszonyairól szóló 10—14. sz. mellékletek ismertetésére, először azt említem meg, hogy hallgatóinknak néhány év óta nagyobb mértékben tapasztalható szaporodása most is feltűnő módon mutatkozik. Hallgatóink összes száma ugyanis az első félévben 1403, a 2-ikban pedig 1240 volt, szemben a megelőző év 1196, illetőleg 1082 számával; a szaporodás tehát 207 (17·3%) és 158 (14·7%). Női hallgatóink száma is emelkedést mutat, ámbár még most is csak 6 női hallgatónk van: 1 az orvosi, 3 a bölcsészeti és 2 a math. természettudományi karnál. E jelentékeny szaporodás azonban annyiban nem eléggé öröndetes jelenség, a mennyiben nem oszlik meg a karok között egyenlete-

sen, hanem túlnyomó nagy része (az első félévben 189) a jogi karra esik, mely kar már előbb is tulságosan volt képviselve egyetemünknel, ép úgy, mint a budapestinél. E kar szaporodása most 24·5⁰/₀-ra emelkedett. A többi karok közül csak a math.-természettudományinál volt számottevő szaporodás (17=22·93⁰/₀); mert a bölcsészeti kar szaporodása csak 6=2·62⁰/₀, az orvosi karnál pedig az első félévben a szám 4-gyel apadott s a 2-ikben is csak 2-vel szaporodott. A gyógyszerésznövendékek száma is apadott mindkét félévben 1-gyel. A szaporodás ezen egyenlőtlensége következtében az arányszámok is megváltoztak a jogi kar javára, a melyre most a hallgatóság 68·29⁰/₀-a esik, míg a bölcsészetre 15·68⁰/₀, az orvosira 6·98⁰/₀, a math.-természettudományira 6·41⁰/₀, a gyógyszerészekre pedig 2·42⁰/₀. Ha az utóbbiak számításán kívül hagyatnak, a jogi karra eső rész 70⁰/₀-ra emelkedik. Mindezen számok az első félévre vonatkoznak, melyben a joghallgatók száma 143-mal volt nagyobb, mint a 2-ikben; ily különbség azonban minden évben előfordul, minthogy azok, kik, tekintettel katonai szolgálatukra, 7 félév alatt végezhetnek, mindig az első félév végén veszik ki végbizonyítványaikat. Épen ezért a hallgatók valódi és jellemző számát mindig az első félév mutatja inkább. A megoszlás helytelen aránya azonban meg van a 2-ik félévben is, ha nem is épen oly nagy mértékben. Valóban kíváncsún volna, hogy e tekintetben jövőben évről-évre javulást tapasztalhassunk, különösen az orvosi karnál, melynek érdekében épen a legutóbbi idő-

ben tetemes költséggel oly mintaszerű berendezés és felszerelés létesített. Minthogy pedig az orvosi hallgatók számának szaporodását a jelenlegi tandíjrendszer is nem kevésbé akadályozza, már e szempontból is szükségesnek mutatkozik a budapesti tandíjrendszernek mielőbbi behozatala egyetemünkénél is.

A most említett aránytalan megoszláson kívül még azon körülmény is sokat levon a feltűnő szaporodás jelentőségéből, hogy egyidejűleg emelkedni látszik azon csak névleges hallgatóink száma is, a kik csak beíratják magukat, talán nem is személyesen, de állandóan nem tartózkodnak az egyetem székhelyén. Legnagyobb számmal vannak ilyenek a jogi karnál, melynél a hallgatóság számának feltűnő emelkedése épen az utóbbi azon évekre esik, a melyek alatt a szorgalom kellő ellenőrzése már csaknem teljesen megszűnt. Az ily névleges hallgatóktól, kikről méltán elmondható, hogy a többi szorgalmas hallgatóval szemben valóságos tisztességtelen versenyt folytatnak, ideje volna egyetemünket megszabadítani, a mire nézve tanulmányi szabályzatunk 71. és 72. §-ai meg is adják a lehetőséget. A baj azonban abban van, hogy nem mindenik kar alkalmazza ezeket a kellő szigorral. A múlt tanévben például, megtagadtatott az aláírás a bölcsészeti karnál 1, a math.-természettud. karnál pedig 3 hallgatótól. Az erre vonatkozó hivatalos kimutatásból tehát azt lehetne következtetni, hogy az orvosi karon kívül, melynek hallgatóiról csakugyan feltételezhető, hogy elég szorgalmasak,

minthogy ők a mulasztást utólagosan könyvekből aligha pótolhatnák, főleg a jogi kar az, a melynél a hallgatóság oly szorgalmat tanusított, hogy az aláírás megtagadása nem volt szükséges. Ezzel szemben azonban köztudomású dolog, hogy egyetemünkön, mint más egyetemeken is, épen a jogi karnál van aránylag legkevesebb valóban szorgalmas hallgató; s magam is személyes tapasztalásom alapján állíthatom, hogy a múlt tanévben is jelentékeny számmal voltak ott az állandóan távollevők, kiktől tehát az aláírás meg lett volna tagadandó. Ha azonban egyes tantárgyaknál a szorgalom ellenőrzésére vonatkozó névsorolvasás kizárólag azon hallgatókra szoríttatik, kik ezt, a leczkekönyvbe írandó szorgalmi megjegyzés érdekében, maguk kívánják, s a szorgalmi megjegyzést nem kívánók nevei soha sem olvastatnak: akkor az aláírás megtagadásához szükséges alap természetesen hiányzik, a mennyiben hallgatólag már előzetesen mintegy biztosítás nyújtatik a hallgatóknak arra nézve, hogy csakis a szorgalmi jegyért jelentkezők nevei fognak olvastatni s így mindenkre kiterjedő általános ellenőrzés nem is fog történni. Azt hiszem, hogy az ily eljárás nem felel meg a szabálynak; mert ha azt lehetne is még némileg helyeselni, hogy a szorgalmi megjegyzésre igényüket előre bejelentő hallgatók gyakoribb és szigorúbb ellenőrzésben részesüljenek s így valójában két különféle ellenőrzés legyen: sehogysem helyeselhető az, hogy az ellenőrzés megtörténte mintegy a hallgatók tetszésére bizassék s így az alól akárki menekülhessen. S

meggyőződésem az is, hogy ha az említett 71. és 72. §. nem léteznék is, még akkor is fennállana minden tanárra nézve azon erkölcsi kötelezettség, hogy hallgatóit minden lehető módon és alkalommal kötelességeik s közöttük a leczkelátogatási kötelesség pontos teljesítésére buzdítsa, óvatosan tartózkodva minden oly kijelentéstől, melyet a hallgatók úgy magyarázhatnának, mintha valamelyik kötelességük teljesítését maga a tanár sem várná tőlük komolyan, mintegy előleges felmentést adva annak megszegésével szemben. Ha az angol egyetemek még azzal is törődnek, hogy az egyes collegiumaikban bennlakásban nem részesülhető hallgatóik csak minden tekintetben megbízható városi polgároknál vehessenek lakást; s e kiválogatott lakásadóktól azt is elvárják, hogy a hallgatókat az egyetemen bejelentsék, ha esténként későn mennek haza, vagy bármi tekintetben rendetlen életet élnek; azoktól pedig, kik e kötelességüket nem teljesítik, a lakásadás jogát meg is vonják: valóban nem értem, miként ütközhetik akadályba nálunk még a 71. és 72. §-ok komoly végrehajtása is, első sorban azokra vonatkozólag, kik még a helybenlakási kötelességnek sem tesznek eleget, a mi az angol egyetemenknél, az előbbieik szerint, teljesen kizártnak tekintendő. Ha pedig a tanárok egy része semmiképen sem volna hajlandó az ellenőrzés általánosan kötelező munkájában komolyan résztvenni, akkor azon, a bécsi egyetemenél már évekkel ezelőtt felmerült terv megvalósításától sem kellene visszariadnunk, hogy a hallgatóknak a quaes-

turánál bejelentett lakásai állandó felügyelete és ellenőrzése végett egy teljesen megbízható külön egyetemi tisztviselő alkalmaztassék. Így könnyű volna megszabadulni a távollakó hallgatóktól, s megszűnnék a szülék azon panasza is, hogy az egyetem nem törődik a hallgatókkal; valamint a vidéki közönségnek sem volna alkalmja többé megbotránkoszni, látva napról-napra, mint élnek folytonosan otthon a vidéken oly fiatal emberek, kikről köztudomású, hogy az egyetem hallgatói. Angol vagy francia egyetemeknél efféle visszaélés, ily mértékben, mint hazánkban, bizonyára nem fordul elő, mert ezek az ellenőrzésnek hosszú időn át kipróbált eszközeivel rendelkeznek.

Hallgatóinknak születéshely szerinti megoszlására nézve (14. sz. függelék) örvendetes jelenség, hogy évről-évre nagyobb számmal vannak oly hallgatóink, kik az erdélyi részekhez nem tartozó magyar vármegyék területén születtek. A múlt tanév első felében már 574 ily hallgatónk volt. E szám hallgatóságunknak 40·12%-a. Ezen általános arányszámmal szemben legmagasabb az erdélyi 15 vármegye területén kívül születettek arányszáma a gyógyszerészeknél (76·47%), legkisebb pedig a bölcsészeti karnál (36·6%). Az orvosi karnál ez arányszám 41·8%, a joginál pedig 40%. Látható tehát, hogy most már nem oly túlnyomó az erdélyi születésű hallgatók száma, mint régebben. A szoros értelemben vett Magyarország 63 vármegyéje közül a múlt tanév első felében, csak Árva- és Mosonmegyében született hallgatója nem volt egyete-

münknek. Fiuméből csak 1 hallgatónk volt, a jogi karnál. Horváth-Szlavonországból is csak 2 — 3, Ausztriából pedig 4 hallgatónk volt, más külföldi államokból pedig 5, illetőleg 3. A születéshely szerinti kimutatásnak azonban természetesen nincs az a jelentősége, mint volna annak, a mely a családok állandó tartózkodási helye vagy a községi illetőség alapján készülne. Ily kimutatás azonban ez idő szerint lehetetlen.

A hallgatók vallásáról és anyanyelvéről a 13. és 14. sz. függelék részletes áttekintést ad. Itt csak annyit kívánok megemlíteni, hogy a 80·11% magyar anyanyelvűn kívül még csak az oláh és a német anyanyelvűek vannak jelentékeny számmal, az előbbiek 11·11%-kal, az utóbbiak pedig 7·48%-kal. A vallásfelekezetek közül a róm. kath. áll első helyen, 34·28%-kal; azután jön az ev. ref. 27·58, az izraelita 10·68, az ágostai evang. 9·12, a gör. kath. 8·55, az unitárius 4, a gör. kel. 4·20%-kal.

A róm. kath. egyház már akkor is nagyobb számmal volt képviselve, midőn hallgatóink túlnyomólag erdélyiek voltak, holott az erdélyi részek lakosságában több az ev. ref. vallású, mint a róm. kath. Kezdetről fogva látszott a róm. kath. seminarium nagy befolyása a róm. kath. hallgatók számának emelésére. Az ev. ref. hallgatók számát, főleg a bölcsészeti és math. természettudományi karnál jelentékenyen emelte az erdélyi ev. ref. egyházkerület theologiai fakultásának felállítása, mivel ennek hallgatói, miniszteri engedéllyel, már heti

10 óra hallgatása mellett rendes hallgatók lehetnek az egyetemen is, s a vele kapcsolatos internátusban több ev. ref. és ev. luth. vallásu tanárjelölt nyert ingyenes vagy mérsékelt áru lakást és ellátást. A róm. kath. tanárjelöltek számát a Kegyes-Tanítórend Kalazantinum című papnöveldéjének Kolozsvártt történt fellálítása szintén nagyon emelte. Épen így az unitárius vallású hallgatók számának emelésére is befolyt az, hogy a jelen tanévben a helybeli unitárius theologiai akadémia hallgatói részére is megadatott azon kedvezmény, hogy heti tíz óra hallgatásával rendes hallgatók legyenek. Az izraeliták arányszáma nincs ugyan $\frac{1}{3}$ része se a budapesti egyetemnél levőnek, de azért nálunk is ez a felekezet van, az ország egész lakosságánál kimutatott arányszámával szemben, legnagyobb mértékben képviselve. Feltűnő csekély a gör. keletiek arányszáma, szemben a gör. kath. hitűekkel; holott a gör. keletiek az egész ország s különösen az erdélyi részek lakosságában is nagyobb számmal vannak, mint a gör. kath. hitűek.

A lefolyt év alatt tartott doktori szigorlatokról s egyéb vizsgálatokról a 15—18. sz. függelékek nyújtanak tájékoztatást. Azok neveit pedig, kik doktori vagy más oklevelet kaptak, a 19. függelék tartalmazza; míg azokról, kik a jog- és államtudományi karnál kitüntetéssel nyerték képesítést, a 20. függelék ad kimutatást. Nem akarok e táblázatok minden adatának részletes ismertetésébe bocsátkozni, de a jog- és államtudományi kar doktori szigorlatainál és kiadott doktori okle-

veleínél a már előbb is túl magas számnak oly feltűnő újabb emelkedésével találkozunk, hogy e körülményt lehetetlen hallgatással mellőznöm.

Tartatott ugyanis említett karunknál 1758 doktori szigorlat, a megelőző évi 1200-al szemben, s így az évi szaporodás 558, vagyis 46%; jogtudományi doktori oklevél kiadatott 233, a megelőző 147-tel szemben, s így a szaporodás 86, azaz 58.50%; államtudományi-doktori oklevél pedig 129 adatott ki, az előbbi 94-el szemben, a szaporodás tehát 35, vagyis 37.23%.

Ha tekintetbe vesszük, hogy a budapesti egyetem a lefolyt tanévben 226 jogtudományi és 80 államtudományi-doktori oklevelet adott ki, meggyőződhetünk, hogy a budapesti egyetemen mindkét szám kisebb volt, mint a miénk, és pedig az előbbi 7-tel, az utóbbi 49-el, s így a mi jogi karunk doktorainak együttes száma 56-tal volt nagyobb a budapesti számnál, holott joghallgatóink száma négyszerte kevesebb. A bécsi egyetemen, hol külön államtudományi doktori oklevelek nem léteznek, rendszeren 200-on jóval alúl szokott lenni a kiadott jogtudori oklevelek száma s csak egyes kivételes években haladta túl kevéssel a 200-at, ámbár a jogtudori oklevél Ausztriában is előfeltétele az ügyvédi működésnek s a joghallgatók bécsi száma is tullépte a 3000-et, s így nem nagyon sokkal kisebb, mint a budapesti.

Mint hogy a bécsi s különösen a budapesti jogtudori felavatások számánál nagyobbbat más egyetemekenél nem találunk, sőt némely országokban,

hol a jogtudori cím nem előfeltétele az ügyvédi működésnek, egyes nagyobb egyetemeken is a jogtudori felavatók oly elenyésző csekély számmal fordulnak elő, hogy p. o. a berlini egyetemen az 1899—1900. tanévben csak 10 volt az ily felavatók száma: elmondhatjuk, hogy a múlt tanévben a mi egyetemünk volt az első Európa összes egyetemei között a jogi karnál történt doktori felavatók számára vonatkozólag.

A többi karoknál a szigorlatok épen nincsenek feltűnő nagy számmal; még az orvosi karnál sem, ahol pedig a doktorság az orvosi pálya előfeltétele; a másik 2 karnál pedig a doktori szigorlatok és felavatóknak épen feltűnő kis számával találkozunk, szemben a középtanodai tanári vizsgálatok nagy számával.

Az orvosi kar szigorlataira vonatkozó adatoknak a statisztikai hivatal által kívánt rovatok szerinti kimutatásánál eddig bizonyos nehézség forgott fenn, mivel a mostani szigorlati szabály szerint lehetséges az orvosgyakorlati szigorlatokat megosztva, az egyes tárgyakból külön-külön, bármily hosszú időközökben letenni s így az ily szigorlatok valószínűsége bevezetését éveken át függőben tartani, ami miatt az egyes tanévek alatt tényleg letett ilyen rész-szigorlatok az illető év kimutatásába nem jöhetnek bele, minthogy az egész szigorlat még nem volt teljesen bevégezve. A 15. sz. függelékben is hiányzik néhány ily a múlt tanév alatt tényleg letett rész-szigorlat, minthogy az illető orvosgyakorlati szigorlatok még függőben maradtak. A már elkészült új

7 A jogi szigorlatok rangsorára ellen nem kifakadás (41-52. l.) kérdésként midőn kifejtett, hogy ne kelljen a rangsorban még mellé bevezetni a jogi kar kemény valóságát.

szigorlati szabályzat ezen nehézséget is megszünteti, mivel többé nem lesz lehetséges az egyes szigorlatok letételét éveken át függőben tartani.

Az orvosi kar most említett új szigorlati szabályzatának végleges megállapítása egyik legfontosabb eseménye a lefolyt tanévnek. E szabályzat több pontjánál orvosi karunk véleménye is kellő méltánylatban részesült, különösen arra vonatkozólag is, hogy kik küldhetők ki a szigorlatokra kormánybiztosi minőségben. Maga a kormánybiztosi intézmény azonban, mely eddig egyetemünkénél csakis a gyógyszerészhallgatók vizsgálatainál fordult elő, aggodalmakat is keltett fel a kar autonómiája szempontjából. Én azonban azt hiszem, hogy ezen új intézkedést csakis azon szempontból lehet helyesen elbírálni, hogy az orvosi szigorlatok egyzersmind az orvosi gyakorlatra képesítő államvizsgálatok jellegével is birnak, s így nem vitatható el a kormánynak azon joga, hogy magát azokon képviseltesse. Az egész intézkedés általános elvi jelentőségű, s így nem fogható fel úgy, mintha bizalmatlanságot fejezne ki orvosi karunkkal szemben, a mely erre okot soha sem szolgáltatott. A kormánybiztosul kiküldhető egyének is oly tapintatosan vannak a szabályzatban megjelölve, hogy a kari autonomia sérelmétől nem lehet tartani.

Nagyon kíváncsi volna, hogy a jogi egységes államvizsgálatok rég vajudó ügyének czélszerű megoldása mellett, a jogi kar szigorlati szabályzata is gyökeresen átdolgoztassék; s ha az államvizsgá-

lati törvény életbeléptéig még további éveknek kellene lefolyni, egyelőre legalább a doktori értekezések beadási idejére nézve tétessék azon változtatás, hogy azok ne a szigorlatok után, hanem azokat megelőzőleg és nyomtatásban legyenek beadandók, mint a bölcsészeti és a math.-természettudományi karoknál. Ha az értekezés a szigorlatok után nyújtatik be, mint jelenleg, akkor nincs alkalom annak megállapítására, hogy az értekezés szerzője csakugyan az-e, kinek neve alatt beadatott? Épen a lefolyt tanévben fordult meg jogi karunk előtt egy oly értekezés, a mely csaknem szóról-szóra azon tanártársunk egyik értekezéséből volt kiírva, a ki épen hivatta volt a dolgozat megbirálására. Minthogy pedig oly együgyűség senkiről nem tételvezhető fel, hogy azt képzelje, hogy az író nem ismeri fel a sajátját: világos, hogy az illető jelölt nem maga plagizálta azon értekezést, hanem úgy készen kapta valakitől. Ha az értekezés előre kivántatik, a szigorlaton az értekezés tárgyára vonatkozó kérdés is lesz a jelölthez intézhető s így a szerző azonosságának kérdése kétségtelenül tisztázható. A kinyomtatás pedig a leghathatósabb védelem volna a plagium ellen is, a mennyiben az értekezéseket nemcsak az egész tanári kar, hanem az egész nagy közönség nyilvános ellenőrzése alá helyezné, míg most ezek csak a 2 biráló tanár kezén fordulnak meg, s ezek maguk sem tulajdonítanak a dolognak nagyobb fontosságot, minthogy a szerző azonosságának kérdése már úgy sem vizsgálható. Az értekezések előleges követelése nagyon sokat tenne arra is, hogy a jelöltek ne álljanak elő a szigor-

latokra oly elhamarkodottan. Ha pedig még ennyi változtatás sem volna most kivihető, legalább az volna kimondandó, mint épen most Ausztriában is történt, hogy tanfolyama utolsó hetei alatt többé senki sem bocsáttatik szigorlatra.

A joghallgatók kötelező főcollegiumaira nézve is nagyon szükséges volna oly intézkedés, hogy többé ne legyenek az alapvizsgálati tárgyak óraszámával úgy túlterhelve, mint jelenleg, az 1886. decz. 2-án 47.319. szám alatt kibocsátott rendelet helytelen értelmezése alapján. Én e rendelet szövegéből azt látom, hogy az főleg azért bocsáttatott ki, mivel egyik tanártársunk 2 órás előadásokat hirdetett a főcollegium czíme alatt, minden jelzése nélkül annak, hogy azok special-collegiumok. Csak mellékesen jött bele a rendeletbe azon óhajítás, hogy a főcollegiumok minden félévben legyenek meg a tanrendben. A cél azonban bizonyára nem volt az, hogy oly tárgyak is egész évesekké nyujtassanak ki, melyek bevégzésére elég egy félév. Az eredmény azonban nálunk tényleg ez lett, ellentétben Budapesttel, hol ez ily mérvben most sem tapasztalható, a mi arra mutat, hogy oda ily rendelet nem is érkezett, vagy ha érkezett is, a tanároknak az ottani tandíjrendszer mellett nincs érdekek abban, hogy minden alapvizsgálati tárgyat 2 félévessé nyujtsanak ki. Az alapvizsgálati tárgyakon kívül nálunk sem lett eredménye a rendeletnek, s p. o. a magyar közigazgatási jog, a melynek terjedelme megkívánta volna a 2 féléven át tartó előadást, továbbra is mindig csak egyik félévben adatott elő, mivel az illető tanár, ki mind a 3

tárgyából úgy sem tarthatott mindkét félévben előadást, inkább a magyar közjogot választotta olyan tárggyúl, melyből minden félévben legyen előadás, mert ennél, mint alapvizsgálati tárgynál, a 2-ik félévre is biztosítva volt a hallgatók nagy száma, míg a közigazgatási jogból alig lett volna hallgatója. Szükséges volna tehát valami hiteles magyarázat az említett rendelet valódi céljára vonatkozólag.

Tanárképző intézet.

Az egyetemünkkel kapcsolatos középiskolai tanárképző-intézetben, melynek igazgatásával 1873. óta folytonosan Dr. Szamosi János ny. r. tanár van megbízva, 21 tanártársunk működött. Változást a 2-ik félévben Dr. Halász Ignác elhunyt okozott, kinek halálával a nyelvészeti gyakorlatok egyidőre megszűntek. Új megbízatást kapott Dr. Csengeri János tanár az ó-kori művészet történetéből tartandó gyakorlatokra, melyekben 11 jelölt vett részt. A szükséges szemléltető eszközök és illusztrált művek beszerzésére 800 korona utalványoztatott.

A tanárképző intézet adatait a 21—24. sz. függelékek tartalmazzák.

Tandíj.

A befizetett tandíj összegéről s a tandíj elengedéséről a 25. és 26. sz. függelékek nyújtanak tájékoztatást. Az utóbbi bizonyítja, hogy mind a tandíjmentes hallgatók száma, mind az elengedett tandíj összege ismét jelentékenyen emelkedett. Feltűnő

magas mind a 2 szám a bölcsészeti karnál. Ha az elengedett tandíj összegét a befizetett tandíj összegével hasonlítjuk össze, azt találjuk, hogy legkisebb az arányszám a jogi karnál (6.50 és 6.62 %), s legnagyobb a bölcsészeti karnál (43.33 és 74.33 %) E 2 szélsőség között van a math.-természettudományi kar (15.08 és 16.38 %) és az orvosi kar (18.20 és 17.44 %). A bölcsészeti karnál a 2 félév között mutatkozó feltűnő különbség valószínűleg onnan van, mivel az 1-ső félévben e karnak több jogászhallgatója volt, kik a tandíj összegét inkább szaporították, mint a mentesek számát.

A másik kimutatás feltünteti a befizetett tandíjösszegeket karonként. Látszik ebből, hogy a karok tandíjbevétele nem egyenlő arányú hallgatóik számával, minek oka a tandíjelengedésnél tenniforgó eltérés. Látszik, hogy mily jelentékeny jutalék fizetetik a kincstárnak, s mily nagy összegek fordítatnak a tanárok korpótlékai kiegészítésére. Az utóbbi célra különösen magas összegek fordulnak elő az orvosi és a bölcsészeti karnál, melyeknél nem is maradna a tanárok részére semmi tandíj, ha az egyes tanárok saját tandíjából nem fedezhető összeget az egész kar összes tandíjából kellene fedezni. Feltűnő a 2 félév tandíjösszege között a különbség a jogi karnál és a bölcsészetenél: az előbbinél a 2-ik félévi hallgatók csekélyebb száma az ok, az utóbbinál pedig az, hogy a joghallgatók közül az 1-ső félévben többen hallgattak bölcsészeti tárgyakat.

Ösztöndíjak.

A hallgatóink által élvezett ösztöndíjak kimutatását a 27. sz. függelék adja.

A most összeállított kimutatásba van először felvéve az erdélyi ev. ref. egyházkerület theologiai fakultásának internatusában és a Kegyes Tanítórend Kalazantinum című papnöveldéjében elhelyezett tanárjelölt egyetemi hallgatók részére adott 12—12 ezer korona államsegély. Az ev. ref. theologiai fakultás internatusában 18 tanárjelölt hallgatónk kap lakást és teljes ellátást az 1897/8. tanév óta, a vallás- és közoktatásügyi Minister úr adományozása alapján. E 18 tanárjelölt közül a lefolyt tanévben 15 volt a bölcsészeti és 3 a math.-természettudományi kar hallgatója. Már az adományozás módja mutatja, hogy ez a 12.000 korona oly természetű valóságos államsegély, mely kifejezetten a mi tanárjelöltjeink ellátása végett adatik a nevezett internatusnak, s így egyetemünk kimutatásából sem hiányozhatik. Hasonló természetű a Kalazantinum 12.000 korona államsegélye is, csak hogy ez nem adatik bizonyos névszerint megnevezett tanárjelöltek részére, hanem évenként a Piarista-rend számára utalványoztatik, de határozottan az egyetemünken tanuló tanárjelöltek ellátására szolgáló állami segélyképen, a melyet épen ezért a nevezett rend csak addig élvezhet, míg ily tanárjelöltjei vannak. Jövőben tehát a Kalazantinum összes tanárjelöltjei és növendékei is ki volnának mutatatandók szám szerint, külön a bölcsészeti és

külön a math.-természettudományi karnál, mint állami segélyben részesülők.

E 24.000 korona odaszámításával az évi ösztöndíjak végösszege 107.673 koronára és 66 fillérre emelkedett.

Alapítványok.

Alapítványainknak a quaestura és az orvoskari dekáni hivatal által kezelt s a 28. sz. függelékben kimutatott összege a lefolyt év alatt is gyarapodott. Most fizettetett be ugyanis n. Züllich István 2000 koronás alapítványa, mely a jogi karnál évenként kitűzendő pályakérdés díjazására van szánva. Ezzel alapítványaink értékpapirokban őrzött része 137.200 koronára, készpénzben kezelt része pedig 31.304 koronára és 95 fillérre emelkedett. Ezekhez járulnak még az orvosi kar külön kezelésében levő ösztöndíj- és egyéb alapítványok, közöttük az orvoskari segély-egylet tőkéje, több mint 21.000 koronával. A quaesturánál kezelt tőkék közül kiválik a Mensa-Academica 47.300 kor. értékpapirja és 5432 kor. készpénze. Magánalapítványaink közül a Peielle-alapítvány a legjelentékenyebb (22.500 kor.), melyből már évek óta több szegény hallgatónk részesül ingyenes vagy mérsékelt árú étkezésben. Kolozsvár sz. kir. város pályadíj-alapítványának a tőkéje nincs befizetve, hanem a pályadíjakra szánt évi 3200 korona minden évben külön tétetik át a quaesturához.

Az alapítványokból az egyes hallgatók részére a lefolyt évben tényleg adott segélyek az ösztön-

díjak 27. sz. kimutatásába vannak felvéve, még a Kolozsvár sz. kir. város pályadíj-alapítványából kiadott pályadíjak és szorgalmi jutalmak is, melyek a május 29-én megtartott ünnepélyen adattak ki.

Az irodai, kezelési és szolga személyzet részére kiadott jutalmakról és segélyekről a 29. sz. függelék ad felvilágosítást.

Ezzel kapcsolatban kívánom azt is felemlíteni, hogy egyes intézeti szolgák kinevezésénél az igényjogosult altisztek miatt a lefolyt évben is voltak kellemetlenségek. Valóban óhajtandó volna, a mit tanácsunk a törvény szövegéből is igyekezett kimutatni, hogy az intézeti tanszolgák, kiknél nagyobb műveltség s a rendesen csak fiatalabb egyéneknél tapasztalható különös kezűgyesség is kívántatik, ne tekintessenek olyan hivatalsszolgáknak, kik első sorban az igényjogosult altisztek sorából választandók. Tanácsunk ily irányú, kellően megokolt felterjesztése azonban eredmény nélkül maradt.

Vivás és torna.

A vivó- és tornagyakorlatokban az I. félévben 115-en, a II. félévben pedig 118-an vettek részt, a megelőző év 53 és 30 számával szemben; a szám emelkedése tehát jelentékeny, de mégsem kielégítő. Az a körülmény, hogy a pengetőzés vagy más ok miatt előállható kár rögtöni megtéríthetése czéljából mindenkitől 6 korona óvadék előleges lefizetése követeltetett, sok hallgatónkat visszatartotta

a torna-vívásban való részvételtől. Ezt az intézkedést azonban a tapasztalás nélkülözhetetlennek bizonyította.

Remélhető, hogy a most megnyíló új helyiségekben, melyek minden tekintetben sokkal czélszerűbbek az eddigieknél, a hallgatóság nagyobb buzgalmat fog kifejteni. Kíváncsinos volna azonban, hogy a még hátralevő felszerelések kiadásai nyerjenek minél előbb fedezetet az új építkezések berendezési alapjából vagy külön átalányból, minthogy a torna-vívó-bizottság által a teremhasználati díjakból összegyűjtött alaptőke a lefolyt tanévben 1525 koronáról 756 koronára szállott alá, s így ebből a szükséges fedezet ki nem kerülhet.

Ifjúsági egyesületek.

Egyetemi ifjúságunk segélyző-egyesületei a lefolyt év alatt is zavartalanul folytatták üdvös működésüket. Közülök a joghallgatóké a legrégebb és a legerősebb. Alaptőkéjéből 26.600 korona értékpapír és 3.109 kor. 68 fil. készpénz állott a quaestura őrzése alatt, a tanárjelöltek segély-egyesülete tőkéjéből pedig 7.200 kor. értékpapír és 6.892 kor. 07 fillér, mint a 28. sz. függelékből kitűnik.

Az egyetemi dalegylet is buzgón működött, ámbár alaptőke hiánya miatt sok nehézséggel küzd. Több egyetemi és külső ünnepélyen tanuságát adta szép készültségének. Sajnos, hogy a dalegylet mellett szervezett zene-egylet, mely már több év előtt szép sikerrel kezdett volt működni, kénytelen volt csakhamar feloszolni, minthogy a fennállásához szükséges eszközöket nem tudta megszerezni.

Az egyetemi kör is sok nehézséggel küzdött, mert a múltból átörökölt sok adósságtól nem tudott szabadulni. Épen a lefolyt tanév alatt azonban az a rég várt szerencse érte, hogy rendes államsegélye az előbbi összegnek 2-szeresére, azaz 4,000 koronára emeltetett. Ezzel lehetségessé vált összes adósságai kifizetése, s így a most kezdődő tanévet már teher nélkül és az eddigieknél sokkal czélszerűbb helyiségekben kezdheti meg. Remélhető, hogy ennek következtében a tagok száma is jelentékenyen fog szaporodni, a múlt tanévi 208-al szemben.

Az egyetemi ifjúság magaviselete.

Az egyetemi ifjúság magaviselete általában kielégítő volt ugyan, de 2 hallgatónk ellen kénytelenek voltunk fegyelmi eljárást indítani s az egyiket egyetemünkről véglegesen, a másikat pedig ideiglenesen kizárni; az előbbi, egy gyógyszerész növendék, megbotráncoztató tiszteletlenséget követett el az intézeti helyiségben a gyakorlatokat vezető tanársegéd személye ellen; a másik pedig, egy szász nemzetiségű joghallgató, a magyar államnyelv ellen egy nagyszebeni színelőadáson rendezett tüntetésben vett tevékeny részt. Vajha a szigorú büntetés, melyet mindkét magáról megfélemlezett hallgatónkkal szemben alkalmazni szükségesnek tartottunk, visszatartana másokat hasonló meggondolatlan tények elkövetésétől.

Mély sajnálkozással kell itt egyúttal megemlékeznem azon kellemetlen tapasztalatomról is, hogy a vallási türelmetlenségnek s általában a reactionárius iránynak a budapesti egyetemi ifjúságtól

kiinduló szelleme egyetemi ifjúságunk egy részénél is kezd hódítani. Elégge kitűnt ez a mindjárt a tanév elején tartott azon ifjúsági gyűléseken, melyekre már jelentésem elején is célzást tettem, s melyeken ifjúságunk egy része eléggé el nem ítélhető erőszakoskodással és lármával ismételten megakadályozta, hogy szabadelvű szellemben tartott határozat hozathassék a debreczeni tanuló ifjúságnak a budapesti ifjúság vezetői ellen irányzott ismert indítványa érdekében. Maga azon körülmény azonban, hogy az illetők szükségesnek vélték a határozat hozatalát ily menthetetlen erőszakoskodással megakadályozni, eléggé bizonyítja, hogy ők maguk is érezték kisebbségbenlétöket; mert különben bizonyára erőszakolták volna az ellenkező irányú határozat létrejöttét. A 2 gyűlés eredménytelen letölyása után további ily tárgyú ifjúsági gyűlésekre nem adtam engedélyt.

Egyetemünk könyvtára.

A könyvtárra vonatkozó adatokat a 30—34. számú függelékek tartalmazzák. Ki van ezekben mutatva az olvasó teremben használt és a kikölcsönzött művek száma hónaponként; a könyvtár évi gyarapodása, vásárlás és ajándékozás útján. A könyvtárigazgató külön jelentése szerint a kikölcsönzés a vidékre is jelentékenyen emelkedik. A könyvtár gyarapodása vásárlás útján 2509, ajándékozás útján 1.352 kötet és füzet. Az ajándékozók közül különösen kiemelendő özv. Nyiry Elekné úr-asszony, ki néhai férje szóbeli meghagyása alapján annak egész könyvtárát egyetemünknek ajánlotta fel,

ajándékol. Ez ajándékozás 597 kötettel gyarapította könyvtárunkat. Könyvek vásárlására a 20.000 korona rendes átalányon kívül még 8.738 kor. fordított, mely összegből 5.962 kor. 50 fl. esik a hallgatóság által fizetett könyvtári és beíratási díjakra.

Könyvtárunkra nézve még megemlítendőnek tartom, hogy az egész személyzet lankadatlan működése mellett, serényen folyt a munka, különösen a budapesti egyetemi könyvtártól kapott duplumok s a főügyeszségektől átjött köteles példányok feldolgozása. A munkát azonban akadályozta a helyiségek zsufoltsága, s azért szükségessé vált egy külön szobának bérbevétele egyik közeli házban. Az is könnyíteni fog a helyiségek túlszufoltságán, hogy a hírlapok a most kezdődő tanévben már új helyiséget kapnak az előbbi torna-vivó teremben, mely az új torna-vivó helyiségek kiépülése következtében a könyvtár rendelkezésére bocsáttatott. Minden hátralék azonban még most sincs feldolgozva, minthogy nem állott rendelkezésre elég segédszemélyzet. Ezért legalább még egy díjnok állandó alkalmazása annál szükségesebbnek mutatkozik, mivel az Erdélyi Múzeum-Egylet kéziratárának jelentékeny része is még feldolgozásra vár, mely munka elvégzésére pedig a magas kormány a Múzeum-Egyletnek kötelező ígéretet tett.

Előkészítés alatt álló jelentékeny újítás gyanánt kell megemlítenem a helyszini katalogus elkészítésének megindítását is, a mihez a nmlgú Minister úr elvileg már hozzájárult, sőt az 1902. évre a szükséges 8.000 korona fedezetet is kilátásba helyezett.

Feltűnő, hogy könyvtárunkban 29 éven át hiányozhatott egy ily katalogus, mely minden nagyobb könyvtárban nélkülözhetetlen. Most már e tekintetben is rendbejövünk s nemsokára oly egészen új szerkezetű helyszini katalogus fog rendelkezésünkre állani, a melyhez hasonlíthatóval egyik hazai közönyvtárunk sem bír.

Az is említésre méltó, hogy, tekintettel a színház felől fenyegethető tüzesetre, engedélyezettett a könyvtár tűzbiztosítása is, 800.000 korona érték erejéig. A biztosítási szerződés a Magyar-Francia és az Adria biztosító-társaságokkal haladéktalanul meg is kötöttetett.

Meghívások külföldi és honi ünnepélyekre.

Azt sem hagyhatom végül említés nélkül, hogy külföldi egyetemek jubileumaira is kaptunk a lefolyt tanév alatt 2 meghívást: a czernowitzi és a glasgowi egyetemtől.

A czernowitzi egyetem, mely pár évvel a mienknél is fiatalabb, még csak 25 éves jubileumát ünnepelhette. Ez ünnepélyére az osztrák kormány oly méltányosan ellátta a szükséges fedezettel, hogy díszes emlékkönyvet is tudott kiadni, melyben az egyetem történetével kapcsolatban, az összes rectorok arcképei is közölva vannak. Ez emlékkönyv egyetemünk részére is megküldetett, viszonzásul az általunk küldött üdvözlőíratra.

A glasgowi egyetem 450 éves fennállását ünnepelte. Ez ünnepélyre is elküldtük üdvözlőíratunkat,

melynek szövegét a 35. számú függelék mutatja. Eredetileg tervbe volt véve, hogy üdvözlőiratunkat tanácsunk egyik tagja vigye el; de fedezet hiányában kénytelenek voltunk e tervünkről lemondani. Pedig egyetemünk tanácsa annál kívánatosabbnak tartotta, hogy e régi egyetem ily fontos ünnepélyénél egy tanártársunk által legyünk képviselve, mivel egyetemünk a többi egyetemeknek ünnepélyesen még nem volt bemutatva, sem megnyitása, sem 25 évi fennállásának betöltése alkalmával, s így annyiival inkább meg kellene ragadnia minden oly alkalmat, melynél az európai egyeteknek diszes társaságában ily képviselőt utján is bizonyosságot tehet létezéséről s más egyetek ügyei iránti érdeklődéséről, alkalmat adva így egyes tanárainak arra is, hogy jelesebb külföldi szakférfiakkal személyes érintkezésbe lépjenek.

Hazánk határain belül képviselve volt egyetemünk a Vörösmarty Mihály koszorus költőnk születésének századik évfordulóján Székes-Fehérvárott tartott országos ünnepélyen, valamint a b. e. Szilágyi Sándor történetírónk kolozsvári születésházának emléktáblával lett megjelölése alkalmából tartott emlékünnepeken is.

Az előadottakban kívántam egyetemünk mult tanévi állapotát nagy vonásokban vázolni.

Látszik a közölt adatokból, hogy egyetemünk a magas kormány és a törvényhozás figyelmében

és gondoskodásában a lefolyt év alatt is elég bő mértékben részesült, mint már előbb is, különösen az utóbbi évek alatt. Bizonyára így lesz ez a jövőben is, ha egyetemünk folytonosan méltónak mutatja magát e figyelemre és gondoskodásra; s ez esetben bizton remélhetjük, hogy aránylag rövid idő alatt, fokról-fokra haladva mindazt el fogjuk érhetni, a mi egyetemünk érdekében még szükséges.

Hallgatóságunk számának folytonos, habár nem elég arányos szaporodásáról is meggyőződhetünk, s ez kilátást nyújt arra, hogy egyetemünk mind fontosabb tényezővé fejlődhetik hazánk közoktatásügye terén, ha a hallgatóság szorgalma és igyekezete is lépést tart a szám szaporodásával.

Egyetemünk tanácsa és tanári kara elvárja tehát Önöktől, uraim, tisztelt egyetemi polgárok, hogy a törvényhozás és a kormány atyáskodó gondoskodását lankadatlan szorgalommal, példás magaviselettel s mélyreható tanulással viszonzozzák; mert hiába vannak a bármily jól felszerelt egyetemi intézetek és egyéb helyiségek, ha nem működik Önökben kellőleg az igyekezet és kitartás éltető szelleme. Igyekezzenek tehát, hogy méltóknak tudják mutatni magukat azon sok áldozatra, a mely az Önök érdekében már eddig is hozatott és bizonyára ezután is fog hozatni.

Mielőtt búcsut vennék e diszes helytől, mélyen érzem annak szükségét, hogy hálás köszönetemet fejezzem ki a nagytekintetű Egyetemi Tanács

minden egyes tagjának, azon kegyes jóakaratóért, a melylyel rectori működésomban folytonosan támogatni s gyengeségeimmel szemben elnézést gyakorolni sziveskedtek; első sorban pedig dr. Fabinyi Rudolf prorektor ur Ő Nagyságával szemben érzem magamat különös hálára lekötelezve, ki helyettem több alkalommal volt szives rectori teendőket végezni.

E jóakarát és elnézés nélkül nehéz lett volna az én helyzetem, ki, mint rectori székfoglalásom alkalmával is kijelentettem, sohasem tartottam magamat méltónak és alkalmasnak a rectori diszes állásra; azon időben pedig, midőn a választók bizalma oly kitüntető módon nyilatkozott meg mellett, a rám szakadt iszonyu csapás súlya alatt épen legkevésbé érezhettem magamban kedvet és erőt egy ily fontos teendővel és nagy felelősséggel összekötött diszes állás betöltésére, s valóban csak a hathatós rábeszélésnek engedtem, midőn kétségbe ejtő lelkiállapotom mellett is, magamra vettem a nem nekem való terhet.

Most azon megnyugvással távozom e diszes helyről, hogy megválasztott utódom, ki testi és lelki erejének teljességében foglalja el a rectori széket, bizonyára a lehető legjobban és oly módon fogja tisztét betölteni, hogy működése egyetemünk diszére és javára fog szolgálni. Annál inkább remélhetjük ezt, mivel Ő Nagysága az első oly rectorunk, ki egyetemi pályáját már mint tanuló a mi egyetemünkön kezdte meg, s ugyanitt folytatta később

működését mint tanársegéd s végül mint egyetemi tanár, s így volt elég alkalma egyetemünk viszonyaival minden irányban alaposan megismerkedni, mely körülmény bizonyynyal nagy segítségére lesz rectori működésében.

Őszinte szívvvel kívánom, hogy működése legyen áldásos egyetemünkre, s ezennel átadom a rectori méltóság jelvényét.

I. FÜGGELÉK.

Reinbold Béla és Florián Károly doktorok sub auspiciis Regis történt felavatásának ünnepélye.

Az Ő császári és apostoli királyi Felségének 1900. évi október hó 16-án kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben engedélyezett ünnepélyes fölavatás 1900. évi november hó 29-én a városi redoute termében tartatott meg. Ő Felségét a királyt Méltóságos dr. Zsilinszky Mihály, vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteri államtitkár úr képviselte.

A díszgyűlést az egyetem prorectora, dr. Fabinyi Rudolf az alábbi beszéddel nyitotta meg:

Mélyen Tisztelt Egyetemi Közgyűlés!

Ha embertársaink valamelyike kitüntetésben részesül, ha gyémántos ék disziti mellét, avagy előkelő állásba emelkedik, önkénytelenül ajkunkra jön a kérdés, hogy mi alapon, miért történt ez a megkülönböztetés. Jog- és igazság-érzetünk az, mely felszólal s mely megnyugvásra csak úgy talál, ha megismerjük, hogy ez a megkülönböztetés, ha esetleg véletlen kedvező körülmények közreműködtek volna is létrehozásában, főrészt az önszerezte érdemeken alapuló egyéni kiválóságnak természetes, szinte követelőleg folyó elismerése. Igaz, hogy nehéz, csaknem lehetetlen a határvonalakat meghúzni, a melyek az igazi érdem és az egybejárás, szerencsés tényezők területét megszabják, nem is szólva az egyiknek vagy a másiknak abszolút mértékben való meghatározásáról, de ezt igazságérzetünk nem is követeli, a mit kíván az mindössze az, hogy az egyéni érdem határozottan, kétségbe vonhatlanul kidomborodjék. És

ekkor örömmel üdvözljük az elismerést, a kitüntető megkülönböztetést és készséggel ragadjuk meg az alkalmat, hogy örömünk kifejezésével, nyilvános hozzájárulásunkkal annak fényét emelni, díszét ragyogóbbá tenni igyekezzünk.

Ilyen érzés, ilyen szándék vezérelte ma joggal e terembe ünnepélyes közgyűlésünk minden tagját. Hogy tanuja legyen és emelje díszét annak a legfelsőbb helyről jött legmagasabb kitüntetésnek, melyre tudomány-egyetemünk két ifjú tagja érdemesnek találtatott.

Üdvözlöm Alma-Materünk nagytekintetű tanácsát, üdvözlöm az előkelő diszes vendégkoszorút és üdvözlöm Reinbold Béla és Florián Károly urakat, a kiknek Ő Felsége legkegyelmesebb Urunk és Királyunk legmagasabb személyének képviselője jelenlétében való doktorokká avatása tárgya mai ünnepélyes közgyűlésünknek, melyet ezenel megnyitottnak nyilvánítok.

A mélyen tisztelt közgyűlés tudomással bir arról, hogy Ő cs. és ap. Királyi Felsége 1893. évi január hó 15-én kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben megengedni méltóztatott azt, hogy a budapesti és kolozsvári egyetemen a »promotio sub auspiciis Regis« intézménye rendszeresen felujtassék. Minden iskolai évben a budapesti egyetem összes karainak hallgatói közül kettő, a kolozsvári egyetem hallgatói közül pedig egy hozható ezen legfelsőbb kitüntetésre javaslatba. Ám az 1898/99-ik tanévben egyetemünk nem állithatott ezen legfelsőbb kitüntetésre olyan jelöltet, a ki a szabályokban előirt szigorú követelményeknek teljes mértékben megfelelt volna, de annál kedvezőbb helyzetben volt az 1899/1900. tanévben, mert nemcsak az ezen tanévre eső legfelsőbb kitüntetésre ajánlhatott, az orvostudományi kar javaslatára, Reinbold Béla végzett orvostanhallgató úr személyében jelöltet, hanem elhatározhatta azt is, hogy Ő Felsége legmagasabb kegyének kiterjesztését kérje, a megelőző tanévre eső legfelsőbb kitüntetés legkegyelmesebb adományozása tekintében, melynek elnyerésére a jog- és államtudományi kar

Flórián Károly urat találta érdemesnek és hozta az egyetemi tanácsnál javaslatba.

Van szerencsém fölkérni első sorban az orvostudományi kar dékánját, Ngs. dr. Buday Kálmán, másodsorban a jog- és államtudományi kar dékánját, Mltgos. dr. Farkas Lajos ny. r. tanár urakat, hogy a mai promotio sup auspiciis Regis ügyét főbb vonásaiban, a mélyen tisztelt közgyűléssel megismertetni méltóztassanak.

Az ügy ismertetése és a kir. Felség képviselőjének fogadtatása után elnöklő prorektor a király képviselőjét a következő szavakkal üdvözölte:

Ő Császári és Apostoli Királyi Felségének mélyen tisztelt képviselője!

Méltóságos Államtitkár Ur!

A kolozsvári m. kir. Ferencz József tudomány-egyetem tanácsa a legmélyebb tisztelettel üdvözli Méltóságodat! Az egyetemi tanács hódoló hálatelt köszönettel értesült Ö Felsége legkegyelmesebb Urunk és Királyunknak egyetemünk iránt mindenha tanusított atyai jóságából kifolyó legmagasabb kegyének mai újbóli megnyilatkozásáról. Örömtölti el sziveinket, hogy a legmagasabb kegynek tolmácsa s így a legnagyobb kitüntetésnek részese, Méltóságod, a kit negyedizben van immár szerencsénk, mint Ö Felsége legmagasabb személyének képviselőjét, a »promotio sub auspiciis Regis« ünnepélye alkalmából körünkben üdvözölni, üdvözölni abban a körben, mely Méltóságod iránt úgy is, mint közoktatásügyünk egyik vezérférfia, de nem kevésbé mint a tudomány, szépirodalom és művészetek lelkes támogatója és előharczosa, tudomány-egyetemünk jóakaró pártfogója iránt a legmélyebb tiszteletet érzi és őszinte hálára van kötelezve.

Mély tisztelettel kérjük Méltóságodat, hogy legmagasabb tisztjének teljesíthetése végett kegyeskedjék megengedni, hogy ünnepélyes közgyűlésünk újbóli megnyitásával, a királyi kegyben részesülő két ifjú doktorokká avatását folyamatba telessük.

Az üdvözlő beszéd végeztével a jelöltek elnök felszólítására a király képviselője elé járulván, Reinbold Béla mindkettőjük nevében a következő köszönetet és fogadalmat mondotta :

Méltóságos királyi Képviselő Úr!

A legmélyebb hódolattal járulunk Méltóságod mint Felséges Urunk és Királyunk legmagasabb személyének képviselője elé. Meghatott lelkünkben soha sem enyésző hálával köszönjük a kegyet, hogy Urunk és Királyunk minket a mai kitüntetésre méltat. Örömtől magasztosultan, igaz szívből fogadjuk, köszönetünk zálogaként, hogy teljes életünkben mindig, minden törekvésünket, mint hű alattvalók, Királyunk szolgálatára, szeretett hazánk javára és dicsőségére fogjuk szentelni.

A doktorrá avatás megtörténte és a doktori oklevelek átadása után Méltóságos dr. Zsilinszky Mihály vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministeri államtitkár Úr, mint Ő császári és apostoli királyi Felségének képviselője, a gyűrű átadása alkalmával a következő beszédet mondotta :

•Ő császári és apostoli királyi Felsége legmagasb parancsának hódolva, örömmel jelentem meg ismét a kolozsvári Ferencz-József tudomány-egyetem ezen lélekemelő ünnepélyén, hogy tanúbizonyságot tegyek a királyi Felség kifogyhatlan atyai szeretetéről és azon páratlan gondosságáról, melylyel a magyar tanuló ifjúság iránt viseltetik.

Magammal hoztam nemcsak kir. legfőbb jókívánatait, hanem azon drágaköves gyűrűket is, melyekkel Ő Felsége ezúttal az előttünk álló két ifjút kitüntetni kívánta azért, mert eddigi tanulmányaikban kifejtett szorgalmukkal és példás erényeikkel erre kiválóan érdemesekké tették magukat.

Csak az imént hallottuk ajkaikról elhangzani a komoly fogadalmat, mely szerint mindig arra fognak törekedni, hogy szaktudományuknak és ezen tudomány-egyetemnek

gyarapodását és virágzását s ezzel a hazának javát is, erejükhöz képest előmozdíthassák.

Nincs és nem is lehet kétségem a felől, hogy ők ezt a fogadalmat szentnek és olyannak fogják tekinteni, melyet megszegni, súlyos bűn elkövetése nélkül nem lehet, nem szabad! Erkölcsi lehetetlenségnek tartom, hogy azok, a kik eddig tanáraikat, szüleiket, hazájokat és Urunkat, koronás Királyunkat a legszebb reményekre jogosították fel, ezután, az élet nehéz küzdelmei között meghátráljanak.

A ki mint ifjú tudta kötelességeit híven teljesíteni, attól méltán és teljes joggal várhatjuk, hogy mint férfiú is kötelesség tudó legyen.

Csak hogy ne feledjük, más az ifjú kötelessége, és más a férfiúé; más az ifjú érdeme, és más a meglett emberé. Az ifjú küzd és tanul, hogy képessé váljék a férfias küzdelemre; a férfi küzd a közjóért, családjáért és hazájáért, küzd eszmékért és azoknak megvalósításáért. Az ifjú még ábrándjainak és reményeinek él, a férfi már illúzióiból kiábrándulva, az élet mindennapi küzdelmeibe merül, és az egymást követő csalódások után sokszor nem marad egyéb vigasza, mint az, hogy remélni tud!

A remény pedig nagy kincse az embernek! Ez az emberi kebelnek azon örökké bugyogó lelki forrása, mely soha ki nem apad. Abból fakad a szerető szívnek tiszta öröme, a boldogságnak éltető napsugara, a szerencsétlen szenvedőnek vigasztalása, a küzdőnek meg-megújoló élet-ereje, és a sértett kebelnek jótékony balzsama!

Remény nélkül nincs élet, nincs öröm. Mért oly becses, mért oly kedves a tavasz virága? Mért oly kellemes és irigylésre méltó az élet ifjúsága? Mért örül a gazda zöld vetéseinek? Mért örül az apa szépen serdülő gyermekeinek? és mért örülünk mi az előttünk álló két ifjú mai szép ünnepélyének?

Hiszen megtörténhetik, hogy a tavasz virága gyümölcs nélkül fog lehullani; az arany ifjúság ábrándképei meg nem valósulnak; hogy a gazda vetését elveri a jég; az apa

serdülő fiát elragadja a váratlan halál, és talán az előttünk álló két ifjú sem éri el kitűzött célját!

Hát mindez megtörténhetik. De a természet törvénye azt mutatja, hogy mindennek van célja; hogy nem lehet gyümölcs virág nélkül; nincs aratás vetés nélkül, és nincs küzdelem, nincs veszteség remény nélkül. És van egy más magasabb erkölcsi törvény, mely mélyen van vésve szivünkbe, mely a kötelesség és jólét utáni törekvésre hajt, mely irányozza az egyének akaratát és szabad elhatározását: a *haladásnak*, a *fejlődésnek* örök törvénye ez.

Önök, ifjú barátim, ezen törvénynek hódoltak eddig is, midőn öntudatos akaratukat megfeszítve, kötelességeiket híven teljesítették. Remélem, hogy ezután is megfogják állani helyüket az életnek minden körülményei között.

Szívemből óhajtom, hogy ezek a drágaköves gyűrűk, melyeket Felséges Urunk és Királyunk ajándékképpen ezennel ünnepélyesen átadok, soha ne veszítsék el buzdító varázserejüket; hanem legyenek mindenkor szent emlékei a mai dicső ünnepélynek, és egyúttal lelkesítői, buzdítói és ébresztői további működésükben. Kívánom, hogy a szépnek, jónak és igaznak gyakorlásában soha el ne fáradjanak, hanem szemük előtt tartva a legmagasabb célokat, folyton haladjanak és mai szent fogadalmukhoz képest, a magyar hazának, a magyar társadalomnak és a magyar tudománynak mindenkor hű és tevékeny munkásai legyenek.

Adja Isten. úgy legyen!

Miután jelöltek a gyűrűt a király képviselőjének kezéből átvették, elnöklő prorektor az alábbi szavakban fejezte ki szerencsekívánatait:

Tisztelt Doktor Urak!

A kit elismerés, kitüntetés ér, az egyszersmind kötelezettségeket vesz magára. Önök kiválóan szerencséseknek vallhatják magukat, mert a legmagasabb kitüntetésnek részesei, a mely egyetemi pályafutásán valakit érhet. De éppen ezért nagy kötelességek is háramlanak Önökre. Ezek-

ről szólott oly meggyőzően a királyi képviselő Úr, megragadó, ékes beszédében. Hiszem, hogy ez arany szavak és tanácsok emlékezetökben élni fognak. Hogy mindig a legméltóbb módon eleget tehessenek nekik, kell, hogy becsületes törekvésük és odaadó munkájuk végső foglalata a legmagasabb rendű legyen, a mit ember maga elé célul kitűzhet: az öntökéletesítés. Mert ezzel szolgálja legjobban az emberiség magasabb céljait, a mire a vallás tanít és kötelez, a tudomány módot nyújt. Mindkettő annak itéli oda az érdemet, a ki tudását és erkölcsi énjének súlyát ezeknek a céloknek a szolgálatában érvényesíti; annak, a ki szíven viseli a köznek, embertársainak igazi érdekeit, s azoknak nemcsak az előmozdítására törekszik, hanem a mikor a szükség kívánja, saját énjét és érdekeit, a magasabb érdekekkel szemben, önzetlenül, a háttérbe tudja szorítani, s ha kell, azokat a közjónak áldozatul is tudja hozni. A királyi gyűrű viselőit ilyen kvalitások kell hogy jellemezzék, mert olyan kvalitások ezek, a melyekkel egyéb tulajdonságoknak semminemű quantitása föl nem ér. Ezekre a lelki tulajdonságokra hat ki a királyi gyűrű varázserővel, táplálja forrásából, gazdagítja megnyilatkozásukat és emeli az önbizalmat, az önbecsérzetet, a nélkül, hogy elbizakodottá tegyen.

Ezekhez a törekvésekhez kívánok Önöknek sikert, midőn Alma-Materünk nevében üdvözlöm Önöket.◀

Ezután elnöklő prorektor a király Ő Felsége képviselőjéhez az alábbi köszönő szavakat intézte:

Méltóságos Államtitkár Ur!

Felséges Királyunk Legmagasabb Személyének képviselője!

A lélekemelő feladat, a melynek teljesítése végett Méltóságod ünnepélyes közgyűlésünket szerencsétlenül kegyes volt, befejeződött. Fogadja kegyesen Méltóságod tudomány-egyetemünk őszinte, mély tiszteletének kifejezését és hálás köszönetét. A promotio sub auspiciis Regis ünne-

pélyes aktusa véget ért, de véget nem érhet az az érzés, mely valónkat eltölti, melynek szíveinkben fakadó hatalmas forrását a királyi kegy megnyilatkozása újból egy dús érrel gazdagította. Ünnepestes közgyűlésünket azzal az alázatos kéréssel zárom, kegyeskedjék Méltóságod erről az érzésről Felséges Urunknak és Királyunknak hirt vinni, arról az érzésről, mely az alattvalói hódolat, a törhetlen magyar hűség, legbensőbb ragaszkodás és hála hullámaival veszi körül a trón zsámolyát, a mely átjárja minden magyar szívét, midőn szeretett, Felséges Királyának, a gloria dicsfénytől körülvelt alakja megjelenik lelki szemei előtt. Az a nagy történelmi alak, a király, a ki nemzete sorsát intézi, mint atya gyermekeiét, a ki nemzete fejlődésének útját egyengetve, a legbölcsebb előrelátással és erélylyel távoltartotta attól és elhárítja a nem egyszer fenyegető akadályokat, hosszú, áldásos kormányzatának békés aegise alatt lehetővé téve nemzetének a múlt mulasztásainak helyrehozását, az erőgyűjtést új feladatokhoz, a felvirágzást, aczél-erővel leküzdvé a saját szívét legélesebben ért mérhetlen fájdalmat, midőn legszebb reményét s férfisívének boldogságát szétfoszlanl látta, hogy a végzet megfejthetlen, szörnyű csapásai alatt is megingathatlanúl, biztos kézzel vezethesse népét kulturalis missiójának útján, rendeltetésének célja felé!

Hő ima száll föl milliók szívéből a Mindenhatóhoz, hogy áldja meg Öt, a magyarok szeretett királyát. Áldja meg elhatározásaiban, tetteiben, úgy ezután, mint megáldotta idáig! Felette örködik a nemzet géniusza, s a nemzet háláját tolmácsolja az Egek Urának, hogy királyával, ilyen királylyal ajándékozta meg.

Éljen a Király!

2. FÜGGELÉK.

A tanerők száma az 1900/1. tanévben.

A karok megnevezése	Ny. r. t.		Ny. rk. t.		M. tanár		H. tanár		M. tanító		Előadó		Összesen	
	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.
	f é l é v b e n													
Jogi karban	13	12	2	2	3	2	—	—	—	—	1	1	19	17
Orvosi karban ..	12	12	1	1	8	9	—	—	—	—	—	—	21	22
Bölcs. ny. és tört. t. k.	16	16	2	2	3	3	—	—	4	4	—	—	25	25
Math. term. t. k.	8	8	1	1	3	2	1	1	—	—	—	—	13	12
Összesen..	49	48	6	6	17	16	1	1	4	4	1	1	78	76

3. FÜGGELÉK.

A segéd tanerők száma az 1900/1. tanévben.

T a n e r ő	Orvosi karban	Math. és term.- tud. karban	Összesen
Adjunctus.....	1	1	2
Tanársegéd	22	5	27
Műtőnövendék	9	—	9
Díjas gyakornok	22	—	22
Díjtalan gyakornok	3	—	3
Vegyzés növendék.....	—	1	1
Együtt.....	55	7	64

4. FÜGGELEK.

**Az 1900/1. tanévben hirdetett előadások
táblázatos kimutatása.**

Karak megnevezése	Tárgyak száma		Hetű óraszám	
	I. félév	II. félév	I. félév	II. félév
Jogi karban	35	30	116	102
Orvosi karban	44	40	195	187
Bölcs. ny. és tört. t. kar	62	62	131	139
Math. és term. tud. kar	36	41	176	186
Összesen	177	173	618	614

5 FÜGGELEK.

**A tanárok esedékessé vált korpótlékai
az 1900/1. tanévben.**

Dr. Kosutány Ignác	3-ik ötödéves korpótlék	400 kor.
Dr. Csengeri János	2-ik „ „	800 „
Dr. Vajda Gyula	3-ik „ „	800 „
Dr. Buday Kálmán	1 ső „ „	800 „
Dr. Szádeczky Gyula	1-ső „ „	800 „
Dr. Lukáts Adolf	4-ik „ „	800 „
Dr. Kiss Mór	4-ik „ „	800 „
		Összesen . . . 5200 kor.

6. FÜGGELÉK.

Helyettesítési díjak, útiköltségek, jutalmak és segélyek az 1900/1. tanévben.

Dr. Kiss Mór ny. r. tanárnak a magyar köz-	Kor. fill.
jogból helyettesítőleg tartott előadásokért .	1530' —
Dr. Kosutány Ignác ny. r. tanárnak költözkö-	
dési költségül	1372'30
Dr. Lőte József ny. r. tanárnak a gyógyszeran-	
ból helyettesítőleg tartott előadásokért . .	953' —
Dr. Udránszky László ny. r. tanárnak az élet-	
és kórvegytani tanszék ideiglenes ellátásáért.	1000' —
Dr. Kenyeres Balázs ny. r. tanárnak a törvény-	
széki orvostanból a joghallgatóknak tartott	
előadásokért	600' —
Ugyanannak külföldi utazási segélyül	1000' —
Dr. Maschalkó Tamás ny. r. tanárnak a német	
bőrgyógyászati társulat által Boroszlóban tar-	
tott congressuson való részvétele alkalmából	
uti segély	400' —
Dr. Rigler Gusztáv ny. r. tanárnak a joghall-	
gatók részére a közegészségtanból tartott elő-	
adásokért	600' —
Ugyanannak a gyógyszerész hallgatók részére	
a közegészségtanból tartott előadásokért . .	600' —
Ugyanannak a középisk. egészségtan tanári tan-	
folyam tartásáért	1000' —
Dr. Szádeczky Lajos ny. r. tanárnak a Balkán-	
félszigeten teendő tanulmány útjára külföldi	
utazási ösztöndíjképen	1000' —

Dr. Csengeri János ny. r. tanárnak a művészet történetből tartott előadásokért	Kor. fill. 400'—
Dr. Apáthy István ny. r. tanárnak a nápolyi Stazione Zoologica végzendő tanulmányainak és a Berlinben tartandó nemzetközi állattani congressuson való részvétele céljából uti-segélyül	1700'—
Ugyanannak az orvostanhallgatók számára tartott szövettani előadásokért	1000'—
Dr. Richter Aladár helyettes tanárnak az 1899—1900 tanév folyamán a növénytanból tartott előadásokért tanpénz címén	1393'—
Ugyanannak az 1900/1. tanévben hasonló címen	2500'—
Dr. Jakabházi Zsigmond magántanárnak külföldi utazási ösztöndíj	600'—
Dr. Ferenczy József magántanárnak külföldi utazási ösztöndíj	1000'—
Dr. Bálint Sándor magántanár részére a szövét-és fejlődéstan tanításával kapcsolatos tanár-segédi teendők végzéseért	400'—
Dr. Herman Antal magántanárnak jutalomdíj	600'—
Dr. Gergely Sámuel, dr. Somló Bodog, dr. Höntz Kálmán, dr. Ákontz Károly, dr. Jakabházy Zsigmond, dr. Bálint Sándor, dr. Ruzicska Béla, dr. Eisler Mátyás, dr. Ferenczy József és dr. Rudas Gerő magántanároknak jutalomdíj egyenkint 400 k, összesen	4000'—
Dr. Konrádi Dániel tanársegédnek segélyül	150'—
Dr. Filep Gyula tanársegédnek tiszteletdíj	300'—
Gálfi Sándor szolga részére jutalomdíj	100'—
Kovács János angolnyelv tanítónak jutalomdíj	1000'—
Graf Jakab franczianyelv tanítónak jutalomdíj	1000'—
Dr. Cs. Papp József olasznyelv tanítónak jutalomdíj	1000'—
Dr. Gyalui Farkas könyvtárőrnek az igazgatói teendők végzéseért jutalmul	500'—

Ladits Nándor gondnoknak a szülészeti és elme- kórodák pénzkezelése, illetve gazdasági ügy- vitele körül kifejtett munkásságáért jutalmul	Kor. fill 400' —
Gazelli Árpád könyvtártisztnek felmerült utikölt- sége és napidijában	61'80
Lutze Ferencz mechanikusnak a párisi kiállításon volt tárgyak hazaküldésével felmerült úti költségei megtérítéséül	300' —
Özv. Szabó Károlynénak segélyképen	400' —
I.ázár Ödön bölcs.-kari díjnak részére segélyül .	500' —
Sztojka Ferencz rectori szolgának jutalomdíjul	80' —
Nagy Mihály bkari pedellusnak segélyül . . .	50' —
Összesen . . .	29'690.10

7. FÜGGELEK.

A tanszemélyzet irodalmi munkássága.

A jog- és államtud. karban.

DR. JANCsó GyÖRGY:

1. »Magyar házassági és házastársi öröklési jog.«
Budapest, 1901. év, 1027 lap.

DR. HALLER KÁROLY:

1. »Észrevételek a Polgári törvénykönyv tervezetéhez.«
Megjelent a »Kritikai Tanulmányok a polgári törvénykönyv tervezetéről« 1901. I. füzetében.

2. »Az Érték a polgári törvénykönyv tervezetében.«
Megjelent ugyanott Budapest, 1901.

3. Több cikk a »Magyar Jogi Lexikonban.«

DR. KISS MÓR:

1. »A díj kitűzés.« Magyar jogi lexikon III. 8—15. l.
2. »Eladó jogai és kötelezettségei.« Ugyanott 222 k. l.
3. »Elővásárlási jog.« U. o. 301. K. l.
4. »Emtio-venditio.« U. o. 322. K. l.
5. »Értékpapirokról.« U. o. 434. 441. l.

DR. LUKÁCS ADOLF:

1. »A főtárgyalás«. II-ik bővített kiadás.
2. »Esküdszéki intézmény« Sajtó alatt.

DR. KOSUTÁNY IGNÁCS:

1. »A liberalismusról.« Kolozsvár, 1901.
2. »Gróf Széchenyi István emlékezete.« Kolozsvár, 1901.
3. »Egyházjog«, jelenleg sajtó alatt.

DR. SOMLÓ BÓDOG:

1. »Háboru és béke.« Magyar Egyetemi Szemle, 1900. évi I szám.
2. »Wallaca összegyűjtött tanulmányai.« Huszadik század II. évf. I szám.
3. »Spenczer filozofiájának kivonata.« Huszadik század. II. évf. 2 szám.
4. »Háboru és munka.« Huszadik század II. évfolyam 3 szám.
5. »Állati Társadalmak.« Huszadik század. II. évfolyam 4 szám.
6. »Kuncz Jenő könyve a munkáról.« Huszadik század. II. évfolyam 6 szám.
7. »Szociologia.« Stampfel-féle Tudományos Zsebkönyvtár 79 füzet.
8. »Jogbölcselet.« Tudományos Zsebkönyvtár 75 füzet.
9. »A kormányzat vagy az emberi fejlődés.« Huszadik század, II. évfolyam 7 szám.

Az orvosi tud. karban.

DR. BRANDT JÓZSEF ny. r. tanár:

1. A kórháztól való félelem. Az új sebészeti klinika megnyitása alkalmával tartott előadás, megjelent német fordításban a »Deutsche Revue«-ben.
2. Fisteln.
3. Fuss- und Handgelenksluxationen.
4. Gesichtsspalten und deren Operationen.
5. Labium leporinum.
6. Lithothripsia és litholapaxia.
7. Mamma carcinom.
8. Mamma-operationen.
9. Nierenchirurgie.
10. Prostatakrankheiten und Operationen.
11. Steinkrankheiten und Steinoperationen. Megjelentek a Drasche-féle »Bibliothek der gesammten medicinischen Wissenschaften« című vállalatban.

Vezetése alatt készült dolgozatok. Dr. Hevesi Imre I. tanársegéd munkái:

1. A gastroplicatióról. Gyógyászat 1900. 16 sz.
2. Ueber Gastroplication. Pester medic. chir. Presse XXXVI. évf. 26. és 27. sz.
3. A sugárgomba-betegségről, különös tekintettel a féreg-, vagy vakbélnyulványból kiinduló kóralak egy klinikai esérére. (Előadatott az E. M. E. orvostermészettudományi szakosztályának 1900. április 21-én tartott orvosi szakülésén. Orvostermészettudományi Értesítő 1900. évi XXII. kötet I—II. füzet.
4. Rippenfracturen. 5. Rippenknorpelfracturen. 6. Rippenluxationen. 7. Schleimbeutelkrankungen. 8. Sehnen-Muskelfracturen. 9. Tenotomie. 10. Tenoplastik. 11. Tenorrhaphie. 12. Zungencarcinom. Megjelentek a Drasche-féle »Bibliothek der gesammten medicinischen Wissenschaften« című vállalatban.

Dr. PURJESZ ZSIGMOND ny. r. tanár vezetése alatt készült dolgozat:

Dr. Jancsó Ödön gyakornok: A diazo-reactio értékéről. Orvosi Hetilap, 1901.

Dr. LECHNER KÁROLY ny. r. tanár.

1. Psychomechanikai törekvések az elmegyógyászatban. Budapest.
2. Psychomechanische Bestrebungen auf dem Gebiete der Psychiatrie. Halle.

Dr. Strobel Willibald tanársegéd: 1. Az elmebetegek éltrendje. Kolozsvár.

2. Némely elmebántalom testi nyilvánulásai.

Dr. LÖTE JÓZSEF ny. r. tanár:

Adalék a kísérleti lépfene tüneteinek ismeretéhez. Orvosi Hetilap, 1901.

Dr. Konrádi Dániel tanársegéd: A szappanok bakteriumölő hatásáról, különös tekintettel a Heinrich József-féle »Resorcin« szappanra. Erd. Múz.-Egylet Értesítője XXVI. évfolyam, 1901.

Az általános kór- és gyógytani intézet szakvéleményt adott:

Csiky Viktor dr. seprősi birtokáról beküldött ivóvíz bakteriologiai vizsgálatáról, továbbá a

Gyalui járási főszolgabírói hivatalnak egy veszettségre gyanus esetben.

Végzi 1899 óta hetenkint Kolozsvár sz. kir. város vízvezetéki vizének bakteriologiai vizsgálatát.

DR. HOOR KÁROLY ny. r. tanár:

Az iskolai rövidlátásról. Az Erdélyi Múzeum-Egylet Értesítője. Ueber die Schulkurzsichtigkeit. U.-ott Revue.

DR. KENVERES BALÁZS ny. r. tanár:

1. Czikkek a Magyar Jogi Lexikonban.

2. A fényképezés és Röntgenezés jelentősége az igazságszolgáltatásban. Gyógyászat.

DR. BUDAY KÁLMÁN ny. r. tanár:

Az agy körülírt fejlődési hiányáról, néhány a poren cephalára vonatkozó megjegyzéssel. Orvosi Hetilap, 1900.

Dr. Veszprémi Dezső tanársegéd: 1. Gerinczagyi el-fajulások vésses vérszegénységnél. 2. Az Ammon-szarv sclerosisa epilepsia egy esetében. 3. Különböző eredetű gümő-bacillus kulturák virulentiájának összehasonlítása. Mind a három az Erdélyi Múzeum-Egylet Értesítőjében jelent meg.

DR. MARSCHALKÓ TAMÁS ny. r. tanár:

1. Zur histologie des Rhinoscleroms. Archiv für Dermatologie und Syphilis I. III. 2. 3.

2. Die Plasmarellen im Rhinoscleromgewebe, insbesondere über die hyaline Degeneration derselben, auch bei einigen pathologischen Processen. Ein Beitrag zur Kenntniss der sogenannten Russelschen Körperchen. Zweiter Theil und Schluss der Arbeit: »Zur Histologie des Rhinoscleroms.« Archiv f. Dermatologie u. Syphilis I—IV. 2. 3.

3. A venereus bántalmak prophylaxisáról. Orvosi Hetilap XLV. 5—6.

4. Reflexionen über die Prophylaxe der venerischen Erkrankungen. Ein Nachklang zur Brüsseler Konferenz. Münchener medic. Wachenschrift. 1901. N° 21.

5. Zur Kenntniss der multiplen Hautmyome. Monatshefte für praktische Dermatologie XXXI. 1900.

DR. RIGLER GUSZTÁV ny. r. tanár:

1. A teljes vér és a vérsavó lugosságának ingadozása ép és kóros viszonyok között. Orvosi Hetilap, 1901.

2. A teljes vér és a vérsavó lugosságának ingadozása ép és fertőzött állatoknál, valamint beteg embereknél. Math. és Term. Ért. XIX. k. 27.

Dr. Filep Gyula tanársegéd: 1. Ueber die antiseptische Wirkung des Phenolsolum hungaricum. Pest. med. chir. Presse 1900. N° 38. 2. Zur Geschichte d. Pestseuche in Siebenbürgen im Jahre 1755—56. Janus 1900. XI—XII.

A bölcsésszet-, nyelv- és történettudományi karban.

DR. SZAMOSI JÁNOS ny. r. tanár:

1. Czikkek az Ó-kori lexikon számára.

2. Görög nyelvtanának negyedik javított kiadását készítette sajtó alá és Latin nyelvtana negyedik kiadásának átdolgozásába fogott.

DR. MOLDOVÁN GERGELY ny. r. tanár:

1. Flórika szereleme, eredeti népszínmű 4 felvonásban. A kolozsvári nemzeti színházban 1900. márcz. 4-én.

2. Kinek szólt a kakuk? népszínmű 3 felvonásban (kéziratban).

3. A románság. Osztrák-Magyar-Monarchia írásban és képben című irodalmi vállalat VII. kötete 13. és 14. füzetében.

4. A román nemzeti törekvések. Századok 1900. évf. 57. laptól.

5. A román nyelv. Erdélyi Múzeum 1900. évf. 61. laptól.

6. Kolczu Babi. Népmonda. Újság 1901. jan. 1. szám.
A moldovánok néprajza (Kantemir Demeter). Erdélyi
Múzeum 1901. febr. szám.

DR. SCHILLING LAJOS ny. r. tanár:

1. Czikkek Pecz V. Ó-kori Lexikonába.

DR. SZÉCHY KÁROLY ny. r. tanár:

1. Zrinyi Miklós. III. kötet. Budapest, 1900. 352 l. IV.
kötet. Budapest, 1901. 410 l. Megjelent a »Magyar Tör-
ténelmi Társulat« kiadásában, a »Történeti Életrajzok«
sorozatában.

2. Bánk-bán előtt. Bevezetés a Nemzeti Színház ifjúsági
előadásához, 1900. október 7-én. Megjelent a »Bevezető
Fejtegetések« gyűjteményében. Kolozsvár, 1901. 7 l.

3. Emlékezés Vörösmartyra. Felolvasás az »Erdélyi
Irodalmi Társaság« Vörösmarty ünnepén, 1900. deczember
23-án. Megjelent az Erdélyi Muzeumban. Kolozsvár, 1901.
15 lap.

DR. MÁRKI SÁNDOR ny. r. tanár:

1. Le vestigia dei longobardi in Ungheria. (Atti e
memorie de congresso storico tenuto in Cividale, 1900.
177—184 l. s külön lenyomatban).

2. Les étudiants hongrois en 1848—9. (Ludwig és
Szemenyei: Les étudiants hongrois et leurs associations.
Bpest, 1900. 177—188 l.)

3. Borovszky Középkorának bírálata. Magyar Kritika,
1900. 1. sz.

4. Az első paragraphus. M. Pestalozzi, 1900. 41. sz.

5. Szász Zsombor új könyvéről. M. Polgár, 1900.
292. szám.

6. Magyarország Nagy Lajos korában 1342—82. A
m. kir. vallás- és közokt. minisztérium megbízásából. Fali
térkép 1 : 1.000.000 szerint. Bpest, 1901.

7. Történeti falitérképeink. Földrajzi Közlemények,
1901.

8. Cromwell és Erdély. Erdélyi Múzeum, I. 16—37.
 9. II. Rákóczi Ferencz fogsága. Bevezetés Szigligeti drámájának ifjúsági előadásához. (Csengeri: Bevezető fejtegetések, 84—90. és »Újság« 1901. 84. sz.).

10. A függetlenségi nyilatkozat. M. Polgár, 1901. 88. szám.

11. Skót-magyar történeti vonatkozások. Századok, 1901. 469—471.

12. A magyarok története. Felsőbb leányisk. számára. Bpest, 1901. Képekkel.

13. Új kiadások tankönyveiből: Földrajz, fels. leányisk. számára. 7. kiadás, 1901. — Földrajz, középisk. számára. 5. kiadás, 1901. I. füzet. — Az osztrák-magyar monarchia földrajza, 3. kiadás, 1901.

14. Tíz térkép a hazai történelem tanításához. (Másokkal együtt.) Bpest, 1901.

15. Erdély és a szomszédos hegyvidékek. (Ballagi Aladárral és Lóczy Lajossal együtt. Bevezető cikk. Magyarország VII. kötetének 1. füzetéhez † Rudolf trónörökös könyvében. Németül is.)

DR. HARASZTI GYULA ny. r. tanár:

1. Francia költők életrajzai a Kisfaludy-Társaság Anthológiája számára.

2. Főúri élet Versaillesben. Két közlemény a Budapesti Szemlében.

Ugyanott apróbb dolgozatok

3. Bevezető conférence Molière Fösvényéhez. (Bevezető fejtegetések a kolozsvári Nemzeti Színház ifjúsági előadásaihoz. Kolozsvár, 1901.)

DR. BÖHM KÁROLY ny. r. tanár:

Megjelent a »Logika« 2-ik kiadása.

DR. EISLER MÁTYÁS magántanár:

1. Az erdélyi zsidók múltjából a fejedelmi korban. Erdélyi Múzeum 1901. febr. s márcz. és külön.

2. Az erd. országos főrbiblik. Kiadatlan kútfők alapján. Az Izr. Magyar Irod. Társulat Évkönyve 1901. (és külön).

3. A zsidó tanítóság múltjából Erdélyben. Izr. Tanügyi Értesítő. 1900. okt.

4. A Szózatról. Újság, 1900. decz. 8.

5. A Nyelvtörténeti Szótárhoz. M. Nyelvőr 1901. ápr.

6. Egyházi beszédek. Magyar Zsinagoga 1900. okt. 1900. ápr. és jun.

7. Könyvismertetések. Erdélyi Múzeum, 1900. okt. és Filologiai Közlöny 1900. okt.

8. Czikkek a Jewish Encyclopedia (New-York) és a zsidó Agendakönyv számára.

A matematikai és természettudományi karban.

DR. ART ANTAL ny. r. tanár :

1. Nehány ércz magneses állapotának kimutatása és meghatározása. Erd. Múz. egyl. orvos-termitt. ért. II. természettud. szak. XXII. köt. 1900.

2. Nachweis und Bestimmung des magnetischen Zustandes einiger Erze. Sitzungsber. d. med. naturw. Section des Siebenbürg. Museumvereins II. naturw. Abth. XXII. Band, 1900.

3. A sarkítási sík electromágnesi elforgatása Monobromnaphtalin és más folyadékok és oldatok által. Habán Mihálytól. Előterjesztve az Erd. Múz. egyl. természettud. szakülésén 1900. decz. havában. L. Természettud. Értesítő, XXIII. köt. 1901.

4. Elektromagnetische Drehung der Polarisationsebene durch Monobromnaphtalin und andere Flüssigkeiten und Lösungen. Von Michel Habán. Vorgelegt der naturw. Sect. d. Siebenbürg. Mus. Vereins in Dec. 1900. Értesítő II. naturw. Abth. XXIII. Bd. 1901. Central Zeitung für Optik u. Mechan. XXII. Jahrg. 13. H. 1901.

5. Nehány aczélkülönlegesség (manganaczel, chromaczel, nikkelaczel, wolframaczel stb.) permanens magnességéről. Előadva az Erd. Múz. Egylet szakülésén 1901. febr. hó 22-én.

6. Ueber den permanenten Magnetismus einiger Stahl-specialitäten (Mangansthal, Chromsthal, Nikkelsthal, Wolframstahl, etc.) Vorgetragen in der Februar-Sitzung 1901. der naturw. Section d. Siebenbürg. Museum Vereins.

7. Force thermo-électromotrice pour une difference de température 100° aux points de contact de quelques oxydes et sulfures métalliques combinés entre eux et avec des métaux simples. Annales de chimie et de physique. Sept. serie, F. XXII. 1901.

DR. FABINY RUDOLF ny. r. tanár:

1. A Ceraxidenekre és a di-o-oxydibarzalettonra vonatkozó tanulmány folytatása.

2. A vegytani intézettel kapcsolatos állami vegy-kísérleti állomás vezetése. Számos szakvélemény közegészségügyi, ipari, mezőgazdasági és borvizsgálati kérdésekben.

DR. FARKAS GYULA ny. r. tanár:

1. »Vectortan és az egyszerű inaequatiók tana«. Az Erdélyi Múzeum egyeslet orvos- és természettudományi szakosztályának Értesítőjében és árú-térre bocsájtott külön lenyomatokban.

2. »Allgemeine Principien für die Mechanik des Aethers« Recueil de Travaux offerts par les auteurs à *H. A. Lorentz* (Livre jubilaire dédié à *H. A. Lorentz* Archives Néerlandaises des Sciences exactes et naturelles.

U. a. magyarul a M. Tud. Akademia III. osztályának értesítőjében.

DR. APÁTHY ISTVÁN ny. r. tanár:

1. Szerkesztői megjegyzések Dr. Ruzitska Béla úr cikkének »A sütőpataki Vilma-forrás vizének chemiai elemzése« műszavaira vonatkozólag. Értesítő az Erd. Múz. Egly. orvos-természettud. szakosztályából. II. Term.-tud. szak XXII, kötet. (1900.) p. 101—123.

2. Jelentés az Erd. Múzeum állattára felől az 1900. évben, U. o. XXIII. köt. (1901.).

3. Új készülék (microtomentum) kések köszörülésére. Az Erd. Múz. Egylet orvos-természettudományi szakosztályának természettudományi szakülésén tartott előadás. U. o. II. XXIII. köt. (1901. kivonatban).

4. Ueber einige neue mikrotechnische Vorrichtungen. Mit Demonstration der Apparate. (Előadás az V. nemzetközi zoológiai congressuson Berlinben.) Berichte der V. internationalen Zoologencongresses zu Berlin 1901.

5. Die drei verschiedenen Formen von Lichtzellen bei Hirudineen. Mit Demonstration von Neurofibrillenpräparaten nach der Hämatein- und der Nachvergoldungsmethode. U. a. U. o.

Szerkesztette az Értesítő (Ertesítő az Erd. Múz. EGYL. Orv. Term.-tud. szakosztályából. II. Term.-tud. szak) XXII. (1900.) és XXIII. (1901.) köteteit.

DR. SZÁDECZKY GYULA ny. r. tanár:

1. A Geologia fejlődéséről és az élethez való viszonyáról. Megjelent az Acta Reg. Scient. Universitatis Claudiopolitanae Francisco-Josephinae Anni MDCCCXCIX—MDCCCC. Fasciculus II.-ben. 9—39 l.

2. Jelentés az Erdélyi Múzeum ásványtárának állapotáról. Előadta az Erdélyi Múzeum Egylet 1900. évi közgyűlésén. Sajtó alatt.

3. A Vlegyásza néhány félreismert közeteiről. Előadta az Erdélyi Múzeum-Egylet term. tud. szakosztályának 1901. évi január havi szakülésén. Sajtó alatt.

4. Ueber einige verkannte Gesteine des Vlegyásza Gebirges. Sajtó alatt.

DR. SCHLESINGER LAJOS ny. r. tanár:

1. Sur les équations linéaires à points d'indétermination; Comptes Rendus de l'Académie des Sciences, 7. janvier 1901.

2. Az Hermite-féle alakokról; Matematikai és Fizikai Lapok, X. kötet. pag. 71—78.

3. Zur Theorie der linearen Differentialgleichungen im Anschlusse an das Riemann'sche Problem; (Erste Abhandlung) Crelle-féle Journal, Bd. 123. pag. 138—173.

DR. KLUG LIPÓT ny. r. tanár:

1. Tételek a másodrendű kúpról. (Megjelent a Matematikai és Fizikai Lapok 1900. évfolyamában.

2. Különös másodrendű kúpok. Megjelent az Orvostermészettudományi Értesítő 1900. évfolyamában.

DR. RICHTER ALADÁR ny. h. tanár:

1. Physiologisch-anatomische Untersuchungen über Luftwurzeln, mit besonderer Berücksichtigung der Wurzelhaube. Mit 12 Tafeln. Bibliotheca Botanica, Heft. 54. pp. 50., 40. Stuttgart, Verlag von Ervin Nägele, 1901.

2. Európa természettudományi, főleg botanikus intézetei, múzeumai és kertjei. III. rész; megjelent az Erdélyi Múzeum Egylet természettudományi szakosztályának Értesítőjében, XXII. (1900.) 1901. köt. 124—135 l. A IV. rész sajtó alatt.

3. Jelentés az Erdélyi Múzeum-egylet növénytani osztályának 1900. évi működéséről, hazai állapotainkra való visszatekintéssel. Előadta az Erd. Múzeum Egyl. 1901. évi közgyűlésén. Lásd az Erd. Múzeum Egylet fentnevezett Értesítője XXIII. (1900.) évi kötetének 2. füzetében.

4. A Cultusministerium fölszólítása a egy középiskolai növénytant (írta Dr. Schöber E., Franklin kiadása) bíralt meg. A bírálat a Cultusministerium Hivatalos Közlönyében jelenik meg.

5. A vezetése alatt álló növénytani intézet munkálkodása köréből jelent meg:

A növény gyűjtésről és eszközeiről, 10 ábrával. Írta Györffy István intézeti demonstrator. Különlenyomatként is megjelent a »Magyar Iskolaszer-Muzeum« 1901. évf. 8. számából.

DR. RUZITSKA BÉLA magántanár:

1. A sütőpataki »Vilma« forrás chemiai elemzése. Orvos-természettudományi Értesítő 1900. évfolyamában.
 2. A savakról. Népszerű kísérleti előadás; tartva 1901. márczius havában az iparosoknak.
 3. A természetes festőanyagok absorptio spektrumáról Magyar Chemiai folyóirat 1901. évi április havi fűzetében.
-

8. FÜGGELÉK.

Kitüntetések, megbízatások.

DR. HALLER KÁROLY ny. r. tanár a nagyméltóságú m. kir. igazságügyi miniszter úr által felhivatott, hogy a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetére észrevételeit tegye meg. Az észrevétel megtéetett.

DR. LECHNER KÁROLY ny. r. tanár az »University Extension« ügyében és az országos elmeorvosi értekezletre,

DR. SZABÓ DÉNES ny. r. tanár, mint a bábakönyv szerkesztő bizottságának tagja küldettek ki.

DR. SZAMOSI JÁNOS ny. r. tanár mint elnök vezette az érettségi vizsgálatokat a kolozsvári róm. kath. és a nagy-szebeni állami főgymnasiumokban az akadályozott főigazgatók helyett.

DR. MOLDOVÁN GERGELY ny. r. tanár mint elnök vezette az érettségi vizsgálatot a naszódi alapítványi főgymnasiumban a kir. főigazgató helyett.

DR. SCHILLING LAJOS ny. r. tanár kormányképviselő volt a hódmezővásárhelyi ev. ref. főgymnasium érettségi vizsgálatain.

DR. SZÁDECZKY LAJOS ny. r. tanár az érettségi vizsgálatokra, mint kormány-képviselő volt kiküldve Dévára, Erzsébetvárosra, Sárospatakra és Miskolcra.

DR. MÁRKI SÁNDOR ny. r. tanár az aradi főreáliskolában és főgymnasiumban tartott érettségi vizsgálatokra mint kormányképviselő volt kiküldve.

DR. SCHNELLER ISTVÁN ny. r. tanár mint miniszteri biztos meglátogatta a nagyszebeni ág. hitv. ev. főgymna-

siumot és főreáliskolát és mint kormányképviselő jelen volt a segesvári ág. hitv. ev. főgymnasium érettségi vizsgáján.

DR. BÖHM KÁROLY ny. r. tanár mint miniszteri biztos meglátogatta a medgyesi, segesvári, brassói ág. hitv. ev. főgymnasiumokat és a brassói ág. hitv. ev. alreáliskolát; a kormányt képviselte a medgyesi ág. hitv. ev. főgymnasium érettségi vizsgáján.

A kolozsvári m. kir. tudomány egyetem Dr. APÁTHY ISTVÁN ny. r. tanárt képviselőjéül jelölte ki a glasgowi egyetem 450 éves jubileumára.

DR. APÁTHY ISTVÁN a magyar kormány képviselőjében részt vett az V. nemzetközi zoologiai congressuson Berlinben. Az V. nemzetközi zoologiai congressus egyik alelnökévé választotta.

Dr. Herman Joris (Brüsselből) az elmúlt tanév április és május hónapjaiban Dr. APÁTHY ISTVÁN vezetése alatt dolgozott az egyetem állattani intézetében.

A németalföldi kormány Dr. Jan Bocke amsterdami egyetemi tanársegédnek külföldi utazási ösztöndíjat engedélyezett abból a célból, hogy magát a szövettanban Dr. APÁTHY ISTVÁN-nál, a kolozsvári egyetem állattani intézetében tovább képezze. (Az illető Kolozsvárt a jövő tanév nov.—márcz. hónapjaiban fog dolgozni.)

DR. SZÁDECZKY GYULA ny. r. tanárt a nmlgú minister úr a debreczeni ref. főiskolában tartott érettségi vizsgálatokhoz kormány képviselőjéül küldötte ki.

9. FÜGGELÉK.

A tanszékek és intézetek tudományos szükségleteinek költségei az 1900/1. tanévben.

	Kor. fill.
A törvényszéki orvostani intézetnek tanszerekkel való felszerelésére	8.000'—
Az elmekórtani, gyógyszerertani és általános kórtani intézeteknek pótlólagos felszerelésére . .	8.000'—
Az élettani intézet fűtési berendezésének javítására	4.527'64
A szövettani, fejlődéstani és közegészségtani intézeteknek tanszerekkel való folytatólagos felszerelésére	8.000'—
A gyógyszerertani és általános kórtani intézeteknek pótlólagos felszerelésére	8.000'—
A közegészségtani intézettel kapcsolatosan létesített pe-tis-laboratorium felépítése alkalmával teljesített átalakítási és berendezési munkálatok költségeinek fedezésére	4 079'41
A bőr- és bujakórtani intézet számára beszerzendő tárgyak költségeire	18.277'50
A szemészeti intézet folytatólagos tudományos felszerelésére	5.000'—
A sebészeti klinika tudományos felszerelésére .	8'500'—
A belgyógyászati klinika felszerelésére . . .	5'000'—
A szülészeti klinika felszerelésére	3'500'—
A szemészeti kóroda felszerelésére	7'000'—
A bőrgyógyászati klinika felszerelésére . . .	11'000'—
A régészeti és érmészeti tanszék részére . . .	4'000'—

A régészeti és érmészeti tanszék számláinak ki- egyenlítésére	Kor. fill. 141'16
A vegytani intézet folytatólagos tudományos fölszerelésére	6.000'—
A növénytani tanszék hiányos fölszerelésének pótlására	440'—
A növénykert üvegházának fentartására szük- ségelt rendkívüli költség fejében	868'60
A növénytani intézet laboratoriumának gáz- vezetékkel való ellátására	539'42
A központi épület színház-utcza felőli udvarán létesítendő kis botanikai kert létesítésére . .	800'—
Az ásvány-földtani tanszék hiányos fölszerelé- sének pótlására	2'000'—
Az állattani intézet részére rendkívüli fölszerelési átalány czímen	2'000'—
A jog- és államtudományi karon szervezett szeminarium kiad. fedezésére	3'600'—
A matematikai szeminarium előadásaihoz szük- séges modellek beszerzésére	180'—
A könyvtár céljaira kibérelt helyiség bére fejében	330'72
A könyvtár részére átengedett terem és folyósó és kibérelt helyiség fölszerelési költségeire .	2.413'—
A könyvtárba szükséges szekrények és tűz- mentes pénzszekrény, kulcstartó szekrény és Hammond-féle írógép költségeire összesen .	2.784'—
A kórbonczatani intézetnek Auer-égőkkel leendő felszerelési költségeire	595'50
A belgyógyászati klinikán ápoltt beteg gyerme- kek és az elmekórodán ápoltt betegek részére az 1900/1. tanév folyamán kiszolgáltatott gyógyszerek fejében összesen	2.703'34
A múzeum-kertbe vezető feljáró út helyreállí- tására	1.114'41
Az egyetemi könyvtár biztosítására évi díjul .	345'12

Az egyetem céljaira kibérelt régi vármegyeház	Kor. fill.
utáni fizetendő adó fejében	3.878'93
Az egyetem házi szükségleteinek fedezésére .	60.000'—
Az egyetem házi szükségleteinél mutatkozó	
kiadási többlet fedezésére	12.000'—
Ajtai K. Albertnek az egyetemi nyomtatványok	
szállításáért	3.822'68
Az egyetemi körnek államsegély fejében . . .	4.000'—
A Mensa-academica 1901. évi állami segélye	
fejében	2.000'—
A középiskolai tanárjelöltek segély-egyletének	
állami segélyképen	600'—
Összesen . . .	216.041'43

10. FÜGGELEK.

Az egyetemi hallgatók létszáma karok szerint.

Hallgatók minősége	Jogtud. karban		Orvostud. karban		Bölcs. ny. és tört. t. kar		Math. term.-t. karban		Összesen	
	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.
f é l é v b e n										
Rendes hallgató.....	904	774	90	93	214	204	88	81	1296	1152
Rendkív. hallgató.....	56	43	8	3	6	3	3	3	73	52
I. é. gyógyszer. növendék .	—	—	—	—	—	—	22	23	22	23
II. é. gyógyszer. növendék .	—	—	12	13	—	—	—	—	12	13
Összesen....	960	817	110	109	220	207	113	107	1403	1240

11. FÜGGELEK.

Az egyetemi hallgatóság apadása az 1900. i. tanév alatt.

Kivétetett	Jogi karban		Orvosi karban		Bölcs. ny. tört. karban		Math. term.-tud. karban		Összesen	
	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.
f é l é v b e n										
Távozási bizonyítvány ...	47	22	11	—	12	7	1	4	71	33
Végbizonyítv.	209	137	8	14	5	7	5	3	227	161
Összesen..	256	159	19	14	17	14	6	7	298	194

12. FÜGGELÉK.

A hallgatóság számának tanévek szerinti kimutatása az egyetem alapításától kezdve.

Tanévben	Félév	karokban				Összesen	Gyógy-szerész.	Együttesen
		Jogi	Orvosi	Bölcsész-, nyelv- és történettud.	Math. és term. tud.			
1872-3	I.	173	27	21	32	253	5	258
	II.	158	28	16	26	228	5	233
1873-4	I.	154	46	43	52	295	11	306
	II.	135	41	39	46	271	18	289
1874-5	I.	170	51	55	66	342	24	366
	II.	163	48	52	64	327	26	353
1875-6	I.	187	65	66	67	385	32	417
	II.	170	57	48	56	331	32	363
1876-7	I.	164	74	67	62	367	24	391
	II.	152	74	62	61	349	23	372
1877-8	I.	185	81	72	62	400	23	423
	II.	170	79	70	54	373	24	397
1878-9	I.	208	72	66	60	406	16	422
	II.	193	68	68	52	381	19	400
1879-80	I.	212	88	74	62	436	26	462
	II.	194	87	68	53	402	25	427
1880-1	I.	228	96	71	46	441	29	470
	II.	217	90	64	39	440	28	438
1881-2	I.	225	100	67	42	434	22	456
	II.	207	93	68	43	411	20	431
1882-3	I.	227	93	71	39	430	26	456
	II.	222	94	59	42	417	24	441
1883-4	I.	235	108	66	33	443	23	465
	II.	224	104	58	27	413	23	436
1884-5	I.	232	106	63	32	433	23	455
	II.	224	110	58	30	422	22	444

Tanévben	Félév	Jogi	Orvosi	Bálcászet-, nyelv- és történetud.	Math. és termtud.	Összesen	Gyógy- szerész.	Együttesen
		karokban						
1885—6	I.	256	120	65	29	470	34	504
	II.	247	114	66	26	453	34	487
1886—7	I.	253	126	55	22	456	43	499
	II.	256	127	51	23	457	45	502
1887—8	I.	255	141	60	31	487	47	534
	II.	251	131	57	30	469	43	512
1888—9	I	243	138	69	36	496	49	535
	II.	233	133	67	33	466	53	519
1889—90	I.	232	156	86	35	509	56	565
	II.	208	138	87	32	465	58	523
1890—1	I.	268	150	85	39	542	65	607
	II.	227	148	87	38	491	63	554
1891—2	I.	277	142	90	36	545	77	622
	II.	242	141	84	32	499	76	575
1892—3	I.	299	152	80	38	509	55	624
	II.	266	151	88	35	540	56	596
1893—4	I.	343	137	86	41	644	18	662
	II.	301	129	82	39	582	16	598
1894 -5	I.	344	123	87	41	595	34	629
	II.	303	122	86	38	549	33	582
1895—6	I.	369	113	130	56	668	34	702
	II.	326	111	120	53	610	33	643
1896—7	I.	434	116	145	67	762	33	795
	II.	383	110	133	65	691	35	726
1897—8	I.	479	113	171	81	844	40	884
	II.	446	106	163	80	795	38	833
1898—9	I.	660	96	189	81	1026	43	1073
	II.	598	93	180	77	948	44	992
1899—1900	I.	771	102	214	74	1161	35	1196
	II.	674	94	204	73	1045	37	1082
1900—1	I.	960	98	220	91	1296	34	1403
	II.	817	96	207	84	1152	36	1240

13. FÜGGELÉK.

Táblás kimutatás az 1900 1. tanévi egyetemi hallgatóság létszámáról vallás szerint.

Karak megjelölése	Római kath		Görög kath		Görög keleti		Ágost. hitv.		Evang. ref.		Unitárius		Izr. vall.		Felek. kívüli		Összesen	
	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.
	f é l é v b e n																	
Jog- és államtudományi karban	355	312	98	83	47	36	76	60	220	189	41	31	123	106	—	—	960	817
Orvostudományi karban	20	21	13	13	8	4	9	10	25	25	5	5	18	18	—	—	98	96
Bölcs., nyelv- és tört. tud. karban	55	55	6	4	1	1	32	27	105	100	19	18	2	2	—	—	220	207
Math. és term.-tud. karban	39	36	2	2	1	1	11	12	32	28	2	1	4	4	—	—	91	84
I-ső éves gyógyszerész	10	12	1	1	1	1	6	5	1	1	1	1	2	2	—	—	22	23
II-ik éves gyógyszerész	2	3	—	—	1	1	4	4	1	4	—	—	1	1	—	—	12	13
Összesen	481	439	120	103	59	44	128	118	387	347	68	56	150	133	—	—	1403	1240

14. FÜGGELEK.

Táblás kimutatás az 1900/1. tanévi egyetemi hallgatóság létszámáról születés-hely és anyanyelv szerint.

Karak megjelölése	Születéshelyökre nézve										Anyanyelvre nézve															
	Magyar-ország		Horvát-orsz.		Ausztriából		Más államokból		Összesen		Magyar		Német		Román		Tót		Szerb		Horvát		Ruthén		Összesen	
	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.
	f é l é v b e n										f é l é v b e n															
Jog- és államtudományi kar...	953	810	2	3	3	4	2	—	960	817	762	661	57	36	126	106	7	7	4	4	3	3	1	—	960	817
Orvostudományi kar	96	95	—	—	1	—	1	1	98	96	72	76	5	3	21	16	—	1	—	—	—	—	—	—	98	96
Bölcs., nyelv- és tört.-tud. kar..	218	205	—	—	—	—	2	2	220	207	189	180	25	23	4	3	2	1	—	—	—	—	—	—	220	207
Math.- és term. tud. kar	91	84	—	—	—	—	—	—	91	84	75	69	12	11	3	3	—	—	1	1	—	—	—	—	91	84
I-ső éves gyógyszerész	22	23	—	—	—	—	—	—	22	23	16	17	4	4	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	22	23
II-od éves gyógyszerész	12	13	—	—	—	—	—	—	12	13	10	11	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	13
Összesen	1392	1230	2	3	4	4	5	3	1403	1240	1124	1014	105	79	156	130	9	9	5	5	3	3	1	—	1403	1240

15. FÜGGELÉK.

Az 1900 1. tanév folyamán tartott szigorlatok és vizsgák táblázatos kimutatása.

Tartatott	Alapvizsga	Államvizsga	Elővizsgálat	Gyógysz. vizsga	Szakvizsga	Paed. vizsga	Szigorlat	Összesen
Jogi karban	531	68	—	—	—	—	1758	2357
Orvosi karban	—	—	116	27	—	—	50	193
Bölcs. karban	—	—	—	—	—	—	7	7
Math. term. tud. karban ..	—	—	—	45	—	—	2	47
Köz. isk. t. vizsg. b. előtt	85	—	—	—	51	34	—	170
Összesen....	616	68	116	72	51	34	1817	2774

16 FÜGGELÉK.

A karok által az 1900 1. tanév alatt kiadott oklevelek táblázatos kimutatása.

Kiadott oklevél	Jogi kar által	Orvosi kar által	Bölcs. kar által	Math és term. tud. kar által	Összesen
Jogtudományi doktori	233	—	—	—	233
Államtudományi doktori	129	—	—	—	129
Canonjog-doktori	—	—	—	—	—
Orvostudományi doktori.....	—	19	—	—	19
Sebész-doktori.....	—	—	—	—	—
Bölcsészettudományi doktori..	—	—	7	2	9
Szeméskimesteri	—	—	—	—	—
Gyógyszerészeti	—	13	—	—	13
Együtt....	362	32	7	2	403

17. FÜGGELÉK.

Szigorlatok a jog- és államtudományi karnál.

Szigorlatok neme	Száma	Elfogadtatott	Nem fogadtatott el*	Az el nem fogadtottak %/o
Jogtudományi 1-ső.....	595	428	167	28.07
„ 2-ik.....	369	247	122	33.06
„ 3-ik.....	230	177	53	23.04
Összesen.....	1.194	852	342	28.64
Államtudományi 1-ső.....	129	89	40	31.00
„ 2-ik.....	122	89	33	27.04
Összesen.....	251	178	73	27.04
Jogtudományi pótszigorlat....	199	184	15	7.53
Államtudományi pótszigorlat...	48	45	3	6.25
Kiegészítő jogtud. 1-ső.....	36	27	9	25.00
„ „ 2-ik.....	17	10	7	41.17
Összesen.....	53	37	16	30.18
Kiegészítő államtudományi....	8	6	2	25.00
„ jogtud. pótszigorlat...	4	2	2	50.00
„ államtud. „ ...	1	1	0	—
Az összes szigorlatok száma	1.758	1.305	453	25.76

* Együttesen a teljes és a részleges visszautasítások; mely utóbbiak sokkal nagyobb számban fordultak elő, mint ez: a pótszigorlatok külön kimutatott számai is bizonyítják.

18. FÜGGELÉK.

Egyéb vizsgálatok a jog- és államtudományi karnál.

Vizsgálatok neve	Összes szám	Elfogadott	Nem fogadtatott el	El nem fogadtak %-a
Jogtudományi államvizsgálat.....	28	19	9	32.14
» pótvizsgálat	3	3	—	—
Államtudományi államvizsgálat....	31	18	13	45.48
» pótvizsgálat	6	4	2	33.33
1-ső alapvizsgálat	250	205	45	18.00
» pótvizsgálat	13	10	3	23.07
2-ik alapvizsgálat	225	165	50	30.50
» pótvizsgálat	43	39	4	9.30
Összes vizsgálatok	599	463	136	22.70

19. FÜGGELEK.

**Az 1900 1. tanévben oklevelet nyert szigorlók
és vizsgázók névsora.**

1. Jogtudományi doktori oklevelet nyertek :

Ferencz Mihály Zsigmond	Lukács Vilmos
Török István	Folyóvich Albert
Kiss Pál	Szepesi Károly
Elemi Sándor	Badinyi Béla
5 Csordás János	30 Georgevits József
Nagy Béla	Grozda Aurél
Nitnausz Gyula	Dallos Mór
Pasztrovics János	Varga Elemér
Herzka Gyula	Lichtenberg Emil
10 Székely Zoltán	35 Glatz Árpád
Singer Sigmond	Szegő Henrik
Schwarz Jenő	Joó Gyula
Morár Gyula	Nagy Béla
Mészöly Pál	Haas Lipót
15 Adleff Emil	40 Ábrahám Ernő
Holzmann Emil	György Károly
Nagy Sándor	Popper Ákos
Zsulyovich Antal	Mihályi Kálmán
Hunyor Sándor	Zintz Lajos
20 Glück Ede	45 Székelyhidy József
Fener Adolf	Füzeséry Dezső
Halász Márton	Poór Ernő
Leimdörfer Géza	Helipcey Lajos
Juhász Sándor	Küttel Károly
25 Nagy Sándor	50 Konrad Ernő

	Macelariu György		Körpel Károly
	Szüts Ernő		Kovács László
	Kerényi Miklós		Kubovics Géza
	Goldberger Ödön	90	Nagy Gyula
55	Tenreisz Frigyes		Sóti Ádám
	Tarnai Béla		Hercz Ignác
	Pollák Vilmos		Martos József
	Szabó László		Havas Oszkár
	Kassay Ferencz	95	Nagy Jenő
60	Török Lajos		Kövér Gábor
	Gyapay Ede		Turcsányi József
	Galambos István		Szikszói Szabó László
	Antal Iván		Okályi Géza
	Eisler Mihály	100	Viski Sándor
65	Tornya Gyula		Sárdy Elemér
	Mohácsi János		Szegő Gyula
	Gerő Jenő		Thury László
	Stanila Miklós		Neuberger Aladár
	Szücs Jenő	105	Benedek János
70	Takács László		Nagy Sándor
	Bakonyi Lajos		Bing Áron Ernő
	Detrovits Elek		Reményi Zoltán
	Schulek Theophil		Radnai Emil
	Kerpel Simon	110	Krausz Miska
75	Kállay Adolf		Barényi Miklós
	Honis József		Mladovits József
	Vladone Sámuel		Steinitz Gyula
	Angyal Vidor Sándor		Nagy Sándor
	Schick Emil	115	Biró Brener Arnold
80	Panajott Gyula		Udvardy Viktor
	Rácz János		Vadasdi Lajos
	Ludaits Vitomér		Klein Lajos
	Straitiáriu Ágoston		Sipos Aladár
	Goldberger Ödön	120	Sacher Aladár
85	Fenyő Sándor		Tischler Márton
	Marer Sándor		László Jenő

	Weisz Emil		Horváth József
	Szilágyi László	160	Jancu Cornél
125	Deutsch Ártur		Vörös Oszkár
	Patitia Rubin		Votisky Antal
	Hinleder Jenő		Miskovszky Jenő
	Török Pál		Gyika Emil
	Kosztka Imre	165	Radványi Géza
130	Kein Brunó		Csohány András
	Ungár Adolf		Palnay János Gyula
	Veszely János		Krüger Aladár
	Götliche Frigyes		Erdély Sándor
	Dublesiu György	170	Szent Ivány József
135	Nyári Béla		Pánczél Zsigmond
	Battlay Ákos		Berkes Salamon
	Vermes István		Jacob János
	Kerner Lajos		Tóth Ferencz
	Krisán Aurél	175	Déri Jakab
140	Klein (Kive) Károly		Ábrahám József
	Gál Elek		Kupferstich Ármin
	Pillitz Sámuel		Bruckner Vilmos
	Androsics István		Bielek István
	Heilmann József	180	Fried Ármin
145	Legeza János		Kreyzell Béla
	Kóós Géza		Román Dénes
	Örley Dénes		Lénárt Albert
	Cseresnyés Barnabás		Várady Pál
	Reinitz Béla	185	Neumann Ráfáel
150	Tichy Ferencz		Grosz Sándor
	Körösi Pál		Drimba György
	Kaestenbraum Alfréd		Campián János
	Trombauer Árpád		Skultéty Viktor
	Mihály Gyula	190	Singer Aurél
155	Sebestyén Imre		Zinner Miksa
	Znamenák István		Konkoly Thege Sándor
	Balás Hugó		Tyrnauer Márk
	Ka'chbrenner Hugó		Perényi Zsigmond

195	Polcz Rezső	215	Grosz Tivadar
	Fayl Ivor Emil		Szabó Béla
	Nuszbek Sándor		Krausz Emil
	Berzsenyi János		Benkovits Ödön
	Szilvássy József		Oszmán Aurél
200	Bod László	220	Mósa József
	Petruska Leo		Grün A. Lipót
	Seidner Mór		Onody Illés
	Padharczky Dezső		Schmitz Rezső
	Gerasim Viktor		Grósz József
205	Zeller Lajos	225	Pecker Emil
	Berger Jenő		Szekeres János
	Grünhut Miksa		Braun Henrik
	Grüner Fülöp		Mosánszky István
	Nagy Imre		Plesch Mátyás
210	Wagner József Vilmos	230	Morász Béla
	Krémer Ármin		Ferenczy István
	Lakatos Gábor		Bontescu Viktor
	Koszté Gyula		
	Katona Móricz		

Honosítottatott : Dr. Vajda János bécsi jogtudori oklevele.

2. Allamtudományi doktori oklevelet nyertek :

	Várady Szabó János		Várady Gáspár
	Kovács Loránd	15	Langschadl László
	Szolnok Jenő		Lakner István
	Krausz Gyula		Bartha Dezső
5	Harmath István		Szedér Ferencz János
	Czirják Gyula		Láng Béla
	Praesenszky Sándor	20	Koerfer István
	Gasperik János		Laubheimer Oszkár
	Bocskor Oszkár		Zboray János
10	Jankovich Gebell Fer.		<u>Nemes (Pazaurek) Fer.</u>
	Borbély Kálmán		Szigeti (Singer) Sándor
	Vass Oszkár	25	Grün A. Lipót
	Blum Gyula		Reviczky Gyula

Lázár Nándor	Umlauff Frankwell
Balla Aladár	Siegfried
Baráczy Szombathy	Bedő Árpád
György	Boér Jenő
30 Dvorszky József	65 Winkler Sándor
Hüvös Kornél	Fehér Márton
Vattai Gábor	Vutkovics Ödön
Dürr Mór	Varga Imre
Szilágyi Antal	Halász Oszkár
35 Végh Kálmán	70 Batta Mihály
Flórián Károly ^{sub ausp.}
Regis	Kovács József
Kazay László	Czukur Hermann
Ecséry László	Balogh Géza
Mérey Béla	Bessenyei Zenó
40 Kiss Dezső	75 Dregelyi (Drobný) Géza
Tichay Alfréd	Grosch Károly István
Halmi Béla	Fábián László
Kabdebó Antal	Nagy (Grósz) Sándor
Schrank Mór	Gál László
45 Medgyesi Károly	80 Szabó Gyula
Mészáros Pál	Stepháný Nándor
Végh József	Trunkó Árpád
Moskovitz Sámuel	Czakó Jenő
Lersch Andor	Szászi Dezső
50 Bacsó Jenő	85 Dunst Károly
Schwartz Ferencz	Láng Frigyes
Buday Dezső	Tőreký Iván
Sárváry Béla	Lendvay József
Lovászy Gyula	Weiller Ernő
55 Nagy Dániel	90 Wrubłowski Nándor
Dezséri Boleman Ernő	Schuster Viktor
Marik Pál	Gajzágó Béla
Fischer Kálmán	Moskovics Rezső
Jeszenszky Elek	Schreiber Miklós
60 Amman Arnold	95 Leidl Emil
Tobi Elek	Réz Mihály

Szent-Ivány Egon	Freund József
Huttkay Lipót	115 Magyari Géza
Hilkene Lajos	Kiss László
100 Graváts József	Markovits Vincze
Keleti Géza	Zmeskál Zoltán
Günsberg Imre	Günther Mihály
Sándor Gyula	120 Tóth Béla
Técsey Ernő	Penszl Antal
105 Szeless József	Csorba Iván
Földi Károly	Horovitz Sándor
Havasi Ferencz	Teszelszky Antal
Darányi Ferencz	125 Sorbán Vilmos
Kállay Adolf	Tafferner Gyula
110 Róth Béla	Melik Endre
P. chler Károly	Milkó Endre
Halászy Caesár	Szentmiklósy László
Horváth Árpád	

3. Orvostudományi doktori oklevelet nyertek :

Winkler Jenő	Balázs Endre
Borbáth Jenő	Ternáveán Emil
Justián Aurél	Tamás Fulvió Áthur
Kappel Henrik	Mendel Márkus
5 Reinbold Béla	sub auspiciis Regis 15 Reisz József
Góth Lajos	Berger Gyula
Nesztor Kamil	Dax Albert
Müller Viktor	Nagy Lajos
Lederer Dezső	Berényi Imre
10 Csiky Mihály	

4. Bölcsészettudományi doktori oklevelet nyertek a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi karban:

Matolcsy László	5 Kohlmann Dezső
Ferenczy Gyula	Connert János
Szeremley Béla	(Krenner Miklós
(Magyar Győző	

5. *Bölcsészettudományi doktori oklevelet nyertek a matematikai és természettudományi kartól:*

Kinn Gusztáv Adolf

Király Henrik

Az 1900/1. tanévben gyógyszerészmesteri oklevelet nyertek:

Widder Péter

Milosevics György

Fäller János

Zloczky György

Görbe Gyula

10 Nagy László

Kirchner Sándor

Metrig Imre

5 Konkoly Aladár

Fischer János Ede

Dvorszky Béla

Polgár Gábor.

Budaker János

1901 január 30-án bába-oklevelet nyertek:

Ifj. Izsák Mózesné sz. Kovács Mária

Özv. Erös Józsefné sz. Pál Katalin

Szöke Józsefné sz. Dobai Juliánna

Ercsei Dénesné sz. Gáspár Borbála

5 Benedek Istvánné sz. Lukács Judit

Agárdi Sándorné sz. Füzesi Juliánna

Vargyasi Mária

János Mihályné sz. Szabó Anna

Szöcs Ferenczné sz. Horváth Lidia

10 Zselernyi Ernesztin

Dézi Zsófi

Orbán Gergelyné sz. Márton Katalin

Szepesi Erzsébet

Pethő Miklósné sz. Nagy Károlina

15 Ercse Ferenczné sz. Benkő Eszter

Rácz Péterné sz. Lengyel Anna

Povázsai Judith

Szász Jánosné sz. Illyés Jusztna

Gotrmeister Zsuzsánna

20 Kreutner Györgyné sz. Lassál Mária

Tinta Pálné sz. Vajna Ilona

Ábrahám Erzsók.

20. FÜGGELÉK.

A kolozsvári Ferencz József m. kir. tudomány-egyetem jog- és államtud. karánál, az 1900/1. tanévben kitűnő képesítést nyertek:

1. Az első alapvizsgálaton:

Kovács Gábor	Csapó Alfréd
Kelemen László	Monath Samu
Csongvay Géza	10 Alsó László
Farczady Béla	Sarpy László
5 Ausch Jenő	Krizse József
Markovits Mihály	Prodán János
Elekes Károly	

2. A második alapvizsgálaton:

Gerő Oszkár	Meltz Barnabás
Róth Mór	Kovács Jenő
Kiss Géza	Guta Elemér
Moldován Dénes	10 Bakó Ferencz
5 Tauffer Ferencz	Kausch Péter
Jellachich Jankó	

3. Jogtud. államvizsgálaton:

Szabó Sándor

4. A jogtudom. szigorlaton:

Petrovics György Bajkó Zsigmond

	Lázár Nándor		Sipos Aladár
	Halasy Andor		Selcz József
5	Wolf Károly	35	Deutsch Izsó
	Tyrnauer Mark		Bocskor Mihály
	Buday Dezső		Medgyesy Ferencz
	Füzeséry Dezső		Marsieu Jusztin
	Scheidner Jenő		Koótz Károly
10	Lenárt Albert	40	Nagy Béla
	Jakob János		Ember László
	Kaestenbaum Alfréd		Tauber Rezső
	Radványi Géza		Horváth Zoltán
	Bolemán Ernő		Nagy Béla
15	Katona Móricz	45	Fodor Boldizsár
	Baján Ferencz		Hübsch Ignác
	Eisler Mátyás		Kovács István
	Czagány Szilárd		Popescu Miklós
	Lakatos Gábor		Knezy Lehel
20	Liess Ferencz	50	Szaplonczay Zsigmond
	Biró Balázs		Pesthy Imre
	Gróznér Elek		Virág Ferencz
	Teplánszky Károly		Borus Béla
	Ludvig Rezső		Nagy György
25	dr. Flórián Károly	55	Perényi Zsigmond
	dr. Pillitz Sámuel		Cservinkai Róbert
	Lukács Imre		Eisenstein Rezső
	Brezsny István		dr. Winkler Sándor
	Scheller József		Molnár József
30	Goldberger Áron	60	Lutz József
	Poyvár Szevér		Jablanszky János
	Klszák Imre János		

5. Allamtud. szigorlaton.

Szolnok Jenő	Iovászy Gyula
Sarváry Béla	5 Kazay László
Réz Mihály	Boér Jenő

Szeless József	Bekény Zoltán
Huttkay Lípót	Mustárdy Miklós
Fehér Mór	15 Thuránszky László
10 Krüger Aladár	Márkus Jenő
Nagy (Grósz) Sándor	Tóth Béla
Kricsfalussy Sándor	

21. FÜGGELÉK.

**A kolozsvári m. kir. középiskolai tanárképző
intézet tagjainak kimutatása.**

Tagok minősége	I. félév	II. félév
Ösztöndíjas rendes tag	18	18
Rendkívüli tag	26	27
Előkészítő tanfolyamon tag	130	111
Összesen	174	156

22. FÜGGELÉK.

A tanárképző intézet hallgatóinak száma szakok szerint az 1900/1901. tanévben.

Beiratkozott	I. félévben				II. félévben			
	rendes	rend-kivüli	előké-sztő	összesen	rendes	rend-kivüli	előké-sztő	összesen
Görög-latinra	2	1	14	17	2	2	16	20
Magyar-latinra	3	5	26	34	3	7	21	31
Magyar-németre	5	3	14	22	5	5	11	21
Német latinra	1	—	8	9	1	—	8	9
Német-francziára	—	—	1	1	—	—	—	—
Francia-latinra	—	—	1	1	—	—	—	—
Történelem-latinra	2	2	9	13	2	2	9	13
Történelem-földrajzra	—	6	15	21	—	2	13	15
Természettan-földrajzra	1	3	16	20	1	4	12	17
Természettan-vegytanra	—	1	3	4	—	1	2	3
Mennyiségtan-természettanra	4	5	21	30	4	4	17	25
Mennyiségtan-ábrázoló mértanra	—	—	2	2	—	—	2	2
Összesen	18	26	130	174	18	27	111	156

23. FÜGGELEK.

Az 1900 1901. tanévben a kolozsvári orsz. tanárvizsgáló bizottság előtt

á l l o t t	Alapvizsgálatra				Szakvizsgálatra				Paedag. vizsg.-ra				Oklevelet nyert	Megjegyzések	
	jelentkezett	visszalépett	bukott	sikerral állott	jelentkezett	házin zárt helyin szóbelin	visszalépett	sikerral állott	jelentkezett	visszalépett	bukott	sikerral állott			
															bukott
Classica-philologiából	4	—	—	4	5	—	—	1	4	4	—	1	3	3	1. Az alapvizsgálatra jelentkezettek közt ismétlő 6. Paptanárjelölt összesen 23 : róm. kath. 13 (kegyesrendi 12), gör. kath. 1, ev. ref. 0. ágostai evang. 9.
Magyar-latinból	16	—	—	16	9	—	—	1	8	8	—	—	8	8	
Magyar-németből	9	—	—	9	6	—	—	—	6	6	—	1	5	5	
Magyar-franciából	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Latin-románból	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Német-latinból	7	—	1	6	3	—	—	—	3	1	—	—	1	1	2. A szakvizsgálatra jelentkezettek közt ismétlő 3. működő tanár 58. Paptanárjelölt összesen 28 (róm. kath. 13, kegyesrendi 10), gör. kath. 1, ev. ref. 1, ágostai evang. 13.
Német-franciából	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Francia-latinból	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Történelem-latinból	11	—	1	10	5	—	1	1	3	3	—	—	3	3	
Történelem-földrajzból	4	—	—	4	8	1	—	1	6	4	—	—	4	4	
Mennyiségtan-term.-tanból	11	—	2	9	15	1	—	7	7	5	—	1	4	4	3. A paedagogiai vizsgálatra jelentkezettek közt ismétlő 3. Paptanárjelölt összesen 13, ebből róm. kath. 8 (kegyesrendi 5), gör. kath. 1, gör. kel. 1, ev. ref. 1, ág. ev. 2. Működő tanár 33, lelkész 1.
Természettan-földrajzból	10	—	3	7	7	—	4	—	3	2	—	—	2	2	
Természettan-vegytanból	2	—	1	1	1	—	—	—	1	1	—	—	1	1	
Természettan-vegytanból	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Harmadik tárgyból	4	—	—	4	2	—	—	—	2	—	—	—	—	—	
Mennyiség-t.-ábrázoló-mért.	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Összesen	85	—	9	76	61	2	4	2	10	43	34	—	3	31	31
				85				61					34		

24. FÜGGELEK.

Az 1900/1901. tanévben tanári oklevelet nyertek:

		Vallás	Állás	Minő tannyelvre			Szakja
1	Muzsi János	ev. ref.	világi	magyar			magyar-latin
2	Csia Kálmán	" "	paptanár	"			magyar-német
3	Dr. Szabó Márton	" "	világi	"			történelem-földrajz
4	Csetri Károly	" "	"	"			történelem-latin
5	Scherer Lajos	ág. ev.	"	"			magyar-német
6	Kovács János	róm. kath.	paptanár	"			magyar-latin
7	Déló Nagy János	ev. ref.	világi	"			mennyiségt.-termt.
8	Veress Arpád	róm. kath.	"	"			" "
9	Viezner Gyula	" "	kegyesrendi	"			" "
10	Dékáni Kálmán	ev. ref.	világi	"			történ. földrajz
11	Hajdu József	" "	"	"			mennyi égt.-ttan
12	Rietly Károly	róm. kath.	kegyesrendi	"			magyar-német
13	Csallner Róbert	ág. ev.	paptanár	"	német		történelem-földrajz
14	Kovács Jenő	ev. ref.	világi	"			görög-latin
15	Vatasán Miklós	gör. keleti	paptanár	"		román	termrjz-földrajz
16	Hensch Béla	ág. ev.	világi	"			német-latin
17	Götz István	" "	"	"			termrjz-földrajz
18	Dr. M. Nagy István	ev. ref.	"	"			magyar-latin
19	Veress Béla	" "	"	"			történelem latin
20	Horváth János	róm. kath.	"	"			"
21	Dr. Imre Sándor	ev. ref.	"	"			magyar-német
22	Váczy József	" "	"	"			magyar-latin
23	Kovács Géza	róm. kath.	"	"			magyar-német
24	Nagy Vilmos	" "	kegyesrendi	"			magyar-latin
25	Fölkel Béla	" "	paptanár	"			görög-latin
26	Garzó Béla	ev. ref.	világi	"			magyar-latin
27	Dr. Magyar Győző	ág. ev.	paptanár	"			történelem-földrajz
28	Szakács Odön	ev. ref.	világi	"			termrjz-vegytan
29	Deák Ferencz	unitárius	"	"			magyar-latin
30	Csöti Márk	róm. kath.	kegyesrendi	"			"
31	Marginean Sándor	gör. kath.	paptanár	"		román	görög-latin

25. FÜGGELÉK.

Az 1900—1. tenévi tandíj, karok szerint.

A kar neve	A befolyt összes tandíj		Az államkincstárba fizetendő járulék				A kincstári járulék levonása után fennmaradó összeg				A tanároknak a tandíjból fedezendő páratlan korpótlékai összege				A tanárok között kiosztott tandíj			
	I. félév		II. félév		I. félév		II. félév		I. félév		II. félév		I. félév		II. félév		I. félév	
	K	f.	K	f.	K	f.	K	f.	K	f.	K	f.	K	f.	K	f.	K	f.
Jog- és államtudományi	56.109	—	46.615	50	18.703	—	15.538	50	37.406	—	31.077	—	9.600	—	9.150	—	27.822	—
Orvostudományi ..	9.954	50	5.538	—	1.651	50	1.846	—	3.303	—	3.692	—	4.200	—	4.200	—	829	—
Bölcsészet-, nyelv- és történettudom.	11.991	—	8.427	—	3.997	—	2.809	—	7.994	—	5.618	—	6.900	—	6.900	—	4.222	—
Math.-természettudományi	9.331	50	9.291	—	3.110	50	3.097	—	6.221	—	6.194	—	2.925	—	3.176	66	2.878	—
Az összes karok magántanárai	1.129	50	1.194	—	376	50	398	—	753	—	796	—	—	—	—	—	753	—
Összesen..	83.515	50	71.065	50	27.838	—	23.688	50	55.677	—	47.377	—	23.625	—	23.426	66	36.504	—
Az egész tanévben	154 581 K.				51.526 K 50 f.				103.054 K.				47.051 K 66 f.				63.245 K 34 f.	

26. FÜGGELÉK.

A tandíjmentes hallgatók száma és az elengedett tandíjak összege az 1900 1. tanévben.

Élvezett tandíjmentességet	Egészen		Félig		Az elengedett tandíj összege		
	I.	II.	I.	II.	I.	II.	Egész évben
	f é l é v b e n						
Jogi karnál.....	12	6	76	73	3.650.—	3.092.50	6.742.50
Orvosi karnál	10	10	5	9	902.—	966.50	1.868.50
Bölcsészeti karnál..	73	88	18	16	5.184.—	6.264.—	11.448.—
Math. termt. karnál.	13	8	11	19	1.408.50	1.522.50	2.931.—
Összesen:	108	112	110	117	11.144.50	11.845.50	22.990.—

27. FÜGGELEK.

Az 1900/1901. tanévben kiadott ösztöndíjak összegei.

a) A jog- és államtudományi karban kapott:

2 hallgató Ferencz-József Erzsébet arany- ösztöndíjban	1.200 k. — f.
3 hallgató állami ösztöndíj czímén . . .	2.400 » — »
61 hallgató a r. k. status alapjánól termé- szetes ellátásban	12.320 » — »
51 hallgató különféle alapítványból . . .	22.100 » 32 »
1 hallgató a Mártonffi-Koncz-féle alapít- vány kamataiból	193 » — «
1 hallgató a K. Biásini Domokos-féle ala- pítvány kamataiból	48 » — »
49 hallgató a mensa akadémitól élvezett jótéteményt	1.342 » — »
4 hallgató a Peielle-féle alapból ebéd czímén	201 » 34 »
9 hallgató pályaművek írásáért	1.170 » — »
Összesen 181 hallgató különböző czímen	40.974 k. 66 f.

b) Az orvostudományi karban kapott:

5 hallgató állami ösztöndíjban	3.000 k. — f.
11 hallgató katona orvosi ösztöndíjban .	6.220 » — »
1 hallgató a K. Papp Miklós-féle alapból	86 » — »
5 hallgató különféle alapítványból . . .	1.518 » — »
11 hallgató a mensa akadémitól . . .	630 » — »
2 hallgató a Peielle-féle alapból ebéd czímén	192 » — »
3 hallgató pályaművek írásáért	400 » — »
Összesen 38 hallgató különböző czímen	12.446 k. — f.

c) *A bölcsész-, nyelv és történettudományi karban kapott:*

1 hallgató Ferencz-József Erzsébet arany ösztöndíjban	600 k. — f.
5 hallgató állami ösztöndíj czímén . .	3 000 „ — „
13 hallgató áll. tanárképezdei ösztöndíjban	10.400 „ — „
7 hallgató különböző alapból	3.032 „ — „
1 hallgató a K. Papp Miklós-féle alapból	86 „ — „
7 hallgató a mensa akadémitól élvezett jótéteményt	370 „ — „
2 hallgató a Peielle-féle alapból ebéd czímén	2 4 „ — „
7 hallgató pályamunkákért	700 „ — „
Összesen 45 hallgató különböző czímen	18.412 k — f.

d) *A matematikai és természettudományi karban kapott:*

5 hallgató állami ösztöndíj czímén . . .	3.000 k. — f.
5 hallgató áll. tanárkép. ösztöndíj czímén	4.000 „ — „
8 hallgató különböző alapból	4 000 „ — „
5 hallgató a mensa academicától élvezett jótéteményt	173 „ — „
2 hallgató a Peielle-féle alapból ebéd czímén	218 „ — „
2 hallgató pályamunkákért	450 „ — „
Összesen 27 hallgató különböző czímen	11.841 k. — f.

Ö s s z e g e z é s :

Jog- és államtud. karnál	40.974 k. 66 f.
Orvostudományi karnál	12.446 „ — „
Bölcs., nyelv- és tört.-tud. karnál .	18.412 „ — „
Mathemat.- és term. tud. karnál . .	11.841 „ — „

Összesen: 83.673 k. 66 f.

Ide számítandó még az ev. ref theol.

fakultás internatusában elhelyezett

18 protestáns tanárjelölt hallgató

államsegélye 12.000 „ — „

Valamint a Kalazantinumban elhelye-

zett kegyesrendi tanárjelöltek ál-

lamsegélye 12.000 „ — „

Végösszeg: 107.673 k. 66 f.

28. FÜGGELÉK.

**A kolozsvári m. kir. tudomány-egyetemi
alapítványok állásáról az 1900/1. tanévben.**

Sorszám	Az alapítvány neve	Kötvényben		Kész- pénzben	
		Kor.	fil.	Kor.	fil.
	A) A quaestura kezelése alatt:				
1	Kibédi Biasini Domokos alapítványa...	1000	—	1	20
2	Dr. Brassai Sámuel „ ...	900	—	127	48
3	Dr. Kánitz Ágost „ ...	1800	—	303	96
4	Mártonffy-Koncz alapítvány	4800	—	13	68
5	K. Papp Miklós „	4300	—	5	50
6	Peielle István nevére tett alapítvány...	22500	—	487	76
7	Trefort alapítvány	8700	—	373	52
8	Magyar-Francia biztosító részvény-társ. alapítványa	1700	—	226	92
9	É. Gyarmathy Miklós alispán nevére tett alapítvány	4600	—	463	66
10	Jog- és államtudománykari pályadíj ala- pítvány	—	—	1175	06
11	Orvostudománykari pályadíj alapítvány.	—	—	3542	50
12	Bölcs.- nyelv- és történettud.-kari pályá- díj alapítvány	—	—	373	42
13	Math.-természettud.-kari pályadíj alapítv.	—	—	3272	90
14	Egyetemi tanács rendelkezési alap	—	—	1914	58
15	Mensa academica	47300	—	5432	96
16	Dr. Hegedüs Sándor alapítványa	2000	—	93	02
17	Egyetemi torna- és vívás tanítási alap..	—	—	602	52
18	Joghallgatók segélyző-egylete	26600	—	3109	68
19	Középisk. tanárjelöltek segélyző egylete	7200	—	6892	07
20	Szabó Károly-féle alapítvány	200	—	69	62
21	Ladányi Gedeon féle alapítvány	600	—	210	68
22	Dr. Groisz Gusztáv-féle alapítvány	1000	—	395	08
23	Anonymas emlékoszlop-alap	—	—	2	40
24	Dr. Lechner Károly e. tanár alapítványa a deák otthon részére	2000	—	214	78
25	Züllich István-féle pályadíj alapítvány ..	—	—	2000	—
	Összesen	137200	—	31304	95

Sorszám	Az alapítvány neve	Kész- pénzben	
		Kor.	fil.
B) Az orvosi kar kezelése alatt			
1	Brandt-alapítvány	3013	42
2	Belky- „	1388	14
3	Schulek- „	1550	82
4	Mensa-academica-alapítvány.....	1200	00
5	Markusovszky- „	2360	90
6	Pfenningsdorf- „	24097	94
7	„ szigorlati alapítvány	717	—
8	Maizner-alapítvány	4026	80
9	Orvostanhallgatók segélyegylete tőkéje.....	21611	02
10	Gyógyszerésztanhallgatók segélyegylete tőkéje	8246	06
Összesen....		68212	13

29. FÜGGELÉK.

Az irodai-, kezelési- és szolgaszemélyzetnek kiadott jutalmak és segélyek az 1900 1. tanévben.

	Korona	fillér
Tisztviselők	1535	—
Szolgák	1145	—
Nyugalmazott szülésznő	120	—
Összesen	2800	—

30. FÜGGELÉK.

Az egyetemi és múzeumi könyvtár használatáról az 1900. 1. tanévben.

Az olvasóteremben használt művek ;

H ó n a p o k	Olvasók összege	Jogtudo- mányi	Államtudo- mányi	Orvosi	Math. és term.-tud.	Philosophia és paed.	Történelem- földrajzi	Philologiai	Vegyesek	Kötet	Füzet
Szeptember	914	152	49	42	72	30	132	50	387	1059	18
Október	1595	295	57	48	42	82	186	107	778	1920	41
November	971	233	31	22	23	70	136	55	401	1129	20
Deczember	606	158	37	11	12	39	55	25	269	738	26
Január	744	132	28	17	18	23	103	53	373	1032	37
Február	937	219	23	33	42	25	110	59	426	1225	62
Márczius	1014	214	25	18	30	22	140	67	498	1280	20
Április	531	117	19	17	18	10	72	43	235	799	37
Május	456	118	7	5	9	25	63	21	208	565	38
Junius	299	92	3	6	12	5	41	15	125	358	25
Összesen	8067	1730	279	219	278	331	1038	495	3700	10105	324
										10429 drb.	

31. FÜGGELEK.

A kolozsvári m. kir. Tud. Egyetem és Erdélyi Múzeum-Egylet könyvtárának használata az 1900—1901-ik tanévben.

Házi használatra kivett művek :

H ó n a p o k	Kivett mű- vek összege	Jogtudom.	Államtud.	Orvosi	Math.-termé- szettud.	Philosophia- paedagogiai	Történelem földrajzi	Philologiai	Vegyes	Kötet	Füzet
Szeptember	214	32	26	16	21	29	45	33	12	271	17
Október	235	37	33	20	23	35	44	32	11	289	21
November	224	43	29	11	19	23	47	34	18	301	15
Deczember	282	38	37	16	27	34	54	49	27	329	13
Január	268	35	39	13	31	42	47	43	18	307	9
Február	249	33	27	19	25	50	49	37	9	312	11
Márczius	249	42	35	17	21	20	51	48	15	311	19
Április	274	51	42	15	22	27	47	53	17	351	17
Május	484	75	57	32	41	53	79	105	42	607	28
Junius	430	57	51	28	39	46	83	93	33	542	21
Összesen	2909	443	376	187	269	359	546	527	202	3620	171
Az olvasóteremben használt és házi használatra kivett művek együttvéve	10976	2173	655	406	547	690	1584	1023	3902	13725	495
										14220	

32. FÜGGELEK.

**Az egyetemi könyvtár gyarapodása az 1900/1.
tanévben.**

	Kötet és füzet	Apró nyomtatv.	Összesen
Könyvtárkészlet a tanév elején ..	48.762	20.693	69.455
Ujjonnan szerzett könyvek	2.509	—	2.509
Ajándékba kapott könyvek	1.352	1.387	2.739
A könyvtár állománya a tanév végén	52.623	22.080	74.703

33. FÜGGELÉK.

A kolozsvári Ferencz-József tud. egyetem könyvtára gyarapodása.

1900. év II. felében.

Vétel 930

Ajándék 737

Egyet. nyomtatv. . . 1171

2074 mű, 2838 köt. és füzetben.

A j á n d é k o z t a k :

Dr. Abt Antal 3, Adler S. 1, Alsófehérmegye alispáni hivatala 2, Dr. Balló István 1, Bollack Léon 1, Budapesti keresk. és iparkamara 1, Földmivelésügyi minister 6, Főrendiház 7, Dr. Gyalui Farkas 3, Hangay Oktáv 1, Honvédelmi minister 1, Jörgensen A. D. 1, Kereskedelmi minister 1, Képviselőház 14, Dr. Klug Lipót 1, Kolozsvári keresk. és iparkamara 1, Kongl. Commerce Collegium 1, Körösy József útján 5, Közoktatásügyi minister 1, Lipcsei egyetem 1, Magyar Tud. Akadémia 12, Meteor. és Földmágnes. intézet 4, Nuber C. F. 1, Özv. Nyiry Elekné 597, Dr. Orient Gyula 2, Pallas r. t. nyomdája 1, Péterfi Tibor 1, Rektori hivatal útján 45, Dr. Richter Aladár 1, Román Akadémia 8, Rosenthal, Jacques 1, Sawyer James 1, Schrader Eberhardt 2, Smithsonian Institution 5, Statistikai hivatal 1, Szolnok-Dobokamegyei Irod. Tört. Ethn. Társulat 1, Tóth Ernő 1 drb.

Összes ajándék: 737 köt. és füz.

Köteles példányokból feldolgoztatott: 2142 mű, 2575 kötet és füzetben.

1901. év I. felében:

Vétel	1579
Ajándék	615
Egyetemi nyomtv. . . .	216

1372 mű, 2410 köt. és füzet.

A j á n d é k o z t a k:

Dr. Belopotoczky Kálmán 1, Budapest székes főváros 1, Budapesti egyetemi könyvtár 454, Conbortine P. de 1, Dr. Csengeri János 1, Dr. Eisler Mátyás 1, Fejérpataky László 1, Földmivelésügyi ministerium 6, Franklin Társulat 2, Hadügyministerium 1, Hangay Oktáv 1, Hübner J. 1, Dr. Istvánffy Gyula 1, Kereskedelmi ministerium 1, Király Péter 1, Kollányi Ferencz 1, Közoktatásügyi ministerium 2, Leideni egyetem 1, Magyar Nemz. Múzeum 2, Magyar Tud. Akadémia 47, Mihalovics Géza 1, Naturf. Gesellsch. Basel 1, Reusch, Fr. A. 1, Dr. Rényi József 1, Dr. Richter Aladár 6, Statistikai hivatal 1, Smithsonian Institution 1, Vámosy Zoltán 1, Dr. Viski László 2, Vörösmarty-kör Székesfehérvárt 1, Zágrábi egyetem 1, Egyetemi rektori iroda útján 58 drb, 13 drb direct ajándék egyes társaságoktól.

Összesen: 615 darab.

34. FÜGGELÉK.

A könyvtár gyarapítására fordított költségek.

A költségek czíme	Bevétel		Kiadás	
	K	f.	K	f.
Könyvtári átalány.....	20.000	—	—	—
Könyvtári és beiratkozási illeték.....	5.962	50	—	—
Könyvszerzésre kiadás.....	—	—	23.473	02
Könyvkötésre kiadás.....	—	—	4.372	65
Vegyesekre kiadás.....	—	—	892	49
Fedezetlen túlkiadás az 1901. évben....	2.775	66	—	—
Összesen...	28.738	16	28.738	16

35. FÜGGELEK.

Rector et Senatus Universitatis Claudiopolitanae,
Amplissimo Rectori Senatuique Universitatis Glasguensis
S. D. D.

Prompto paratoque animo consalutamus Vos viri
Doctissimi, quippe quibus libitum est, cum ceteris rei
publicae litterariae personam gerentibus etiam nos ad
celebrandum quadringentesimum quinquagesimum Cele-
berrimae Vestrae Universitatis natalem per litteras comiter
invitare.

Exoptatissimam enim praeuistis nobis occasionem,
ut nostram caritatem venerationemque non solum erga
Almam Matrem Vestram, sed etiam erga gloriosam patriam
gentemque Vestram inclitam declaremus.

Octingentos ante annos nata est in pago patriae
nostrae, qui *Nádasd* vocatur — quique diu »Britannorum
terra« nuncupabatur — in exilio *Sancta* illa *Margaretha*,
quae postea regi Vestri gloriosissimo, *Malcolmo* III. nupta
una cum marito in patria Vestra molliores mores inge-
niumque Britannicum propagabat.

Haec igitur regina *Margaretha*, filia Hungariae,
patrona patriae Vestrae prima ante octo saecula caritatem
honoremque Hungarorum Scotis detulit.

Ducentis post annis ipsis quam illa in Sanctorum
numerus relata erat, octogesimo quarto anno primae
Universitatis Hungaricae vigentis, anno 1451 Salutis con-

data est Vestra Celeberrima Universitas per *Nicolaum V.* Pontificem maximum, qui non solum inter Vos, sed etiam inter nos studia humanitatis divulgavit.

Eodem enim anno mandavit suavissimo poetae nostro *Jano Pannonio*, ut Homeri Iliadem in latinum sermonem converteret, et *Joanni Vitæ* clarissimo nostro oratori, ut cum decem sodalibus monumenta litterarum antiquarum in Asia Minore investigaret.

Hi clarissimi viri nostri alteram Hungariae universitatem Posonii condiderunt et quidem — quem ad modum etiam Vestra condita fuerat — »ad instar studii Bononiensis« eodem *Mathia Corvino* regnante, qui tertiam universitatem Budae constituit studiisque litterarum antiquarum, aequè ac clarissimi illi principes *Medicei*, semper favit, et quem grata patria Claudiopoli in qua urbe natus erat eodem anno statua equestri honorabit quo Vos una cum doctissimis orbis terrarum Viris Deo omnipotenti grates agitis, quod Celeberrima Vestra Universitas per quadringentos quinquaginta annos vi nulla interpellante artibus et litteris vacavit. At nostra tempora minus prospera fuerunt. Non solum enim tres Universitates nostrae, quas modo nominavimus, interierunt, sed interiit etiam quarta illa, quam Claudiopoli, in Transsilvania — quae pars regni ab Hungaria seiuncta erat illis temporibus, cum non solum pro libertate, sed pro ipsa vita gentis Hungariae pugnabatur, — condidit *Stephanus Báthory* princeps Transsilvaniae Poloniaeque rex quattuor annis post quam Vos anno 1577 Universitatem Vestram melius rectiusque constituistis.

Attamen ipsis his tristissimis temporibus saepius fit in litteris nostris mentio gentis Vestrae, a qua clarissima fortitudinis amorisque in patriam exemplum sumebatur.

Ducentis vero et quinquaginta annis post multa milia civium urbis Vestrae oratione clarissimi viri Hungari, regendae civitatis peritissimi, *Ludovici Kossuth* in curia, quae »City-Hall« vocatur, inflammati non semel concla-

maverunt se cum Hungaris, quorum patria tum oppressa tenebatur, maxime consentire.

At nunc Universitas nostra, quae Claudiopoli, in capite olim Transsilvaniae, quae nunc cum Hungaria, libera nostra patria, iterum coniuncta est, condita, Universitatis Budapestinensis, quae iam per tria fere saecula viget, soror vix triginta annos nata vivit, iuvenili cum ardore salutat vos, doctissimi Universitatis Glasguensis Viri, qui scientia ac doctrina Vestra tam latum alveum litteris effodistis, quam cives vestri maximis navibus, cum fluvii Cludani vada in portum maritimum mutaverunt.

Deus omnipotens Vestram Celeberrimam Universitatem »*alterum in lustrum meliusque semper proroget ævum*«.

Datum Claudiopoli Kalendis Juniis anno MDCCCCI.

Sagalinensis Makinoi Sandoz,
fons. Siamusi Sandoz.

II.

B E S Z É D,

a melylyel

Lőte József

egyetemes orvos-doktor, az ált. kór- és gyógytan ny. r. és a gyógy-
szertan helyettes tanára, az orvosi karnak 1893/4., 1899/900. évben
volt dekánja, 1894/5. és 1900/1. évben volt prodekánja s az egye-
temnek e. i. Rectora

AZ 1901/2. TANÉVET MEGNYITOTTA.

Tekintetes Egyetemi Közgyűlés!

Mély hálával fogadtam egyetemünk tekintetes karinak azt az elhatározását, a melynél fogva a most megnyíló tanévre engemet választottak egyetemünk Rector Magnificusává. Elfogódott szívvel, kétségek között hányódva foglalom el kiváló elődök fényes örökségét. Nem természetem a fény után való törekvés, de a kötelesség elől sem szoktam kitérni. A rektorság fénye pedig kötelességekkel terheli meg a hivatal viselőjét, a kit valódi demokrata szellem emel föl erre a magas polczra. Elfogadtam tehát ezt a most éppen nem is remélt kitüntetést, a melyet mélyen tisztelt tanártársaim eléggé meg nem becsülhető bizalma nyújt nekem; elfogadtam abban a reményben, hogy az állással járó felelősség élénk érzete megsokszorozza erőmet, kiváltképpen pedig bízva abban, hogy a folyó tanulmányi évre megválasztott egyetemi tanács kipróbált adminisztráló tehetségű tagjai támogatják majd az én gyöngeségemet a magok bő tapasztalatából merített jóakarató tanácsaikkal, hogy így becsülettel elvegezzem, a mire elhivatásom kötelez.

Ezek után engedje meg a Tekintetes Egyetemi Közgyűlés, hogy a régi szokástól megszentelt hagyománynak hódolva, egy rövid székfoglaló érte-

kezés meghallgatására kérjem szíves figyelmét. Tájékoztatásul előre bocsátom, hogy a mikor 1894 ben először volt alkalmam egyetemi közgyűlésen felolvasást tartani, kifejtettem volt röviden, hogy az ilyen alkalmat nem tartom szigorúan szakszerű tanulmány bemutatására valónak. Azóta nem volt okom ebbeli felfogásomtól tágitani, sőt inkább még megerősödtem benne. Ehhez képest most sem választottam értekezésem tárgyául hivatásbeli szakmám valamely kérdésének tudományos fejtegetését. Sőt nem is vág belé a magam szakjába egyenesen, de főfontosságú a felfogott kérdés, nem csupán az egész egyetemi oktatás, hanem az egyetemes magyar nemzeti közművelődés szempontjából. Éppen azért kötelességemnek tartottam felszínre emelni ezzel az ünnepélyes alkalommal, akármilyen gyarlón sikerüljön különben a munkám, a tárgy fontosságához mérten. Csinálják meg aztán jobban, a kik jobban értenek hozzá nálamnál. Azonban, hogy ne kerítsek nagyobb feneket, a középiskolai, nevezetesen pedig a gimnáziumi oktatásra vonatkozóan akarok egy-két észrevételt tenni.

Ennek az elhatározásomnak az indító oka egy tíz év óta esztendőről-esztendőre megújuló sajnálatos tapasztalatomból alakult meg. Mint a gyógyszer-tannak helyettes tanára u i., a gyógyszerhatástan általános részében előadom az orvosi rendelvény szerkesztésének elveit, megismertetem a különböző gyógyszeralakokat és megfelelő példák segítségével bemutatom a rendelés módját. Egy

külön órán aztán a tanuló ifjakkal magokkal gyakoroltatom az orvosságoknak írásban való rendelkezését. Egyik-másik tanulót kiszóltom a táblához, közlöm vele a tárgyalásra kiszemelt gyógyszeralak rendelkezéséhez szükséges adatokat, aztán fölkérem, hogy szerkeszsze meg annak rendje-módja szerint a rendelvényt latinúl, a szóban forgó írat nemzetközi nyelvén. A sajátos írásmódot, természetesen, itt kell elsajátítania a tanulónak, de már egy bizonyos csekély szókincset, név- és igeragozás stb. ismeretét magával kellett hoznia a gimnáziumból. És ime évről évre nem egy esetben tapasztalom, hogy még ez a valóban elemi nyelvismeret is hiányzik, az érettségi vizsgálat letétele után a második esztendőben, jóllehet a műkifejezések tanulása a nyelvnek állandó gyakorlatában maradásra is némi alkalmat nyújt. Önkénytelenül vetődik föl ennek láttára a kérdés: ez hát az eredménye nyolcz esztendei latin-tanulásnak, hát érdemes volt ezért nyolcz év alatt hetenkint 49 órát eltölteni?!... Bizonyára nem! Azonban, nehogy valaki azt gondolja, hogy én ellensége vagyok a nyelv-tanulásnak. Éppenséggel nem. Ellenkezőleg, egész határozottan a mellett tartok, hogy a maga idejében, a kellő módon, egész odaadással tanuljon idegen nyelveket, a kinek előreláthatólag szüksége lesz reá, vagy kedve telik benne. Érettebb észszel magam is szívesen tanultam nyelveket, sőt még magyarul is igyekeztem és váltig igyekszem tanulni, pedig soha senki sem bíztatott vagy hajtott reá. Az én gimnázista koromban a magyar

nyelv és irodalom meglehetősen alárendelt helyet foglalt el a tanulmányi tárgyak között. Hozzá még a neki szánt csekély óraszám egy része el is kallódott, mert vagy mi kértük el az órát, vagy a tanító, vagy tanár volt akadályozva a pontos megjelenésben. Egyébiránt türehtők, sőt részben kedvesek voltak azok a magyar nyelvtani órák. Mindig jó emlékezettel gondolok vissza pld. néhai Simó Dénes egykori tanítómra, a ki — gondolom — nem volt szakember, vagy ha az volt, nem mutogatta. Azt a módszert követte, hogy válogatott prózai műveket és költeményeket olvastatott velünk egész órán, néha egy-egy fogalmazványt is hagyott házi dolgozatnak. Később a magam jószántából, nyelvanyagom bővítése szükségének érzetétől hajtva, olvastattam nyelvünk legnagyobb mestereinek munkáit és merítgettem alkalomadtán a tiszta ősforrásból: a nép nyelvéből is. Sőt tanársegéd koromtól fogva még a nyelvanyag rendezésével és a nyelv törvényeinek megállapításával foglalkozó tudománynak: a nyelvphilosophiának vagy grammatikának az általánosabb érdekű kérdéseivel is szívesen foglalkozom, a mikor ráérek.

Idégen nyelvek tanulását — amúgy igazában — a némettel kezdettem meg. Fontosnak tartom a fölvetett kérdés tárgyalása szempontjából elmondani röviden: hogyan vetettem meg én az alapját a magam német nyelvi tudásának. A mikor elvégeztem a nagy-enyedi ref. főiskolában a II. giinn. osztályt, a III. osztályba a szászvárosi ref. főgimnáziumba mentem át, hogy tanulmányaimat Dósa

Dénes nagybátyám felügyelete alatt folytassam, a kit akkor hívtak volt meg oda tanárnak. Új tanuló-társaim akkor már német olvasókönyvből olvastak, ellenben én még egy szót sem tudtam németül. Könnyű elképzelni: milyen nehéz sorba jutottam. Haladnom kellett az osztályllyal, azonkívül pedig az elemi nyelvtani ismeretek hiányát is pótolgattam a Brassai-féle grammatikából. Nem is lett valami fényes az eredmény: kevés hiba volt, hogy meg nem buktam. Az év végén aztán azt mondta nagybátyám, hogy: »No barátom, ez így nem járja tovább, meg kell tanulnod németül! Fogd ezt az olvasókönyvet, meg ezt a szótárt, ülj neki, keresd ki a melyik szót nem tudod, törjed az eszed, a míg kiásod a mondat értelmét. Mindennap meg kell tanulnod egy lapot; ha elvégezted, mehetsz játszani«. Az útasítás elég rövid és határozott volt, engedelmeskedni kellett. Ebéd utáni pihenője alatt aztán számon kérte nagybátyám, hogy mit dolgoztam. A miben tévedtem, helyreigazított, megadta a szükséges tárgyi és nyelvtani felvilágosítást. Így egy pár hét alatt annyira vittem, hogy alig egy óra, egy félóra alatt elvégeztem a kiszabott feladatot, aztán egész nap barangoltam erdőn-mezőn, vagy egyéb inyem szerint való kedvtelésnek éltem. Az új tanév beálltakor talán már többet tudtam a tanuló-társaimnál, s még azt is meg mertem kockáztatni néha, hogy készülés nélkül állottam fel felelni. Azontúl jóformán a magam erején haladtam tovább, úgy, hogy a VI. gimn. osztályban már klasszikus műveket olvastam magánszorgalomból. És

ennek a sikernek nemcsak az a hatása lett reám nézve, hogy megkönnyítette egyetemi tanulmányaimat, sőt egész pályafutásom irányára döntő befolyással volt, hanem az az erkölcsi szempontból fontosabb eredmény is származott belőle, hogy megtanultam önállóan dolgozni, megismertetett bizonyos tekintetben önmagammal, bátorságot, önbizalmat merítettem belőle a további munkára.

Az első sikeren felbuzdulva, a korábbi évek alatt szerzett átlagos iskolai ismeretek segítségével fogtam a latin nyelv és irodalom tüzetesebb tanulmányozásához. Egy jó szótár segítségével egy régi, gyér latin tárgyi jegyzetekkel ellátott kiadásból áttanulmányoztam magán szorgalmon a VI. gymn. osztályban Ovidius Metamorphosisait és Vergilius Aeneis-ének egy pár énekét. Természetesen, hova tovább mind nagyobb könnyűséggel olvastam, úgy, hogy már-már kezdtem érezni a nyelv szellemét és így gyönyörködni is ráértem a tartalomban, s a mi mythologiai regét tudok, legnagyobbbrészt az eredeti szöveg olvasásából merítettem. Mikor aztán vizsgálatra került a dolog, tanáraim a könyvem fölé hajolva, figyelmesen hallgatták: hogyan fordítom magyarra itt is, ott is a latin szöveget, szabadon, egy VI. gimnazistától kitelhető művésziességre való törekvéssel. Senki sem kérdezte, hogy ezt vagy azt az értelmet micsoda grammatikai törvény alkalmazásával értem el. Megelégedtek azzal, hogy helyesen fogtam fel az eredeti szöveg értelmét s örültek az én apró sikeremnek. Végre is a lélek nyelvi megnyilatkozásának

minden formáját nem lehet kótára szedni: a nyelv törvényei nem mind olyan kétségbe vonhatatlanok, mint a mennyiségek viszonyait kifejező törvények. A nyelvet inkább érezni kell, mintsem tudni, legalább a nem-szaktudósnak.

Kiegészítésül még csak annyit legyen szabad hozzá fűznöm ezekhez a személyes visszaemlékezésekhez, hogy francziául egészen a magam emberségéből tanultam a mit tudok, még pedig legfőképpen eredeti francia szöveg figyelmes tanulmányozása által. Mikor Párisba készültem, a társalgás nyelvének gyakorlása kedvéért, szindarabokat vettem elé, figyelmesen végig olvastam egy-egy jelenetet, aztán megkísértettem elmondani könyv nélkül. És jöllehet, addig elég gyér alkalmam volt francia nyelvű társalgásban tényleges részt venni, megéltem Párisban a tudományommal: elértem a tudományos célt, a melyért oda mentem.

Az angol nyelv tanulásánál az addig szerzett tapasztalataim alapján már egészen tervszerűen jártam el, kezdő tanársegéd koromban. Átfutottam egy rövid nyelvtanon, hogy a nyelvszerkezet legfőbb törvényeit megismerjem s átnéztem az angol gyakorlatokat, hogy ezeket a törvényeket alkalmazva lássam. A magyar gyakorlatokat egyszerűen mellőztem. Aztán egyenesen összefüggő szöveg olvasásához fogtam, a nyelvanyag gyűjtése mellett tárgyismereteimet is gyarapítván. Így rövid időn elértem, hogy szaktárgyamnak angol irodalmából is tudtam meríteni a magam szükségére, nagyobb nehézség nélkül.

Ezeknek a személyi vonatkozású adatoknak rövid felsorolásával azt a nevezetes erkölcsi momentumot akartam megvilágítani egy élő példán, hogy az önálló munkásságra való szoktatás mily becses eszköz az egyéni erő kifejlesztésére általában véve. Különösen pedig meg akartam mutatni, hogy a nyelvtanulás nem olyan nehéz dolog, ha mindjárt csak közepes tehetsége van is az embernek nyelvekre, hogy egymagában mentségül szolgálhatna a középiskolát végzett ifjak általában csak ély nyelvismeretének. Jól tudom, hogy az én esetem nem egyedül áll, sőt magam is ismerek, a ki az én tanácsomra kész doktor korában indult el azon az uton, a melyet én megjártam, s rövid idő alatt fényes eredményt ért el. Annál természetesebb ezek után a tapasztalatok után az én törekvésem, hogy a középiskolai nyelvtanítás kevés eredményűsége okát megkisértsem földeríteni. És ez a törekvés nem kákán csomó keresés, nem kritizáló kedvtelés, hanem őszinte meleg érdeklődés jele a nemzeti közműveltség és az egyetemre való előkészítés fontos ügye iránt. Az csak természetes, ha az egyetemi tanár érdeklődik, sőt kötelessége érdeklődni az iránt, hogy az egyetemre lépő ifjú milyen előkészültséget hoz magával, mert hiszen ehhez kell szükségképpen igazodnia az egyetemi tanítás színvonalának, ettől függ egyéb körülmények egyenlősége mellett a szakoktatás eredményének minősége. Ez az alap, a melynek erősségéhez mért lesz a magasabb tudományos műveltség épületének értéke és biztossága. Az

egyetemnek tehát élénk figyelemmel kell kísérnie a középiskolai tanítás tervezetét és azokat a változtatásokat, a melyek időnként történnek rajta. Ennél többet nem is igen tehet, mert igazán mondja Lechner¹ 1897/98 évi rectori megnyitó beszédében, hogy »A társadalom legnagyobb szabású átalakulásai mennek végbe, a nevelés, az oktatás, sőt az egyetemre való előkészítés kérdései dülőre vitetnek a nélkül, hogy az egyetemeknek alkalmuk nyílne ezekhez testületileg s a tudomány szempontjából hozzá szólaniok.« Igaz ugyan, hogy a közoktatásügyi kormány mostani feje a legújabb tantervi revisio alkalmával legalább egy pontra nézve kikérte az egyetem véleményét, de az erre vonatkozó tárgyalást az ügyrendi szabályzat értelmében nem lehet a nyilvánosság eleibe vinni, s azt sem tudjuk, hogy az egyetem véleménye mennyiben vétetett figyelembe a tantervi változtatás megtételénél. Annál szorosabb kötelességemnek tartottam megragadni a mai ünnep alkalmát, hogy rámutassak a gymnásiumi oktatás gyöngéjére, igyekezzem földeríteni a forrását és e vizsgálódás eredményéhez képest megjelöljem a módot, a melyen a bajt a magam részéről orvosolhatónak vélem.

A mint említém, onnan indult ki a vizsgálódásom hogy az orvosnövendékek latinnyelvbeli jártasságát szembetűnően csekélynek tapasztaltam. Azonban az orvosnövendékek vigasztalására legyen mondván, nemcsak rájuk nézve áll ez a tapasztalat, hanem

¹ Acta reg. scient. Universitatis Claudiopolit. etc. anni MDCCCXCVII—XC VIII. Fasc. I.

azokra nézve is, a kik középiskolai tanári pályára készülnek. A vallás- és közoktatásügyi miniszternek a hazai közoktatás állapotáról szóló jelentése u. i. az 1888/89 tanévről¹, minekutána elismeréssel szólott a kolozsvári egyetemmel kapcsolatos középiskolai tanárképző-intézet növendékeinek szorgalmáról és előmeneteléről, a következőleg folytatja: „Sajnálattal kell megemlítenem a tapasztalt hiányokat is, s ezek között első helyen a tanárképző-intézetbe lépő ifjaknak a görög és latin nyelvekben való fölötte gyalró előkészültségét, mi ezen intézet tanáraiban azt az aggodalmat kelti, hogy ma-holnap classica philológiára, latinra, általában nyelvészetre és történelemre alkalmas növendékek nem lesznek.“

»Még mélyebbre ható az a hiány, hogy ezen tanárképző intézet növendékeinek nagy része (kivált az első két évben) idegen nyelvekben, még a németben is annyira járatlan, hogy más mint magyar nyelven írott tudományos műveket éppenséggel nem használhat, a mi úgy a haladást, mint a mélyreható tanulmányt felette gátolja.«

Ebben a tekintetben nem javult az állapot a későbbi években sem, mert a v. és k. kormánynak 1896-ban kiadott jelentése, ugyancsak a kolozsvári középiskolai tanárképző intézet működésének ismertetésében, a tagok szorgalmát és haladását általában kielégítőnek mondja, minden esztendőről. „Mutatkoztak azonban hiányok is,“ folytatja. »Igy pl. a tanárképző-intézetbe lépő ifjaknak a

¹ A v. és k. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló jelentése. Budapest, 1889.

görög és latin nyelvben való nagyon gyarló előképzettsége, további járatlanságuk az idegen modern nyelvekben, még a németben is, a mi a mélyreható tanulmányt fölöttébb gátolja, mert az idegen tudományos irodalom termékei közül csakis a magyarra fordítottakat teszi az illetőknek hozzáférhetőkké.»

A budapesti középiskolai tanárképző-intézet növendékeinek nyelvismeretéről nem olvastam hasonló panaszt a közoktatásunk állapotáról szóló jelentésekben. Minthogy pedig személyes tapasztalataim erre nézve nincsenek, sem megbízható szóbeli közlést másoktól nem kaptam, vagy azt kell föltételeznem, hogy a budapesti testvér intézet növendékeinek nyelvismerete valóban kielégítő, vagy azt, hogy ennek az intézetnek a tanárai a magok jelentésökben nem tárták föl a bajt olyan tiszteletreméltó őszinteséggel, mint a mieink. Igaz, hogy nem is dicsérik tanítványaiknak a nyelvekben való jártasságát.

Egyébiránt elismeri a gymnasiumi latin nyelvi tanítás gyarló eredményü voltát Fináczy Ernő is »A magyarországi középiskolák multja és jelene« cz. munkájában, a melyet a közoktatásügyi kormány megbízásából szerkesztett az ezredéves ünnep alkalmára. A munkának erre a pontra vonatkozó része a következőleg szól: »Általános az elégtelenség a latin nyelvtanítás eredménytelenségé fölött. A panaszok részben jogosultak. A régiség-tani és irodalmi ismeretek ma már nagyobb figyelemben részesülnek; magának a nyelvnek tudása

azonban általában nem megfelelő. Mikor nyolcz évi tanulás után (pl. érettségi vizsgálaton) arra kerül a sor, hogy a tanuló a maga erejéből fordítson le ismeretlen latin szöveget, igen sok esetben csak szavakat fordít, de esze nem éri fel az idegen szövegben rejlő gondolati összefüggést. A latin mondat-szerkezeteknek csak a felszínén tapogatózik, de a gondolatok magváig és velejéig kinos erőlködéssel sem hatol.«

A közoktatásügyi kormány hivatalos jelentése szintén megállapítja általánosságban, hogy „a nyelveknél nagyobb eredményekre kell törekednünk.«

Egy szó, mint száz, közvetett és közvetetlen adatokból kétségtelenül megállapítható, hogy a gymnasiumban a latin nyelv tanításának eredménye egyáltalában nem áll arányban a reá fordított idővel és fáradsággal és a magasabb rendű sikeres egyetemi oktatás előkészítésére nem elegendő. Ezzel a nyelvtudással nemcsak eredeti latin szövegű tudományos irodalmi forrásokból nem tud meríteni a szakpályára lépő ifjú, de sőt még az elkerülhetetlen latin műkifejezések használatában is ingadozik. A baj tehát megvan s ezen okvetetlen segíteni kell. Azonban, hogy segíteni lehessen, mindennek előtt az eredménytelenség okát kell kideríteni. Végig futottam gondolatban azon az úton, a melyet idegen nyelvek tanulása közben magam megjártam és a melyet az imént vázoltam röviden, számba vettem azokat a tapasztalatokat, a melyeket másokon tettem, a kik ugyanolyan módon tanultak, mint én, és összevetvén ezeket a

megfigyeléseket, az iskolai nyelvtanítás rendszerével, arra a meggyőződésre jutottam, hogy az iskolai nyelvtanítás sikerének legfőbb akadálya a szükséges mértéket meghaladó grammatizálás. Számba vettem én egyéb körülményeket is, nevezetesen a tanuló korát és rátermettségét, a tanárnak a tanításban való ügyességét, az osztályok zsúfoltságát, de ezeket a nyelvtanítás módszerének fontosságához képest csak mellékes tényezőknek vélem; ezekről későbben akarok egy néhány szót szólni. — Idegen nyelvek tanulásánál elég nehézséget okoz az idegen szók és szókapcsolatok megtanulása, az idegen szellem felfogása, az idegen gondolatvilágba való magabelelés, kivált kezdetben. Elégnek tartom megismertetni a kezdővel a legfontosabb nyelvtani alakokat, hogy éppen meg tudjon indulni valamely alkalmas szöveg olvasásában, aztán olvastatni kell mentől többet, úgy választván meg a fokozatosan nehezedő olvasmányt, hogy a tanuló érdeklődését mindig fogva tartsa. Természetesen, az olvasás közben felmerülő nehézséget segít legyőzni a tanár a megkívántató tárgyi vagy nyelvtani magyarázattal. Azzal aztán tovább kell haladni: az olvasott helytől független nyelvtani magyarázat ne szakítsa meg az olvasás folyamát. Rá kell bízni a tanulóra, hogy ő maga vonja el és alkalmazza a nyelv elemi törvényeit, a mit bizonyára meg is teszen, valamint megteszi az anyanyelvét tanuló gyermek. Ha jól beszéli a környezet az anyanyelvet, a gyermek is jól fogja beszélni, gramma-

tika nélkül is, a mire élő példa a nép nyelve, a melyhez tanulni jár a grammatika. S valamint az anyanyelv iránt, folytonos gyakorlat, pl. szorgalmas olvasás közben az idegen nyelv iránt is kifejlik az embernek a nyelvérzéke, a mi nyilván nem egyéb, mint a nyelv törvényeinek tökéletesen biztos ismeretéből származó gépies alkalmazása. Csak így lehet nyelanyagot gyűjteni, csak így lehet megismerni a nyelv szellemét általában s felfogni az író stíljának sajátos egyéniségét. Mikor idáig eljutott a tanuló, akkor következhetik a nyelv-philosophia: a grammatika, betetőzni és biztosítani az épületet. S a mi azelőtt értelmetlen szóhalmaz lett volna, a melyet gyötrellemmel tanul az épségét féltő lélek, azt most örömmel fogadja, mert ismeri, csak formulázni kellett a grammatikai törvényt.

De hiszen ez olyan természetes és egyszerű dolog, a melyet mindenki tud: kár sok szót pazarolni a fejtegetésére. Aztán írásban is bőven ki van fejtve, a miről örömmel győződtem meg, a mikor megválasztatásom után a kérdést irodalmilag is kezdtem tanulmányozni kitelhetőleg. Megírta Salamon Ferencz 1873-ban kiadott munkájában,¹ a melyben középoktatásunk bajaival és orvoslással behatóan foglalkozik, egészen részletes, eredeti tantervet javasol, sőt az elemi és egyetemi oktatást is tárgyalja röviden.

Egyébiránt a gymnasiumi tanítás tervéhez csatolt »Utasítás« maga is kifejti ezeket az elveket, de mindenütt ott kísért az olvasás mellett a

¹ Közoktatásunk reformja. Pest, 1873.

tulajdonképi nyelvtani oktatás, jóllehet különben veszedelmesnek tartja a grammatikai túlzást. Azt mondja u. i. az általános utasításoknak az idegen nyelvek tanítására vonatkozó részében, hogy »Az összes grammatikai tanítás azonban kellő óvatosságot követel. A tanárnak soha sem szabad szem elől téveszteni, hogy a középiskola nyelvtanításának tulajdonképeni feladata a nyelvvel való gyakorlati elbánás ügyességének megszerzése, tartózkodnia kell tehát mindennemű nyelvtani subtilitás feszegetésétől, vagy linguistikai tudományosságnak felesleges érvényesítésétől; kerülnie kell egyszersmind a műszók bőségével visszaélő nyelvtanulás terhére, valamint az elvont szempontok túlságából eredő homályosságot. Legfőbb érdemét a nyelvtanítás abban keresse, hogy egyszerűség és világosság karöltve jár szabályaiban az alapossággal és biztossággal«.

Ez nagyon szépen szól, csak az a baj, hogy a nyelvtanulás céljának a meghatározásában mindenütt ott van az az uralkodó rendelkezés, hogy a tanulót az illető nyelvtan alapos ismeretére kell elvezetnie. Természetesen, ennek a rendelkezésnek megfelelően a tankönyvek bőven ki vannak béelve grammatikai szabályokkal, s az eredmény minden jóakarat mellett is az, hogy a növendék nem tanulja meg a nyelvet, akár idegen, akár anyanyelve. Az 1899. évben 32,818. sz. rendelettel kibocsátott új tanterv némileg enyhített ezen a kifejezésen, de az keveset változtat a dologon, az eredményen előreláthatólag semmit sem,

mert nem minden tanár tudja eltalálni a nyelvi oktatás grammatikai részében a kellő mértéket.

Igen élesen világítja meg az idegen nyelvek iskolai tanításának hiányait Petz Vilmos 1895. május 29-én tartott dékáni értekezésében.¹ A görög nyelv tanításának hiányairól szólván, elismeri, hogy valósággal vannak jelentékeny hiányai, de ezek a hiányok a többi idegen nyelv tanításának a rendszerét is terhelik, azt mondja. Úgy a görög, mint a latin nyelv tanításában nagy hiba a túlságos, sőt mondhatni kizárólagos grammatizálás, az irodalomtörténeti és régiségtani ismeretek mellőzésével. »Még nagyobb baj az, hogy a grammatikai dolgoknak az írók olvasása közben is folytonos hajszolása nem csak hogy lehetetlenné teszi az irodalomtörténeti és régiségtani ismeretek szerzését, hanem magának a nyelvi ismeretnek is kárára van«, mert a szabályok halmaza, s az írók olvasásánál is főképen a nyelvészeti apróságokra való tekintet elriasztja a tanulót a nyelvtanulástól. »A görög és latin mondattan ismeretéből pl. tökéletesen elég a nyolczad vagy tized része annak, a mit a szokásos nyelvtanok nyújtanak«.

A klasszikus nyelvek tanítására lényegileg ugyanazt a módszert ajánlja Petz, a melyet én az önmagamon szerzett tapasztalatok alapján fentebb kifejtettem röviden.

Azt hiszem ezek után: nem szükséges bővebben bizonyíthatnom, hogy az egyetemre kerülő

¹ Acta r. sc. univ. Claudiop. F. J. A. MDCCCXCIV—XCV, Fasc. II.

ifjak aránytalanul fogyatékos latin nyelvi tudása a gimnáziumi tanítás módszerének túlságosan elemző, grammatizáló irányából következik szükségképpen. Minthogy pedig a nyelvtanítás módszere mindenik nyelvre nézve ugyanaz, az eredménynek is ugyanannak kell lennie, tehát nemcsak latinul nem tanítja meg a gimnázium a növendékeit, hanem németül, de sőt magyarul sem. A német nyelvet illetőleg nekem, magamnak csak annyiban van személyes tapasztalatom, hogy ritkán akad egy-egy orvos-növendék tanítványom, még a felsőbb évesek között is, a ki német szakmunkát képes olvasni, s hihetőleg az sem az iskolában szerezte a tudományát. Egyébiránt — a mint fentebb kimutattam — a tanárképző intézet növendékeinek a tudománya sem igen derekasabb ebben a részben.

Fájdalom, hogy a magyar nyelven való kifejezésbeli jártasság sem üti meg azt a mértéket, a melyet méltán meg lehet követelni egy olyan tanintézet növendékétől, a melynek egész tanterve a magyar nyelvtanítás körül forog, mintegy tengely körül. Talán ritka jelenség, a mit más tanártársamtól hallok, s bizony, magam is tapasztaltam, hogy vannak, a kik a helyesírás legelemibb törvényeivel is hadilábon állanak. Hanem olyanokra elég gyakran akadok, kivált a hat gimn. osztályt végzett gyógyszerésznövendékek között, a kik érzékelhető tárgyra vonatkozó szabatosan fölített kérdést nem értenek meg. Az olyan ifjú meg aztán általában ritka, a ki egy némileg tartalmasabb kérdésre szabatosan, csinosan és zamatos magyarsággal szerkesztett

feleletet tud adni. A túlságos grammatizálás és aránytalanul kevés olvastatás szomorú következményét sinylik az ifjak. Lényegileg ugyanerre a következtetésre jut a magyar nyelvi és irodalmi tanítás eredményének megítélésében Fináczy is előbb említett munkájában. Azt mondja, hogy a szóban forgó tárgy tanításának a tervben kitűzött célját még nem tudta teljes mértékben megvalósítani középiskolánk. »Egy részt nem engedi hatni elég közvetlenséggel magát az irodalmat a tanulók lelkiületére, hanem e helyett aránylag szűk körre szorítva az olvasást, kelleténél többet bonczol, magyaráz, fejteget és elmélkedik; másrészt fukarkodik a stil gyakorlataival, melyeknek a mostaninál sokkal nagyobb száma kívántatnék meg. Az első hiba szüli irodalmunk hézagosságot és túlságosan okoskodó, hidegvérű méltatását, melynek hatása alatt szinte szégyenlünk érte lánggra lobbani. A másik hiba a tanulók dolgozataiból bizonyosodik meg: mert a tanulók, nem is szólva a belső stilnek ama magas követelményeiről, melyekre a középiskolának nem is szabad törekednie, a tanulók általában még gondolataik kellő elrendezésében és a stil formai külsőségeiben sem eléggé gyakorlottak. Többet olvasni és többet fogalmazni, csak ez javíthat a helyzeten.«

Szóval, az iskolai nyelvtanítás eredményének vizsgálatából világosan kitetszik, hogy a helytelen szakszerűségre való törekvés általában egészen silány és élvezhetetlen gyümölcsöt terem már évtizedek óta. Az ilyen fát ki kell vágni: elég volt

a kísérletből, mást kell ültetni helyette. A gyakorlati tanítás módszerét kell a grammatizálás helyébe állítani. Megfordítva kell megszabni a nyelvtanítás célját: helyesen megválogatott és lehetőleg sokoldalú irodalmi példák olvastatása alapján vonja el a tanuló a nyelv sarkalatos törvényeit. Így a nyelvet is megtanúlja a gyakorlati szükségnek megfelelő terjedelemben, az irodalomban is szerez méltányosan elérhető jártasságot, s nem vágja falhoz a könyveit, a mikor az iskolából kilép, hanem azután is visszavisszatér ahhoz a forráshoz, a melyből okulást és gyönyörűséget merített.

A mi egyéb tárgyak tanítása eredményét illeti, adatok hián keveset mondhatok. Nekem, magamnak csak a természetrajzi tárgyakra vonatkozólag van némi korlátolt személyes tapasztalatom, a melyet a gyógyszerészgyakornoki tanfolyamra ide sereglő hat gimnázialis osztályt végzett ifjakon tettem. Es ez eléggé lehangoló. Igen kevés kivétellel u. i. szinte semmit sem tudnak pl. a növénytanból. Persze némi mentségül szolgálhat az, hogy a gyógyszerertárban töltött gyakornoki évek másnemű elfoglaltatása miatt nem ér rá a növendék fel-felújítani a természetrajzi ösmereteit, s így elfelejti.

Megnyugtatóbbnak látszik az eredmény ebben a részben a Fináczy megítélésében, a ki azt mondja: „nem szenved kétséget, hogy általában jobb az eredmény az úgynevezett reáliákból (mennyeség-tan, természettan, természetrajz, chemia, rajzoló és

ábrázoló geometria), mint a nyelvekből. Ezt mindenki tapasztalhatta, a ki középiskoláinkat látogatta, vagy vizsgálataikon részt vett.«

A v. és k. kormánynak 1886/7. évről szóló jelentése a tanulmányi eredmény megvilágításánál, és a megítélésnél figyelembe veendő tényezők megbeszélésénél elismeri, hogy jóllehet az eredmény a múlthoz képest emelkedőben van, „de azért van elég tenni való, sőt mondhatni, hogy e tekintetben van a legtöbb tenni való«. Azt azonban a beérkezett jelentésekből, sőt saját tapasztalatból merített meggyőződésből megállapítja a minster, hogy az úgynevezett reáliákból az eredmény általában megnyugtató. Az eredményes tanítás egyik lényeges akadályául hivatkozik a jelentés a tanulósnak hazánk némely vidékén észlelhető soknyelvűségére, s ezt hozza fel annak a magyarázatául, hogy »hazánk tanársága és tanulói meg tudnak küzdeni a reáliákkal, s a nyelveknél nem mutathatnak fel kívánatos eredményt«, a mi ama nyelvi nehézségek figyelembe vétele nélkül »majdnem megfoghatatlan volna«. De hiszen a nehézség mind a két fajta tanulmányra nézve ugyanaz, az eredmény különbözőségét tehát nem ebből kell magyarázni, hanem a tanulmányi tárgyak természetének a különbözőségéből. A reáliák, úgyszólván kézzelfoghatóságuknál fogva, sokkalta közelebb állanak az ifjú lelkéhez, mint az elvont nyelvi jelenségek, a melyeket még azon felül elhibázott formában is akar beadni az iskola. Ebből a kétségtelenül megállapított tapasztalatból csak

az következik logikusan, hogy az ifjú elme kiművelésében a természettudományoknak derék részt kell juttatni, a minek mélyreható jelentőségét igen szépen kifejtette Apáthy,¹ valamint Szádeczky Gyula is sürgette a maga szaktárgya érdekében.²

A mi a történelemtanítás eredményét illeti, csak mások ítéletére hivatkozhatom. Fináczy pl. azt írja idézett munkájában, hogy a hazai történelmet általában nagy kedvvel tanulja fiatalságunk. Az igazi historiai belátás és a történelmi tanulmány erkölcsi hatása egyre fokozódik.

Ellenben az egyetemes történelem tanítása eredmény dolgában — úgy látszik — mögötte marad a nemzeti történelem tanítása sikerének, a mit szerző a tanítás gépiességének, meg annak tulajdonít, hogy az anyag sincs kellően megválasztva.

Mindezek szerint tehát, a rendkívüli tárgyakat figyelmen kívül hagyva, a főtárgyak középiskolai tanításának eredménye csak kisebb részben mondható kielégítőnek, de általában itt sem üti meg a megkívántató mértéket, a hivatalos jelentés adatai szerint sem. Igaz, hogy ezek az adatok az 1886/7. tanulmányi évre vonatkoznak, s újabb keletűeket nem látok a ministeri jelentésekben, de magok középiskolai tanár barátaim és ismerőseim állítják, hogy valóban minden tárgyból alatta marad a siker a méltányosan megállapítható mértéknek. Hogy a

¹ Emlékkönyv Kármán M. 25 éves tanári munkásságának ünnepe. Budapest, 1897.

² Acta r. sc. univ. Cl. MDCCCXCIX—DCCCC. Fasc. II.

mit tudnak is az ifjak — s egyik-másik tud sokat is — az sem váltott igazi hússá-vérré, még pedig azért, mivel a túlterhelés miatt nem győzik feldolgozni. És ezzel a jellemzéssel egészen összevág azoknak az egyetemi tanártársaimnak a megítélése, a kiknek bő alkalmuk volt érettségi vizsgálatokon részt venni, hosszú időn keresztül.

Schneller¹ pl. azt írja, hogy a mai középiskola igen sokat, sőt túlságosan sokat nyújt növendékeinek, de általában véve éppen az egyetemi tanulmányozáshoz nem adja meg az érettséget. Sőt mai szervezeténél fogva nem is adhatja meg. Az anyag tulságos sokasága és sokfélesége, a nap nagyobb részének lefoglalása tanúlással, az évi vizsgálatoktól, kivált pedig a gimnázium rémétől: az érettségi vizsgálatról való félelem és az arra való készülés megakadályozza, hogy a felvett képzetek megállapodjanak, assimilálódjanak és így az ifjú kedvet kapjon a tanulásra, hogy az egyéni hajlamok kifejlődjenek és önállóan érvényesülhessenek. Aztán újabb időben mindinkább hódott a tanítás és a módszer mindenhatóságának téves tana alapján az a nézet, hogy a gimnázista mindent az órán tanuljon meg, felügyelet alatt dolgozzék, ellenben az otthoni munkásságra keveset kell bízni. Ez a téves felfogás nem számol sem a tanuló egyéniségével, sem a társadalmi tényezőkkel, a melyek a kiesztelt tervszerűséget kijátszák; de másrészt ez a felfogás tervszerűen megakadályozza a tananyag sajátos feldolgozását, általában a tevékenység önálló-

¹ Pædagogiai dolgozatok. I. Budapest, 1900.

ságát. A folytonos gyámkodáshoz való szoktatás veszélyezteti az impulsiv cselekvést, a szabad munkásságot, az önálló jellem kifejlődését.

Jelen szervezetével s jelenben erősödő irányzatával az egyetemre való előkészítésnek nem felel meg a középiskola.

Ime tehát illetékes szakembernek, tudós pædagogusunknak határozott, kételkedést nem ismerő ítélete szerint is az elhibázott szervezet az oka a középiskolai oktatás eredménytelenségének, sőt annak a veszedelemnek, hogy a káros rendszer nyüge miatt a tehetség egyénisége, a jellem önállósága csak árnyéka lesz annak, a mivé válnia kellett volna.

Nem lesz érdektelen megismertetni egy pár szóval egy más illetékes tudósnak: egy elmeorvosnak is a véleményét az iskolai túlterhelésről. — Schwartzner Ottó¹ a bártfai vándorgyűlésen bemutatott értekezésében azt mondja, hogy az iskolának számolnia kell a rohamosan fejlődő kultúrával, de számolnia kell egyszersmint az agyvelő fejlődésének szakaszaival és törvényeivel, az agyvelő fogalom-befogadó képességével és a fejlődő szerv munkabíráásával. Az iskola azonban nem igen van tekintettel a fejlődő gyermek agyvelejére, megtömi kétes értékű tudománynyal. Ez az állandóan megfeszített munka megrontja az idegrendszert és sok esetben előkészíti a talajt elmebaj kifejlődésére. Ezen okvetetlen segíteni kell, a tananyag helyes és arányos kiszabásával.

¹ A gyermek szellemi életéből stb. Budapest, 1901.

Nem hagyhatom figyelmen kívül a tanítás általános eredménytelenségének megítélésénél a tanulók korát. Az érettségi vizsgálatot tett ifjak nemcsak általános szellemi képzettségekre nézve, hanem testi fejlettség tekintetében is általában éretlenek az egyetemre. A legnagyobb számot a 18 éves korig valók teszik, ezek között pedig jelentékeny arányban vannak 16 éves ifjak. Hogy lehessen derekas szaktanulmányt várni egy ilyen zsenge agyvelőtől, a mely ezen felül még a kellő előkészültség nélkül is szűkölködik. Maga-magát, legfőképpen pedig gyermekét rabolja meg az a szülő, a melyik személyes hiúságból, vagy egyéb mellékes tekintetek miatt időnap előtt elvonván gyermekét a játéktól, rendszeres szellemi munkára fogja. És a nemzet ember-anyagának elfajulását segíti elő az az országos törvény, a melyik ezt a mérényletet megengedi. A kinek esze van, megvárja a gyümölcs érését, mert tudja, hogy jót eszik belőle. Az okos gazda 3 éves kora előtt nem fogja hámba a csikáját, s akkor is kimélve használja 4—5 éves koráig, mert tudja, hogy így ép, erős és tartós lova lesz. Ellenben a gyermeket törvény kötelezi 6 éves kortól fogva a rendszeres iskolai szellemi munkára, sőt még korábban is sokan megkezdetik, a mikor még beszélni sem tud igazán a gyermek. Nem gondolják meg, hogy ha érettebb észszel, mondjuk 8 éves korában kezdene rendszeres iskolai munkához, uzsora-kamattal térülne meg az a 2 évi látszólagos veszteség a szellemi munka könnyebb és eredményesebb elvégzésében,

s hozzá még a testi szervezet derekasabb kifejlődése következtében legalább is 4 esztendővel tovább élne az a gyermek. Azért nem töltené hiába az időt az iskolába menetelig. Tanúlna a játékaiból, foglalkoznék a maga jószántából a háztartásban, gazdaságban, így gyarapítaná játszva az ismereteit. Ellenben semmi esetre sem volna szabad ezt az időt idegen nyelv tanítására használni. A magam részéről végzetes tévedésnek tartom a magyar társadalomnak azt a balszokását, hogy a zsenge gyermeket idegen nyelvre taníttatják, mikor még az anyanyelvével is elég baja van. Hát még mikor a magyar család gyermeke idegen nyelven szólal meg először! Azt az egy néhány idegen szót drágán fizeti meg a gyermek: magyar nyelvérzéke csorbájával, s azzal, hogy idegen szellem lopózik a lelkébe, idegen íz a magyar beszédébe.

Az iskolai szervezetnek, a tanítás módszerének, meg a növendék személyi viszonyainak fontosságához képest jelentéktelenné törpül egyéb, különben nyomatékosan hangoztatott körülmény hatása, a mely a tanulmányi eredményt gyarlóvá teszi. A kétségen kívül fennálló iskolai zsúfoltság, a tanárszükség megszüntetéséről a kellő módon majd gondoskodik a közoktatásügyi kormány, valamint a tanárok kellő kiképeztetésére is megteszi rendre rendre a szükséges intézkedéseket.

Főfontosságú és sürgős teendő azonban gyökeres rendszerváltoztatás az ígért új középiskolai szervezet megalkotásakor. Ennek az új tervezetnek vezérlő elve az önálló munkálkodásra való szok-

tatás, az egyéniség kifejlesztése és a férfias nemes jellem képzése legyen. Kicsiny nemzet lévén, a nagy művelt nemzetek között csak úgy tehetünk számot, ha mindenki ember magáért. Nem az én feladatom, de az alkalom sem arra való, hogy részletes tanulmányi tervet mutassak itt be. Az eddigi fejtegetések után csupán azt kívánom jelezni röviden, hogy miként szeretném nagyjában elhelyezve látni a fő tárgyakat, a melyek tanulmányi anyagát a tudomány állásának megfelelően, természetesen, a legnagyobb gonddal kellene megválasztani, a növendékek szellemi fejlettségéhez mérten. A mostani 28—30 órát le kellene szállítani 20—22-re, mert az mégis csak fonák egy dolog, hogy a rendes egyetemi hallgató kötelező óraszámát 20-ra szabjuk, a zsenge középiskolai tanulót pedig 28—30 órával terheljük, mikor neki még játékra van szüksége. Ezeket az órákat úgy kellene elhelyezni, hogy a délután szabadon maradjon. Tudjon legalább nyugodtan ebédelni a tanuló, legyen több ideje az önálló munkálkodásra, járni-kelni a szabadban tanulmány céljából, vagy gyönyörködni az örökké szép természet jelenségeiben. E nélkül hiábavaló törekvés fölkelteni az ifjúságban a művészi izlést. E nélkül nagy mértékben hiányos lesz a képzelő erő, nem fejlődik ki a színérzék, szóval, a művészi alkotások megértésére szükséges tehetségek nagyrészt parlagon maradnak.

A tanulmányi eredmény, meg az egészséges testfejlődés biztosítása érdekében határozottan ragaszkodnám ahhoz, hogy a gimnáziumi tanulmányokat

12 éves korában kezdje meg a növendék és 20 éves korban lépjen az egyetemre, a mikor a test növése rendszerint befejeződik. Mert ha így folytatjuk, egy néhány emberöltő múlva meg lehet majd nézni Árpád magyarjait! A főtárgyak a természettudományiak mellett a magyar nyelv és irodalom, meg a magyar nemzet története legyenek, az egyetemes történet kapcsolatos eseményeivel együtt előadva. Ha a nemzeti nyelv és irodalom, meg a történelem beható tanulmányán az igazi hazafias érzés megerősödött, a nemzeti élet jelleme önként fog megalakulni. A IV. osztályban aztán meg lehetne kezdeni a német, az V.-ben a latin, a VII.-ben a görög nyelv tanítását olvasmányok segítségével gyakorlatilag. A magyar nyelv alapos ismerete után, érettebb észszel, több öntudatossággal és önállósággal a rövidebb idő alatt is hasonlíthatatlanul sokkal többre kellene vinni és fognák is vinni, mint most viszik. E felől tökéletesen bizonyos vagyok. Annyira minden bizonynyal, hogy szótár segítségével olvassanak az ifjak. A mennyiségtanból elég lenne annyi, a mennyi a gyakorlati életre tapasztalás szerint megkívántatik. A földrajz tanítását, gondolom, a történelemével lehetne összekötni.

Módot kellene végül nyújtani, hogy a kinek kedve van, egy pár fontosabb rendkívüli tárgyat tanulhasson, pl. zenét, szabadkézi rajzot stb.

*

Végezetül Kegyetekhez szeretnék egy pár szót intézni Ifjú Barátim, Egyetemi Polgárok! Nagyon

nehéz dolog, mert alig látszik szükségesnek. Utalhatnék egyszerűen arra az örökké szép elmélkedésre, a melyet a Parainesisből ismer Kegyetek, vagy Deák Ferencznek mély bölcseséggel és emberismerettel teli levelére, vagy akár azokra a szép szózatokra, a melyeket hasonló alkalmakkor a korábbi Rectorokkal mondatott az ifjúság szeretete és a hazafias gondoskodás. Azonban egészen üres kézzel még sem bocsáthatom el Kegyeteket: fogadja szívesen hát azt a kevés útravalót, a mi tőlem telik.

Azokhoz szólok első sorban, a kik a családi tűzhelytől talán most távoztak el legelőbb, a midőn az egyetem küszöbét átlépték. Itt nem érzik közelről a szülei gondoskodás jótéteményét, nem félik az iskolai fegyelem szigorát. Itt az egyetemi szabadság levegőjében ki-ki maga-magának atyja és bírja. Az egyetem nem kér számot minden lépésükről: kötelességtudó, komoly ifjaknak tekinti Kegyeteket, a ki tudja, hogy saját sorsával szülei boldogságát és a haza reményét tartja kezében, s bízik, hogy ezt a drága kincset nem fogja könnyelműen kockára tenni. Tanuljanak meg hát okosan élni, Tisztelt Uraim, ezzel a nagy szabadsággal. Gondolják meg, hogy a szabadság kristály csarnokában csak azoknak van helyök, a kik szerény méltósággal, avagy bár játszi kedvvel járnak-kelnek benne, de féktelenkedve nem rugják ki az oldalát.

Induljanak hát bátran, okosan az élet szabad, nehéz útjára. Élvezzék mértékkel azokat az örömeket, a melyekhez ifjúságuk méltó jogot tart, csak

el ne tékozzolják könnyelműen drága idejüket. De senki ne induljon a nélkül a komoly elhatározás nélkül, hogy legjobb erejével arra törekszik, hogy a mindennapi kenyér megkeresése mellett a nemzet történetében valamely emléket állít nevének. Nem is ifjú, nem is erő, a melyik ezt nem tűzte czélul magának, a melyik a mindennapi élet apró szükségein nem bír felülemelkedni az eszményiség nemesebb magaslatára. Igaz: bú, baj, mostoha viszonyok, gyakran megtépik a lélek szárnyait, de legalább akart repülni!

Úgy intézzék minden tetteiket, hogy legjobb tudásuk, tiszta meggyőződés, nemes szándék legyen a forrása. Így nem kell félniök soha senkitől, nem kell pirulniök soha önmaguktól. Tévedhetnek, tévedni emberi dolog, de mindig nyugodt önérzettel mondhatják el: én jót akartam!

A társas életben az emberbecsülés legyen a vezérök. Magát becsüli meg, a ki mást megbecsül. Nincs senki talán, a kiben valami értékes is ne volna, s nincs senki, a kitől valamit tanulni ne lehetne. Ne azt nézzék: ki az előbbkelő, ki a gazdagabb: a lélek nemessége az igazi előkelőség, a valódi gazdagság. Nem a társadalmi állás színvonala a természetes összekapcsoló kötelék, hanem a műveltség egyenlősége, az érzések rokonsága, a törekvések azonos iránya.

Törekedjenek kifejteni magokban a magyar faj nemes erényeit, ellenben irtogassák jellemökből az alantibb káros vonásokat. Ha így a magyar elme és szív becses tehetségei megtisztulva nagy

tettekkel fényesítik a magyar nevet, akkor Petőfi kérdésére:

»Magyar dicsőség mi valál?»

az lesz a felelet:

»...üstökös vagy oh magyar
Dicsőség! mely jött s távozik
Hogy századok multával újra
Lássák fényét a népek«...s tiszteljük!

Ezzel az egyetemi évet megnyitottnak nyilvánítom.

B 11862